

Lund og Slaattos Asker rådhus (1958-1964) og endringer innen modernismen

*En arkitekturhistorisk analyse av samarbeid og tilpasning
mellom arkitekter og oppdragsgiver*

Hilde Mortvedt

Institutt for filosofi, idé- og kunsthistorie og klassiske
språk

UNIVERSITETET I OSLO

Våren 2011

Sammendrag

Oppgaven undersøker og diskuterer sentrale estetiske aspekter ved Asker rådhus (1958-64).

Kan Asker rådhus bidra til en nyansering av fremstillingen av utviklingen innen modernismens arkitektur i Norge på slutten av 1950-tallet og begynnelsen på 1960-tallet?

Oppgaven består av tre deler: (1) tilblivelsesprosessen, (2) drøftingen av løsningen og (3) komplementeringen av verket med innredning og kunstnerisk utsmykning. Oppgaven vil ikke gi en omfattende analyse av Asker rådhus, men vil drøfte noen aspekter ved løsningen som situasjonsplanen, fasaden og formen. Disse aspektene vil bli drøftet i lys av estetiske utfordringer innen modernismen på slutten av 1950-tallet, slik dette fremkommer i nyere internasjonal faglitteratur om modernismen, som f.eks hos Sarah Goldhagen.

Første del: Tilblivelsesprosessen, behandler arkitektene før de påbegynte arbeidet med Asker rådhus, og drøftes ved hjelp av en monografisk metode og omhandler arkitektenes utdanning, tidligere verk og tanker i fagmiljøet som kan ha hatt betydning for resultatet. Kommunens planleggingsprosess, drøftes med andre byggverk som kan ha virket som forbilder. Andre del: Oppgavens hoveddel er drøfting av løsningen, som trekker inn arkitektenes egne og andres verk og samtidige artikler for å belyse de utvalgte aspektene ved den endelige løsningen. Tredje del: Komplementering av verket med kunst og innredning, drøftes i lys av aktørens tanker om samarbeid og det helhetlige verket.

Oppgaven bidrar til en ny forståelse av verket Asker rådhus fordi en gjennomgang av prosessen har vist at byggverket endret karakter, fra et maskinorientert modernistisk byggverk til et ekspressivt, brutalistisk verk med strukturalistiske trekk. Endringen kan sees i lys av tidens brytninger innen modernismen, med et ønske om å forankre bygget til stedet og tiden. Virkemidlene som benyttes er i tråd med tidens ideer om monumentalitet, autensitet, det integrerte verket og kritisk regionalisme, hvor verket forholder seg både til den modernistiske tradisjonen, regionale tradisjoner og den europeiske kulturarven. Det arkitektoniske formspråket er i tråd med tidens nonfigurative kunst, og benytter skulpturelle virkemidler og tvetydighet i sitt forsøk på å aktivisere brukerne til å undre seg over de sansemessige opplevelsene av bygget. Arkitektene og kunstnerne deltar ikke i en felles utvikling av verket fra start, men resultatet er likevel et helhetlig, integrert verk.

Forord

Takk til min veileder Espen Johnsen som hadde tiltro til dette prosjektet, og for kommentarer og innspill underveis.

Takk til mine medstudenter i nettverket ”Norsk arkitektur og design 1950–70” som har delt sine prosjekter med meg.

Takk til interiørarkitekt NIL Bjørn A. Larsen, arkitekt NAL Kjell Lund og arkitekt NAL Helge Krafft som gjestfritt tok imot meg til samtaler.

Takk til Asker rådhus, ved Tuss Benum, for omvisning i bygget. Takk til interiørarkitekt NIL Ellen Klingenberg, som delte av sine erfaringer med ulike prosjekter fra bygget.

Takk til biblioteket til Norske arkitekters landsforbund, ved Fride Velde, som hjalp til med skanning av illustrasjoner. Takk til Nasjonalmuseet for kunst, arkitektur og design, ved Bente Solbakken som sørget for at tegninger av Lund og Slaatto ble tilgjengelig for meg innen fristen. Takk til billedarkivet ved IFIKK som bidro med fotografier fra Teigens arkiv på Norsk Teknisk Museum. Takk til Norsk tjenestemannslag for studiestøtte. Takk til min arbeidsgiver for tålmodighet og permisjon som gjorde det mulig å fullføre oppgaven. Takk til Rani Anjum og Vigdis Flottorp for praktisk assistanse, Berit O. Berge for korrekturlesning og ikke minst Agnes Harriet Lindberg, Hanna Malene Lindberg og Leif Volmar Lindberg for støtte i innspurten.

Innholdsfortegnelse

1	INTRODUKSJON	1
1.1	Valg av emne.....	1
1.2	Forskningshistorie.....	2
1.3	Teoretiske perspektiver: Nylesning av modernismen.....	5
1.4	Kilder.....	7
1.5	Målsettinger, disposisjon, metodisk tilnærming og problemstillinger.....	8
1.6	Møte med verket.....	10
2	ARKITEKTENE I TIDEN FØR ASKER RÅDHUS OG PARALLELLE OPPDRAK MED ASKER RÅDHUS	14
2.1	Nils Slaatto før Asker rådhus.....	14
2.2	Kjell Lund før Asker Rådhus.....	15
2.3	Etablering av kontorfellesskapet Lund og Slaatto i 1958 og prosjekter parallelt med Asker rådhus 1958–1964.....	17
2.4	Arkitektenes bakgrunn og praksis i byplanlegging.....	18
2.4.1	Arkitektenes bakgrunn og praksis i forhold til historiske forbilder.....	20
2.4.2	Arkitektenes bakgrunn og praksis i utforming av bygg til forsamlinger.....	22
2.5	Arkitektene har ulike trekk de tar med seg inn i kontorfellesskapet.....	24
3	KOMMUNENS PLANLEGGINGSPROSESS FREM TIL BYGGEPROGRAMMET FOR ASKER RÅDHUS	26
3.1	Rådhusprosjektet startet før krigen med arkitektkonkurranse om kino og rådhus.....	26
3.2	Nytt initiativ for å sikre kommunen kontorlokaler i 1958.....	26
3.3	Ideen om rådhus i etapper blir lansert.....	27
3.4	Et ”tidsmessig og passende” administrasjonssenter for Asker kommune på tomten ved ”Venskaben”.....	28
3.5	Forslaget om team av Asker-arkitekter i stedet for arkitektkonkurranse.....	29
3.6	Plankomiteens innstilling med byggeprogrammet.....	30
3.7	Plankomiteens befaring til rådhus og andre prosjekter.....	31
3.8	Vedtaket om avtale med arkitektene.....	32
4	ARKITEKTENES LØSNING AV OPPGAVEN	33
4.1	Forprosjektet fra oktober 1958 til mars 1959.....	33
4.1.1	Modellen av forprosjektet er en ”konseptuell modell”.....	34

4.1.2	Forprosjektet som et anlegg med høyblokk og curtainwallfasader i følge beskrivelsen.....	34
4.2	Endringer fra curtainwallfasader til svalganger med kunststenplater i anbudsprosjektet fra april 1959 til mars 1960.....	35
4.3	Fra kunststensplater til prikkhugget betong på fasaden i det reviderte anbudet fra høsten 1960 til mai 1961	36
4.3.1	Det vedtatte prosjektet mai 1961	38
4.3.2	Byggeprosessen frem til innvielsen.....	39
4.4	Reguleringsplan for Asker sentrum.....	41
4.5	Hva skjedde med arkitekteamet fra Asker?.....	42
4.6	Samtale med arkitekt Lund om arbeidet med Asker rådhus i ettertid	42
4.7	Oppsummering	44
5	DRØFTING AV UTVALGTE ASPEKTER VED LØSNINGEN: SITUASJONSPLANEN, FASADEN OG FORMEN	45
5.1	Situasjonsplanen som uttrykk for monumental modernisme	45
5.2	Endret fasade som uttrykk for ny monumentalitet med et menneskelig ansikt.....	47
5.3	Endret form som uttrykk for ny monumentalitet med et menneskelig ansikt	50
6	KUNSTEN OG INNREDNINGEN I ASKER RÅDHUS.....	57
6.1	Interiørarkitekten, brukskunstneren og kunstnerne før Asker rådhus	57
6.2	Innredningen og kunsten kom seint inn i prosjektet.....	58
6.3	Møblene var ikke utviklet spesielt til Asker rådhus	60
6.4	Felles antrekk til de kommuneansatte	61
6.5	Skulpturforslaget til Skule Waksvik innordnet seg ikke den arkitektoniske helheten og ble forkastet.....	62
6.6	Arbeidsmåten var å se del i forhold til helhet.....	64
6.7	Forslaget om innkjøp av materialbildet av Rolf Nesch høstet storm i pressen	67
6.8	Kunsten og møbleringen som ”ferdigvarer”.....	70
7	OPPSUMMERING	73
	LITTERATURLISTE	77
	ILLUSTRASJONSLISTE	86

1 Introduksjon

1.1 Valg av emne

Oppgaven er en arkitekturhistorisk analyse av *Asker rådhus* (1958–1964), Knud Askers vei 25 i Asker kommune, tegnet av arkitektene Lund og Slaatto. Innredningen til huset er av interiørarkitekt Bjørn A. Larsen og brukskunstner Sigrun Berg. Den kunstneriske utsmykningen er av Synnøve Anker Aurdal og Rolf Nesch. Hagearkitekt for anlegget rundt rådhuset var Morten Grindaker. Oppgaven er konsentrert rundt prosessen, samarbeidsrelasjonene mellom oppdragsgiver og arkitektene og mellom arkitektene og de andre bidragsyterne. Asker rådhus ble valgt fordi jeg mener det er godt egnet til å belyse noen sentrale problemstillinger som det ble arbeidet med, fortrinnsvis blant norske arkitekter, men også blant interiørarkitekter og kunstnere rundt 1960. Det er vanskelig å tegne et helhetlig bilde av norsk arkitektur på denne tiden, som er preget av både historiserende tendenser og en fornyet og samtidig kritisk interesse for å bygge videre på modernismen.

Asker rådhus står ikke på Riksantikvarens landsdekkende liste over faste kulturminner, SEFRAK-registret, og heller ikke på Docomomos liste over de prosjektene som skal dokumenteres fra perioden 1940–69. Men det er interesse for prosjektet i fagmiljøet. Jeg ble invitert til å presentere Asker rådhus på Docomomos møte ”Kitsch eller allkunstverk? Senmodernismen i fokus” i 2008.^{1 2} Asker rådhus faller inn under satsningsområdet til nettverket ”Norsk Arkitektur og Design 1950–70” og jeg har deltatt på nettverkets møter.³ Asker rådhus har vært omtalt i dagspressen, fra planleggingsprosessen og frem til i dag. Denne positive holdningen i dagens fagmiljø står i motsetning til datidens mottakelse i lokalmiljøet. På 1960-tallet var det spesielt kunsten i Asker rådhus som ble debattert i lokalpressen, og også i rikspresen. I 2010 ble Tynset rådhus fra 1966 kåret som ”Norges styggeste bygg” i NRK-radioen. Asker rådhus ble nevnt som forbilde og inngikk i en ny offentlig debatt om ”stygt og pent”.⁴

---

¹ Møte på Henie Onstad kunstsenter 5. juni 2008. <http://www.docomomo.no/tekst/aktuelt.php>

² Interiørarkitekt NIL og arkitekt Ellen Klingenberg skrev semesteroppgave om Asker rådhus på masterutdanningen i kulturminnevern på Arkitektthøgskolen i 2008 (upublisert). Hun har hatt innredningsoppgaver i Asker rådhus som ble presentert i *Årbok for Norske interiørarkitekters landsforening*.

³ Nettverket består av deltakere fra Universitetet i Oslo og Nasjonalmuseet for kunst, arkitektur og design som forsker på perioden 1950–70. Nettverkets arbeid ble presentert i katalog og utstilling på Nasjonalmuseet i november 2010. Espen Johnsen (red.), *Brytninger: Norsk arkitektur 1945–65* (Oslo: Nasjonalmuseet, 2010).

⁴ Chateau Neuf ble også utsatt for debatt om det var ”stygt” eller ”pent” i følge Christian Norberg-Schulz. Det ble omtalt som brutalistisk teknologisk. ”Overfor Chateau Neuf dukket plutselig det gamle ordet ”stygt” opp

1.2 Forskningshistorie

Kjell Lund og Nils Slaatto er arkitekter som i første rekke inngår i den norske arkitekturhistorien, selv om de tidlig ble kjent i det internasjonale fagmiljøet.⁵ Det var Christian Norberg-Schulz som løftet dem frem, med presentasjonen av Asker rådhus i *Byggekunst* nr. 3 i 1964.⁶ *Byggekunst* nr. 3 var viet Lund og Slaatto, med både lederartikkel og presentasjon av deres prosjekter fra 1958–64 og *Byggekunst* nr. 8 samme år var viet deres trehus. Norberg-Schulz satt i juryen for Betongprisen som ble tildelt Lund og Slaatto for Asker rådhus i 1964.⁷ Og i 1966 fikk de ”Treprisen” og omtale i *Byggekunst*.⁸ I den sentrale artikkelen av Christian Norberg-Schulz om norsk etterkrigstid i *Norsk kunsthistorie* (1983) ”Fra gjenreisning til omverdenskrise. Norsk arkitektur 1945–1980”, blir Lund og Slaatto fremhevet under avsnittet ”Stagnasjon og fornyelse”. De har en særskilt markert profil, har vunnet mange viktige konkurranser og har reist mange av periodens storbygg.

*Allerede i de tidlige verker manifesterte Lund og Slaatto den holdningen som hele tiden har vært deres grunnleggende styrke: ønsket om å forene etterkrigstidens ”kjempende kunstretninger”, den teknologiske og den organiske i en ny syntese.*⁹

*De alle første arbeidene (for eksempel Vik ungdomsskole i Hole (1958–60) har ennå et senmodernistisk preg med sine utstrakte, horisontale tak, brystningsbånd og store glassflater, noe som også gjelder for Asker Rådhus (1958–63), selv om ønsket om en mer substansiell og robust utforming gjør seg gjeldene.*¹⁰

Christian Norberg-Schulz omtaler seinere verk av arkitektene som *St. Hallvard kirke* (1958–66) som brutalistisk og han hevder at med studentersamfunnets hus *Château Neuf* (1957–70) begynner deres utvikling av ordensprinsipper som fører til en strukturalisme i deres *Veritas senteret* (1972). Han fremhever kirkerommet i St. Hallvard, ved at arkitektene her viser at de behersket arkitekturenes språk, og evnen til å kunne skape et sted med identitet.¹¹

---

igjen, selv på lepper som benektet at det ”estetiske” har noen betydning. Christian Norberg-Schulz, ”Fra gjenreisning til omverdenskrise”, *Norsk arkitektur 1945–1980*, *Norges kunsthistorie*, bind 7, (Oslo, Gyldendal, 1983), 57.

⁵ Eksempler på tidlige oppslag i utenlandsk faglitteratur er John Donat, *World Architecture II*, (Studio Vista, 1965) og Joe Dick, ”Rathaus in Asker”, *Bauen + Wohnen* 1966, nr. 3. jfr. Ulf Grønvold, *Lund & Slaatto*. (Oslo: Universitetsforlaget, 2008), 427. Christian Norberg Schulz var en viktig forbindelse til utenlandske reaksjoner.

⁶ Christian Norberg-Schulz, ”Asker Rådhus”, *Byggekunst* 1964, nr. 3, 68–77, Christian Norberg-Schulz, ”Lederartikkel”, *Byggekunst* 1964, nr. 8.

⁷ Særtrykk i forbindelse med Betongprisen 1964, foto Winsnes, tekst byggekomiteens formann.

⁸ Christian Norberg-Schulz, ”Treprisen”, *Byggekunst* 1966, nr. 6, 141–149.

⁹ Norberg-Schulz, ”Fra gjenreisning til omverdenskrise”, 55.

¹⁰ Norberg-Schulz, ”Fra gjenreisning til omverdenskrise”, 55.

¹¹ Kjell Lunds foredrag i 1965 i arkitektforeningen om kirker: ”Det vesentligste for oss blir om et byggverk eller miljø er av en slik organisasjon at det også kan stimulere våre psykiske behov ... Men når vi skal uttrykke våre tanker gjennom arkitektur – i dens formspråk – da er vi ennå hjelpeløse. Norberg-Schulz, ”Fra gjenreisning til omverdenskrise”, 57.

I Nils-Ole Lunds bok *Nordisk arkitektur* fra 2008 omtales Lund og Slaatto i tradisjonen etter Knut Knutsen. Arkitektene klarer å forene Knut Knutsens krav om en rytmisk arkitektur med en nødvendig orden og skaper en norsk utgave av brutalismen hevder Lund. I omtalen av *Norges Bank* (1974–87) fremheves det at bygget respekterer omgivelsene, men bruker ”ikke-historiske” bilder og motiver for å oppnå sammenheng. Arkitektene er ikke redde for å oversette funksjoner i et forståelig språk. ”Lund og Slaatto klarer å finne former som klarer å være omgivelse for mange forskjellige gjøremål. Formene utledes ikke av funksjonen, men funksjonen utprøves mot formene.”¹²

I boken *Norsk arkitekturhistorie: frå steinalder og bronsealder til det 21. hundreåret*, av Nils Georg Brekke, Per Jonas Nordhagen og Siri Skjold Lexau fra 2003 plasserer Lund og Slaatto under overskriften ”Arven frå Korsmo og Knutsen”.¹³ I omtalen av St. Hallvard siterer de Kjell Lund: ”den kvadratiske kuben er symbolet på det konkrete nærvær.”¹⁴ I kapittelet ”Perspektiv på arkitekturhistorie” problematiserer de artiklene til Norberg-Schulz i Norges kunsthistorie fra 1983.

*Han var oppteken av å forklare den historiske utviklinga, og han trekte fram sentrale bygg og hendingar som kunne belyse dette. Som forfattar såg han meir eller mindre konsistente utviklingstendensar og vurderte enkelte verk som ”riktige” i forhold til bestemte forståingsrammer.*¹⁵

Rustad viser i *Hva er tidsmessig arkitektur* fra 2008 til at Christian Nordberg-Schulz trakk fram Asker rådhus som et praktkeksemplar av et bygg i 1964. På denne tiden skulle arkitekturen være ”tidsmessig”, preget av en teknologisk optimisme, og nye og funksjonelle former, det motsatte var å være ”nostalgisk”, som var noe negativt.¹⁶

Den som hittil har skrevet mest om Lund og Slaatto er Ulf Grønvold. *Lund & Slaatto* fra 1988 gir en oversikt over biografi og prosjekter og byggverk skapt av de to arkitektene. Asker rådhus blir presentert i et eget oppslag i boka, og aspekter ved løsningen som kubens og planløsningen blir sammenlignet med andre prosjekter som St. Hallvard og Château Neuf. ”Denne bygningen, Asker rådhus 1964 var sammen med St. Hallvard det viktigste som de to

---

¹² Nils-Ole Lund, *Nordisk arkitektur* (Århus: Arkitektens Forlag, 2008, 3. utgave), 141.

¹³ Nils Georg Brekke, Per Jonas Nordhagen og Siri Skjold Lexau, *Norsk arkitekturhistorie: frå steinalder til det 21. hundreåret* (Oslo: Samlaget, 2003), 348.

¹⁴ Brekke, *Norsk arkitekturhistorie*, 357.

¹⁵ Brekke, *Norsk arkitekturhistorie*, 17.

¹⁶ Reidun Rustad, *Hva er tidsmessig arkitektur?: En undersøkelse av arkitekturens diskursive rammer gjennom tre arkitektkonkurranser og tre tidssnitt* (Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet: Avhandling for graden philosophia doctor, 2009), 142, 156.

oppførte på midten av 1960 tallet. Asker Rådhus er et utpreget monumentalbygg.¹⁷ Grønvold setter Asker rådhus inn i en modernistisk tradisjon samtidig som han påpeker en rustikk, norsk holdning i farger og materialer.

Asker Rådhus er et usedvanlig konsekvent byggverk. Sammenhengen mellom eksteriør og interiør er understreket. Betonggesimsene på lavblokken fortsetter gjennom glassveggen og inn i den toetasjes høye vestibylen der mesaninens brystning tilsvarer brystningen ute. (...) Vi ser altså at Bjørn A. Larsens formgivning på utmerket måte forsterket arkitekturens "svevende" karakter. Det må også nevnes at arbeidene til Rolf Nesch, Synnøve Anker Aurdal, Sigrun Berg og Klare Schee harmonerer godt med byggets farge- og materialholdning.¹⁸

Lund og Slaatto forbindes med strukturalistisk arkitektur. Deres neste store prosjekt var Veritas-sentrert fra 1972, som ifølge Grønvold er "norsk strukturalismes historiske høydepunkt".¹⁹ Grønvold skriver at etter Asker rådhus beveget arkitektene seg vekk fra en ekspressiv Le Corbusier-inspirert arkitektur til konstruktiv rasjonalisme, hvor de er mer opptatt av byggeprosesser og systemer enn å uttrykke monumentalitet. "Lund og Slaatto har bevist at en rasjonell arkitektur kan gis stedtilhørighet, romlige opphevelser og sensualitet".²⁰ Lund og Slaatto forbindes med brutalistisk arkitektur. I Ulf Grønvolds *Hundre års nasjonsbygging* fra 2005 blir Asker og Bergen rådhus nevnt som eksempler på rådhus fra etterkrigstiden. Begge var høyblokker. Det brutalistiske uttrykket, med ærlig og røff materialbruk ble også benyttet i rådhuset i Mo i Rana i 1966.²¹

Grønvold skriver om samarbeidet mellom Kjell Lund og Nils Slaatto og utviklingen fra et lite arkitektkontor til et stort kontor, som i praksis ble delt i 1972, og han trekker også inn de nærmeste medarbeiderne i omtalen av prosjektene.²²

I omtalen av Asker rådhus i *Byggekunst* 1964 står interiøret sentralt, både i teksten og illustrasjonene. Det er mange fotografier av interiørene, tatt av ulike fotografer.²³ Likevel har

---

¹⁷ Grønvold, *Lund & Slaatto*, 82, 164.

¹⁸ Grønvold, *Lund & Slaatto*, 84.

¹⁹ De første bøkene om strukturalisme i arkitekturen som kom i 1980, omhandlet ordensprinsipper, strukturer og flytende former som kunne endres i samspill med brukerne. Men Arne Korsmo, som hadde et internasjonalt kontaktnett, underviste om hovedsoner og bisoner på NTH allerede fra midten på 1950-tallet. På CIAM-møtet i 1959 holdt Louis Kahn foredrag om betjente og betjenende soner og Oskar Hansen om "den åpne form". Kjell Lund var den første som leverte inn et funksjonsskjema i en diplombesvarelse i 1950. Nina Berre, "Fysiske idealer i norsk arkitekturutdanning 1945–70" (Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet: Doktor ingeniøravhandling, 2002:1 og 2002:2), 90, 204.

²⁰ Grønvold, *Lund & Slaatto*, 18.

²¹ Modernismens formspråk fikk gjennomslag midt på 1960-tallet og kulturhus var viktig i distriktsdebatten. Utover på 1970-tallet ble rådhuset utviklet til et allaktivitetshus. Perann Sylvia Stokke, "Bygg for Beslutninger", i Ulf Grønvold, *Hundre års nasjonbygging. Arkitektur og samfunn 1905–2005* (Oslo: Pax forlag, 2005), 109–111.

²² Grønvold, *Lund & Slaatto*, 404.

²³ Teigen, Winsnes, Norberg-Schulz; alle er sentrale arkitekturfotografer.

de et sterkt felles uttrykk.²⁴ Samspillet mellom interiøret og eksteriøret blir fremholdt som vellykket og Bjørn A. Larsens bidrag blir trukket frem.

Bjørn A. Larsen er omtalt i jubileumsboken til Norske interiørarkitekter og møbeldesigneres landsforening: *Rom og møbler gjennom 50 år*. Interiørarkitekt Anne Lise Aas var redaktør.

Den som i størst utstrekning og mest konsekvent har drevet med totalinnredning er Bjørn A. Larsen. Hans mangeårige samarbeid med Lund & Slaatto startet med innredning og tegning av møbler til Asker Rådhus, som stod ferdig i 1964. Man kan vel si at det går en linje fra Haugesund Rådhus fra 1932 av Blakstad & Munthe-Kaas, der arkitektene selv stod for møbeldesign, via Oslo Rådhus der interiørarkitekter utarbeidet tegninger etter arkitektenes skisser, og til Asker Rådhus der arkitekt og interiørarkitekt samarbeidet som likeverdige partnere.

Asker Rådhus er en klar og rettlinjert høyblokk der store glassflater veksler med robust betong, også innvendig. Det er en kombinasjon av letthet og tyngde som Larsen spiller videre på. Sjelden ser en klarere forbindelse mellom bygg og innredning. (...) Erfaringene fra Asker Rådhus overbeviste Lund & Slaatto om at tett samarbeid med interiørarkitekt kan virke gjensidig berikende.²⁵

Asker rådhus har fått stor oppmerksomhet i fagmiljøet, sekundærlitteratur og i media, både i samtiden og i ettertiden, men det mangler forskningsbasert litteratur om verket. Spesielt litteratur om norske interiørarkitekter og designere har et lite utviklet noteapparat. Med denne oppgaven ønsker jeg å bidra til økt innsikt om prosessene rundt tilblivelsen og verket og samarbeidet mellom de ulike aktørene. Fra denne gjennomgangen av prosessen vil jeg vise at tilblivelsen av Asker rådhus kan forstås i lys av endringer innen modernismen på 1950-tallet.

1.3 Teoretiske perspektiver: Nylesning av modernismen

Hvordan arkitektene skulle forholde seg til historiske forbilder var en sentral problemstilling etter krigen, fordi totalitære regimer hadde misbrukt historiske motiver. I Norge var den første tiden etter krigen preget av en fornyet interesse for nasjonal, regional kultur i forbindelse med gjenreisningen. Men utover på 1950-tallet er det en fornyet interesse for modernismen og utviklingen av den i forhold til tidens utfordringer. Det skjer en ”vending” innen modernismen på 1950-tallet. Den første perioden etter krigen kan sies å være en bevegelse *mot* modernismen, mens den etter 1955 er en bevegelse *innen* modernismen.²⁶ Modernismen

---

²⁴ ”Slik synes jeg disse fotografiene antyder noe typisk i moderne arkitektur og kunst. En interesse for form og tekstur og deres uttrykk i seg selv og deres innbyrdes konstellasjoner.” Kjell Lund om fotografi av arkitektur generelt i ”Dikt i svart og hvitt”, *Byggekunst* 1961, nr. 1, 27–28. De hadde tenkt på snø da de valgte sort pigment i Asker i følge ”asker Town Hall”, *Concrete Quarterly* 1966, nr. 66, 26. Fotografiene av Asker rådhus i presentasjonen i *Bonytt* har stor sort/hvitt kontrast og fokus på tekstur og form.

²⁵ Anne Lise Aas (red.), *Rom og møbler gjennom 50 år* (Oslo: Norske interiørarkitekter og møbeldesigneres landsforening, 1995), 56–58. Bjørn A. Larsens ble fremhevet som en dyktig formgiver av belsyningsarmaturer. Anne Lise Aas (red.), *Rom og møbler gjennom 50 år*, 66.

²⁶ Espen Johnsen, *Brytninger*, 33. Espen Johnsen, ”Å nyansere norsk modernisme”, *Tidsskrift för arkitekturforskning* 2006, nr.19.

er ikke et entydig begrep, eller en enhetlig stil, men en ”diskurs” ifølge Sarah Williams Goldhagen. Ved å se på motiver og temaer, er det mulig å identifisere et arkitekturverk som et ”argument”, som svar på en oppgave. En slik tilnærming kan åpne for en mer nyansert fortolkning av modernismens arkitektur.^{27 28} Den nonfigurative tendensen innen det visuelle feltet på 1950-tallet, både innen billedkunst og arkitektur, er sentral for forståelsen av verk fra denne perioden.²⁹

På 1950-tallet var arkitektoppdragene blant norske arkitekter mer knyttet til offentlige monumentalbygg og byutvikling enn til oppdrag med private eneboliger. Byggevirksomheten var økende etter krigen, først i forbindelse med gjenreisningen og så med utviklingen av velferdsstaten. Byggeriet ble mer industrialisert og nye teknikker og materialer ble tatt i bruk. Modernistisk arkitektur i ”Den Internasjonale stilen” eller ”Machine Consensualism” som Goldhagen betegner det, ble kritisert fordi den førte til stedstap og fremmedgjøring når den ble benyttet i oppdrag som byutvikling og monumentalbygg. Dette var prosjekter som fikk konsekvenser for mange flere innbyggere enn enkeltstående villaprojekter.

Innen arkitekturforskningen legges det i dag større vekt på studiet av prosesser, samarbeidsrelasjoner og hvordan verk presenteres, og samtaler med aktørene inngår som kilder.³⁰ Arkitekturproduksjon blir i større grad sett på som et samarbeidsprosjekt mellom flere aktører, hevder forskere som Beatriz Columbina.³¹

Tanker om samarbeid mellom arkitekter, interiørarkitekter og kunstnere om et felles verk ble behandlet i mange artikler i den norske fagpressen på slutten av 1950-tallet. I den såkalte ”Grenseoppgangsdebatten” i *Bonytt* deltok arkitekt Christian Norberg-Schulz, interiørarkitekt og redaktør for *Bonytt* Arne Remlov og kunstner Håkon Stenstavold.³² Idealet var et likeverdig samarbeid, men arkitektene var redde for at kunsten og innredningen skulle

---

²⁷ Sarah Williams Goldhagen, ”Something to Talk About: Modernism, Discourse, Style”, *Journal of the Society of Architectural Historians* 2005, vol. 64, nr. 2, 162.

²⁸ Ulf Grønvold, ”I hybridenes dager”, *Byggekunst* 1991, nr.7: 403-417.

²⁹ Sarah Williams Goldhagen, ”Coda: Reconceptualizing the Modern”, i Sarah Williams Goldhagen og Réjean Lagault *Anxious modernisms: experimentation in postwar culture* (Cambridge, Mass: MIT Press, 2000), 301–320, Sarah Williams Goldhagen og Réjean Lagault, ”Introduction: Critical themes of postwar modernism”, i Goldhagen, Lagault. *Anxious modernisms: experimentation in postwar culture*, 11–23.

³⁰ Eve Blau, ”Introduction”, *Journal of the Society of Architectural Historians*. Special issue of JSAH, 1999, Volume 58, nr. 3, 278–280

³¹ Beatriz Columbina, ”Collaborations: The Private Life of Modern Architecture”, *Journal of the Society of Architectural Historians* 1999, Volume 58, nr. 3, 462–471.

³² Håkon Stenstavold, ”Grenseoppgang” (artikkel I), *Bonytt* 1957, nr. 6/7, 125–128, Arne Remlov, ”Grenseoppgang” (artikkel II), *Bonytt* 1957, nr. 8, 153, Christian Norberg-Schulz, ”Grenseoppgang” (artikkel III), *Bonytt* 1957, nr. 9, 177–179.

ødelegge den arkitektoniske helheten. I nyere tid har Johan Öhrn forsket på samarbeidet mellom arkitekter, kunstnere og interiørarkitekter på 1900-tallet og undersøkt epokenes ulike ”romsyn”, dvs. hvordan man så på forholdet mellom arkitekturen, kunsten og innredningen.³³

På 1950-tallet var det en fornyet interesse for hvordan mennesket sanset og opplevde sine omgivelser. Forholdet mellom helhet og del var en sentral problemstilling for arkitekter og interiørarkitekter på 1950-tallet. Enkelte var inspirert av ”gestaltpsykologien” som undersøkte menneskets tilbøyelighet til å ordne observasjoner i helheter. Arne Korsmo, som underviste først på Statens håndverk- og kunstindustriskole (SHKS) og så på Norges Tekniske høgskole (NTH), var inspirert av amerikanske forskere innen persepsjonsstudier.³⁴ Christian Norberg-Schulz beveget seg fra å være opptatt av ”den som sanser” til ”det som ble sanset”, i følge Nils-Ole Lund, fra persepsjonspsykologiske forhold til fenomenologiske forhold.³⁵ Den viktige rollen til kunstnere, og også arkitekter, var å skape *nye* visuelle omgivelser. Dette ble tatt opp i A5, den danske publikasjonen A5, medlemsbladet til nordiske avantgardistiske arkitekter. Den nonfigurative kunsten på 1950-tallet skapte forventninger til et tett samarbeid mellom arkitekter og kunstnere, men kunstens rolle som selvstendig erkjennelsesområde gjorde dette problematisk.³⁶

1.4 Kilder

Problemstillingene i denne oppgaven blir belyst gjennom studier av byggverket i lys av primærkilder som sakspapirer, tegninger, fotografier og samtaler med aktørene. Jeg har undersøkt planleggingsprosessen gjennom dokumenter fra Asker kommune, nå i Interkommunalt arkiv i Kongsberg. Noe tegnemateriale fra arkitektene er funnet i tegningsarkivet på Nasjonalmuseet for kunst, arkitektur og design og noe foto av Asker rådhus er funnet i Teigen-samlingen i arkivet på Norsk Teknisk Museum/UiO. Dessverre foreligger det ikke et omfattende skisse- og tegningsmateriale, verken fra arkitektene Lund og Slaatto eller interiørarkitekt Bjørn A. Larsen. Det foreligger fotografier av en modell av Asker rådhus i arkivet etter Teigen ved Norsk Teknisk museum, mens andre fotografi av modeller

---

³³ Bruker ”ekspressivt”, ”balansert” eller ”collage” om relasjon mellom innredning og arkitektur. Johan Örn, *I rummets kraftfält: om arkitektur och offentlig inredning i Sverige 1935–1975* (Stockholm: Johan Örn och Arkitektur förlag, 2007), 18.

³⁴ Han var inspirert av Earl Kellys bok om romopplevelser og primærkvaliteter, A. Ames Jr. persepsjonsstudier. Christian Norberg-Schulz, *The Functionalist Arne Korsmo* (Oslo: Universitetsforlaget, 1986), 79.

³⁵ Nils-Ole Lund, *Arkitekturteorier fra 1945* (Århus: Arkitektens forlag, 2001), 221.

³⁶ Peter Anker, ”Samarbeid og individ”, A5: *Meningsblad for unge arkitekter* 1959, nr. 4,5,6, 111–112.

finnes bare som utydelige foto i presseklipp. Jeg har vært hjemme hos Kjell Lund, Helge Krafft og Bjørn A. Larsen, og samtalene med dem er viktig kildemateriale for oppgaven. I tillegg har jeg hatt samtaler med andre informanter, som medstudenter og elever av Bjørn A. Larsen. Ellen Klingenberg har bidratt med tegninger og informasjon fra sitt arbeid med Asker rådhus i ulike prosjekter. Lund og Slaatto publiserte artikler i tiden før og under arbeidet med Asker rådhus som kan belyse deres syn på oppgaven og valg av løsninger. For å sette Asker rådhus og aktørene inn i en nasjonal og internasjonal kontekst benytter jeg primærtekster fra aktører innen modernismen på 1950-tallet. Jeg har ikke foretatt arkivstudier og intervjuet informanter for å kartlegge skisser og utkast til den kunstneriske utsmykningen, utover det som foreligger i Interkommunalt arkiv og i presseklipp om debatten om kunsten.

1.5 Målsettinger, disposisjon, metodisk tilnærming og problemstillinger

Målsettingen for oppgaven er å bidra til en ny forståelse av byggverket og dermed også bidra til en nyansering av utviklingen innen modernismens arkitektur i Norge. Jeg har tatt utgangspunkt i prosessene, fra planleggingen til gjennomføringen, slik de kommer til uttrykk i kildematerialet. Oppgaven er en kritisk studie av prosessen og verket.

Oppgaven består av tre deler: (1) tilblivelsesprosessen, (2) drøfting av løsningen og (3) komplementeringen av verket med innredning og kunstnerisk utsmykning. Oppgaven vil ikke gi en omfattende analyse av Asker rådhus, men vil drøfte noen aspekter ved løsningen, som situasjonsplanen, fasaden og formen.³⁷ Disse aspektene vil bli drøftet i lys av estetiske utfordringer innen modernismen på slutten av 1950-tallet, slik dette fremkommer i nyere internasjonal faglitteratur om modernismen, som f. eks hos Sarah Goldhagen.

Første del: Tilblivelsesprosessen, behandler arkitektene før de påbegynte arbeidet med Asker rådhus, og drøftes ved hjelp av en monografisk metode og omhandler arkitektenes utdanning, tidligere verk og tanker i fagmiljøet som kan ha betydning for resultatet. Kommunens

---

³⁷ Rådhuset som bygningstypologi og utviklingen på 1960-tallet er behandlet i Karin Arvastson, *Offentlighetens materia: kulturanalytiska perspektiv på kommunhus*. (Stockholm: Carlssons i samarbeide med Nordiska museet, 2003), Cathrine Kullberg, *Maktens korridorer. Arkitektur som politikk*. (Oslo: Norsk Form, 1998), M. Lending, (red). *Rådhus som monument*. (Oslo: Norsk Form, 2001), Kai. Nyman, *Husens språk. Den bygda tingsligheten och de arkitektoniska intentionernas dialektikk*. (Stockholm: Atlantis- art house, 1989).

planleggingsprosess, drøftes med verk som kan ha virket som forbilder. Andre del: Oppgavens hoveddel er drøfting av løsningen, som trekker inn arkitektenes egne og andres verk og samtidige artikler for å belyse de utvalgte aspektene ved den endelige løsningen. Tredje del: Komplementering av verket med kunst og innredning, drøftes i lys av aktørens tanker om samarbeid og det helhetlige verket.

Opgavens hovedproblemstillinger er:

Kan undersøkelsen og drøftingen av sentrale aspekter ved Asker Rådhus bidra til en nyansering av fremstillingen av utviklingen innen modernismen i Norge på slutten av 1950-tallet og begynnelse på 1960-tallet?

Hovedproblemstillingen søkes belyst gjennom fem delproblemstillinger. De vil bli besvart i hvert sitt kapittel, slik det fremgår av denne oversikten hvor jeg også har redegjort for hvordan kildematerialet vil bli benyttet:

Kapittel 1: Innledningen

Kapittelet inneholder et møte med verket, den realiserte løsningen.

Kapittel 2: Arkitektene i tiden fram til Asker rådhus og parallelle oppdrag med Asker rådhus

Delproblemstillingen i dette kapitlet undersøker om tidligere og samtidige prosjekter av arkitektene har hatt innvirkning på resultatet og om Kjell Lund og Nils Slaatto har forskjellige trekk som de tar med inn i prosjektet. Det sentrale kildematerialet for dette kapitlet blir brukt til å presentere en oversikt over arkitektenes samtidige relevante verk, slik de fremkommer i publikasjoner som Grønvolds biografi *Lund & Slaatto* og artikler i *Byggekunst*, samt arkitektenes egne publikasjoner i fagtidsskrifter. Dette blir sett i sammenheng med dateringer på tegninger, dokumenter og presseklipp for Asker rådhus.

Kapittel 3. Asker kommunes planlegging frem til byggeprogrammet for Asker rådhus

Dette kapittelet kartlegger den historiske prosessen bak Asker Rådhus, og omhandler hvem som tok initiativet til et nytt rådhus og hva som var argumentene for et nybygg. Kapittelet vil vise hva bestillingen til arkitektene inneholdt, med utgangspunkt i byggeprogrammet. Delproblemstillingen stiller spørsmål ved hvor mye av den realiserte løsningen som er gitt av kommunens planlegging i forkant av arkitektenes oppdrag. Det sentrale kildematerialet er dokumenter i Asker kommunes arkiv og artikler i fagpressen om samtidige relevante prosjekter.

Kapittel 4: Arkitektenes arbeid frem til ferdig bygg

Kapittelet kartlegger prosjekteringsprosessen for Asker Rådhus, fra de første skissene og utkast, fram til ferdigstillingen. Den aktuelle problemstillingen her er om kartleggingen avdekker endringer i sentrale estetiske aspekter i løpet av prosjekteringsprosessen.

Kildematerialet her er tegninger, dokumenter, presseklipp, samt samtaler med aktører.

Kapittel 5: Drøfting av utvalgte aspekter ved løsningen: situasjonsplanen, fasaden og formen

Problemstillingen i dette kapitlet er om disse løsningene kan være en fortolkning av Asker rådhus i forhold til stedet og historien. Kildematerialet er tegninger, dokumenter, presseklipp og samtaler med aktører. De utvalgte aspektene ved løsningene vil bli sett på i lys av arkitektenes og andre arkitekters prosjekter og tekster og nyere internasjonale arkitekturhistoriske tekster.

Kapittel 6. Komplementering av bygget med innredning og kunst

Målet for dette kapitlet er å kartlegge samarbeidsprosessen mellom aktørene: arkitektene Lund og Slaatto, interiørarkitekt Bjørn A. Larsen, brukskunstner Sigrun Berg og kunstnerne Synnøve Anker Aurdal, Rolf Nesch og Skule Waksvik. Delproblemstillinger her er hvordan løsningen kan forstås i lys av tidens ideer om det integrerte arkitektoniske verket.

Kildematerialet er dokumenter, presseklipp og samtaler med aktører.

Kapittel 7: Oppsummering og konklusjon

Problemstillingen i dette kapitlet er om oppgaven kan sies å bidra til en ny forståelse av verket og dermed også bidra til en nyansering av utviklingen innen modernismens arkitektur i Norge.

1.6 Møte med verket

Høyblokken i Asker rådhus er synlig på lang avstand, og danner et visuelt sentrum for bygden Asker. Rådhuset ligger på et høydedrag som strekker seg fra kirken og ned mot sentrum. Her har viktige fellesfunksjoner vært plassert også i tidligere tider, der hvor kongevei og bygdevei møtes. Rådhuset ligger i et parkområde, utenfor tettstedet med sine torg og gater. I dag er det liten visuell og funksjonell kontakt mellom selve sentrum og rådhuset.

Utviklingen av tettstedet Asker har fulgt andre planer og intensjoner enn det arkitektene så for seg på 1960-tallet, med et kulturtorg i aksene foran rådhuset, med kulturbygg på søyler for å sikre god kontakt mellom sentrum og rådhuset som ”dominanten” i byplanen

(ill.1). Fordi de fleste i dag kommer med bil til rådhuset, og ikke til fots, er det bi-inngangen som har blitt hovedinngangen.

Asker rådhus er bygget opp av tre bygningsdeler: en høyblokk på 8 etasjer til forvaltningen, en lavblokk i to etasjer til etater med publikumsekspedisjoner og en kubeformet blokk på en etasje til kommunestyresalen og representasjonen. Disse tre byggene er plassert slik at det dannes en rådhusplass som markerer inngangen. Byggene på hver side av inngangen blir som ”armer” som strekker seg ut og tar imot publikum med en vennlig gest.

Asker rådhus er et anlegg med skulptural karakter (ill.2). De tre byggene inngår i en komposisjon som er bygget opp av horisontale betongsskiver. Det inntrukne vegglivet er med på å understreke de horisontale båndene, og gjør at det ser ut som båndene nærmest ”svever”. Bygget fremstår som både tungt og lett. De horisontale båndene fungerer både som sokkel, brystning og gesims på byggene. Det nederste båndet danner en opphøyet plattform for byggene, som forankret dem i landskapet og som tar opp nivåforskjellene i terrenget. Øverste etasje med kantinen har en stor takterrasse. Det inntrukne vegglivet i høyblokken gjør at det dannes en smal balkong, en svalgang, rundt alle etasjer i bygget (ill.3). De innvendige skilleveggene i høyblokken er ikke synlig fra utsiden, slik at det ser ut som det er store sammenhengende rom i høyblokken. Kommunikasjonssonen med heis, trapper og tekniske føringer er trukket litt ut fra vegglivet, slik at den er tydelig markert på fasaden (ill.4,8).

Dette karakteristiske formspråket med horisontale skiver i eksteriøret gjentas i interiører (ill.5,6). Det er spesielt synlig i vestibylen i høyblokken og i lavblokken med kommunestyresalen og representasjonsrommene. Vestibylen har en inntrukket mesaninetasje med en slik betongskive som brystning. Den fremstår som en balkong i rommet som kan benyttes i seremonielle sammenhenger.

I kommunestyresalen danner horisontale skiver i fronten på representantenes bord, det er som om vindusbrystningsbåndet er ført inn fra fasaden. Innredningselementer som talerstolen er utført av betong (ill.7). De folkevalgte sitter på tre ulike nivåer, som trapper seg ned mot et plan hvor det opprinnelig var en dam med fontene. Dette motivet gjentas på den utvendige plassen, hvor det er en avtrapping opp til plassen med en tilsvarende dam. Representantene sitter i en firkantet formasjon, og talerstolen står i et av hjørnene, slik at alle får samme avstand til talerstolen. Publikumsgalleriet er på samme nivå som representantene, i området mot gangsonen som strekker seg gjennom lavblokken, vestibylen og ut gjennom den andre

lavblokken, hvor det før var publikumsrettede ekspedisjonskontorer, nå administrative kontorer. Et kvadratisk midtparti av himlingen i kommunestyresalen er hevet, slik at det blir overlys inn fra fire sider i salen. Det er åpninger i alle hjørner av kommunestyresalen og utsyn til bygda. Overlyset gir visse blendingsproblemer og lysinnslippet fra hjørnene gjør at veggflatene oppleves som mørke. Dette modereres litt av tekstilene på to av veggene, i en farge som minner om åsene utenfor en solfylt sommerkveld. Representasjonsrommene med store glassvegger fra gulv til tak ligger rundt den indre kvadratiske kommunestyresalen. Representasjonsarealet består av et større rom/spisesal med peis, som kan deles i tre mindre rom, et møterom som før ble kalt musikkrom og inneholdt et flygel, formannskapssalen, et lite bibliotek med fast innredning, og en vinterhage som vender ut mot inngangspartiet og rådhusplassen og et kjøkken. Vinterhagen har støpte plantekasser med grønne planter som gjentar beplantningen ute på festplassen. Fra spisesalen og de øvrige representasjonsrommene er det utsyn til de parklignende omgivelsene, med en åpen gressplen med grupper av trær i symmetriske formasjoner parallelt med bygget (ill.nr.11),(ill.nr.77).

Bruken av betong er meget karakteristisk for dette bygget. Betongen brukes både i eksteriør og interiør, og den er tilsatt sort pigment. Betongflatene er håndhugget eller piggmeislet på en slik måte at tilsatsmaterialet blir frilagt og reflekterer lyset i mange små bruddflater, noe som gir en rik struktur og variert fargevirkning. Det er ulike nivåer av grovhet i teksturen. Søylene i hjørnene er glatte og polerte, som kontrast til de mer ru veggene, for å få frem forskjell på bærende søyle og utfyllende veggflater.

Glassflatene er satt inn på en uortodoks måte, ”rett inn i veggen”, med et minimum av belistning. Det gjør at hjørnene oppleves som de er av glass, noe som ytterligere forsterker svevefølelsen av betongskivene. Lettveggene er konstruert så tynne som mulig. Himlingene er av trespiler, og det er liten plass mellom himling og underkant betongdekke til tekniske føringer og belysning. Utenpåliggende firkantede armaturer i himlingen og andre armaturtyper i beslektet formspråk går igjen i representasjonsområdene. Dørene har beslag i messing. Fargeholdningen er preget av den mørke betongen på veggene, mosegrønne dører og lilla gulvflater (ill.15). Øvrige farger kommer fra møbeltrekk i grønt, lilla eller brunt, treverk i wenge og møblene. I kommunestyresalen og representasjonsrommene er det ytterligere fargeinnslag i form av vevde tepper på gulv og på vegg (ill.12). En tekstiltapet av Sigrun Berg dekker akustiske plater i kommunestyresalen. Møblene og innredningen er i samspill med arkitekturens svevende og horisontale karakter. Stolene av Bjørn A. Larsen har en ”usynlig”

bærende konstruksjon i blankt stål, med skiveformede seter, ryggflater og armlener. Tilsvarende understell er det på bordene, noe som gir ”svevende” bordplater. Armaturer på bordene i kommunestyresalen av Bjørn A. Larsen er også utformet som slike svevende skiver. Det er mange varianter av sittemøblene, fra lette og smekre benker, stoler uten armlen, til lenestoler med tykkere skiver som sete og rygg. Noen av stolene har fått påsveiset en forsterkning på stolbeina, da noen av stolene brakk (ill.13). Bordkolleksjonen inneholder alt fra små settbord til større møtebord. Pendelarmaturene over bord i representasjonsområdet og kantinen har slektskap med formen på rasteret i den firkantede armaturen i himlingen (ill.14). Utvendig belysning er lave armaturer med opak plastfirkant i tilsvarende formspråk som den øvrige belysningen.

Billedteppet av Synnøve Anker Aurdal henger på betongveggen i vestibylen (ill.9). Det er i gule og fiolette farger, og har et abstrahert motiv som kan gi assosiasjoner til konstruksjonen av et bygg som Asker rådhus. Verket har fått en sentral plassering og formatet og fargene ser ut til å være avstemt til rommet. På betongveggen i kommunestyresalen bak talerstolen henger et materialbilde av Rolf Nesch (ill.10). Verket er bygget opp av sølvfargede metallbånd, speil og røde og blå glassbiter. Delene er montert sammen med et dypt relieff, slik at verket nesten blir skulpturalt. Formatet virker noe snaut for salen. Bildet har tittelen ”Familien” og motivet er en abstrahert fremstilling av en familie på stranden. På betongveggen i spisesalen henger et smalt, vevet bånd, en såkalt ”Festremse” av Sigrund Berg, som tar opp de lilla fargene i møbeltrekk og teppene på gulvene (ill.11, ill.16).

Rådhusanlegget fremstår som et helhetlig verk, hvor møbler, innredningen for øvrig og kunsten spiller sammen med arkitekturen på en måte som gir rike sansemessige opplevelser. Det er store variasjoner i taktilitet, materialbruk og det er en avstemt fargepallett. Det spilles på kontraster i alle sammenhenger, som mellom tungt og lett, mørkt og lyst, glatt og røft.

2 Arkitektene i tiden før Asker rådhus og parallelle oppdrag med Asker rådhus

2.1 Nils Slaatto før Asker rådhus

Nils Slaatto (f. 1923, d. 1988) vokste opp på Lillehammer. Begge foreldrene var utdannede arkitekter, men bare faren praktiserte som arkitekt.³⁸ Faren, Eindride Slaatto, virket innen den funksjonalistiske tradisjonen, med forretningsbygg og boliger.³⁹ Nils Slaatto tok tømrerutdanning ved Oslo yrkesskole før han begynte på Norges tekniske høgskole (NTH). På slutten av 1940-tallet var diplomoppgavene på NTH knyttet til monumentalbygg og reguleringsplaner.⁴⁰ Nils Slaatto tok diplomeksamen i 1947 med et samfunnshus (ill.17).⁴¹ Slaatto var aktiv i studentsamfunnet i Trondheim som sekretær i styret og skuespiller i revyen. Etter diplomeksamen dro Nils Slaatto nordover og arbeidet som avdelingsarkitekt i Vadsø-Tana, med gjenreisningen av Finnmark.⁴² I 1950 ble Nils Slaatto leder av Bøndenenes bygningskontor i Oslo. Han fikk etter hvert mye å gjøre og innkalte Kjell Lund til et samarbeid på Bøndenenes bygningskontor i 1955–56. De kjente hverandre i første rekke fra NTH og Studentersamfunnet i Trondheim og begge hadde foretatt en studiereise til Danmark i 1952.⁴³ Et utvalg av Nils Slaattos arbeider fra tiden på Bøndenenes bygningskontor fra 1950 til 1958 ble presentert i *Bonytt* i 1958.⁴⁴ Det som kjennetegner prosjektene er massevirkningen, tilpasningen til landskapet og bruk av takformer som et arkitektonisk motiv. Slaattos bruk av tak som motiv ble fremhevet i en artikkel av Nils-Ole Lund i *Bonytt* nr. 5 i 1963 og av Liv

---

³⁸ Elisabeth Seip, "Nils Slaatto", i Leif Østby, *Norsk kunstnerleksikon* (Oslo: Universitetsforlaget, 1982–1986), 605–606.

³⁹ Eindride Slaatto: Hougens fond i 1933 for De-No-Fa bygg. "Eindride Slaatto", *Norsk kunstnerleksikon*, 604.

⁴⁰ Småhus kom først i fokus igjen etter at gjenreisningen var over og byggerestriksjonene var opphevet. Berre, *Fysiske idealer i norsk arkitekturutdanning 1945–1970*, 69.

⁴¹ Taket på samfunnshuset hadde større spennvidde enn vanlig fordi takkonstruksjonen var i betong. Berre, *Fysiske idealer i norsk arkitekturutdanning 1945–1970*, 88.

⁴² Gjenreisningen av Norge utformet etter historiske tradisjoner og modernismen før krigen, planer med akser og symmetrier og trehus med saltak. "Brente byers regulering" basert på symmetri og utsiktsakser, en klassisk orden som ble misbrukt av totalitære regimer. Lærer på NTH, Sverre Pedersen, sentral i arbeidet. Planene hadde ikke sonedelte byfunksjoner i tråd med funksjonalistiske byplanideer fra fjerde CIAM konferansen. Helga Stave Tvinnereim, "Det nye Molde: ein studie av gjenreisninga etter bombinga i 1940 på bakgrunn av ulike retningar innan europeisk bybyggingskunst og med særleg vekt på professor Sverre Pedersens planarbeid for norske byar og tettstader". Universitetet i Oslo: Doktorgrad, 1988. Pedersen kritisert i *Byggekunst* rett etter krigen, på grunn av sitt selvpålagte samarbeid med tyskerne. Berre, *Fysiske idealer i norsk arkitekturutdanning 1945–1970*, 73.

⁴³ Grønvold, *Lund & Slaatto*, 410.

⁴⁴ Nils Slaatto. "Melodien som ble vekk", *Bonytt* 1958, nr. 1, 8–9, "Gården, bedrift og hjem", *Bonytt* 1958, nr. 1, 14–19, "Driftsbygninger i Norden", *Bonytt* 1958, nr. 1, 20–21.

Schødt i *Bonytt* nr. 11–12, 1961.⁴⁵ I en artikkel i *Dagbladet* svarte Slaatto på utfordringen ”Kva med våningshuset?”⁴⁶

2.2 Kjell Lund før Asker Rådhus

Kjell Lund (f. 1927) vokste som Nils Slaatto opp på Lillehammer. Faren, Arve Lund, var skattefogdfullmektig.⁴⁷ Kjell Lund tok ”forberedende prøve” på Universitetet i Oslo før han begynte på NTH.⁴⁸ Kjell Lund tok diplomeksamen i 1950 med en hotelloppgave, ”Sjøfartsbygg” (ill.18).⁴⁹ Oppgaven viser en høyblokk i kombinasjon med en lavblokk, med en fasade med betongraster. Fasadeløsningen minner om fasader av arkitekt Viksjø og Le Corbusier, med markant skyggevirkning.^{50 51 52 53} Kjell Lund hadde oppsøkt Le Corbusiers kontor på en studietur sommeren 1947 og sett La Maison d’Unité på tegnebordet.⁵⁴ Kjell Lund var ansatt hos arkitekt Nils Holter i 1951–1952.^{55 56} Lund etablerte egen arkitektpraksis i 1952, med hovedsakelig boligoppdrag. Han arbeidet hos Nils Slaatto på Bøndenenes bygningkontor i 1955–56. Kjell Lund deltok i mange konkurranser sammen med unge arkitekter fra NTH. Han gjorde seg bemerket med innkjøp i konkurransen om Harstad kirke i

---

⁴⁵ Nils-Ole Lund, ”Takarkitektur”, *Bonytt* 1963, nr. 5.

⁴⁶ Dag Rognlien, ”Kva med våningshuset?”, *Dagbladet* 16.1.1958.

⁴⁷ Elisabeth Seip, ”Kjell Lund”, *Norsk kunsterleksikon*, 815–816.

⁴⁸ Grønvold, *Lund & Slaatto*, 410. Berre, *Fysiske idealer i norsk arkitekturutdanning 1945–1970*, 65,77.

⁴⁹ Hotelloppgavene etter krigen er et eksempel på at NTH ikke fulgte med tidene ifølge Nina Berre, de viser tilknytning til norsk funksjonalisme på 1930-tallet. Perspektivene er i *beaux art* og ikke aksonometri. Berre, *Fysiske idealer i norsk arkitekturutdanning 1945–1970*, 88.

⁵⁰ Fargelagt skisse i *beaux art* stil av fasaden i Lunds diplomoppgave. Fra Berre, *Fysiske idealer i norsk arkitekturutdanning 1945–1970*, bind 2, 40.

⁵¹ Kjell Lund første som leverte et ”funksjonsskjema” i diplomoppgave. Skjemaet, som beskrev matens vei fra lager til restaurantgjesten, ble kritisert for å legge mer vekt på interne funksjoner enn på forholdet til omgivelsene. I 1950 var høyhuset som bygningstype første gang i programmet for en diplomoppgave på NTH. Bygg og omgivelser skulle sees på som en helhet, eksisterende bebyggelse skulle saneres. Berre, *Fysiske idealer i norsk arkitekturutdanning 1945–1970*, 90.

⁵² Målestokken 1:200 i diplom egner seg for større prosjekter, og viser endring i arkitektrollen rundt 1950, fra detaljkompetanse til prosjekteringsmetodikk for å beherske endrede produksjonsforhold, ny teknikk, materialer og funksjoner. Målestokk 1:200 er ikke egnet til å gjengi innredning, min kommentar. Berre, *Fysiske idealer i norsk arkitekturutdanning 1945–1970*, 77,122.

⁵³ Professorene argumenterte for at høyhuset passet til kravet om representativitet og kanskje også kravet til ”ny monumentalitet”. Berre, *Fysiske idealer i norsk arkitekturutdanning 1945–1970*, 132.

⁵⁴ Perann Sylvia Stokke, ”Modernismens gjenkomst i boligarkitektur på 1950-tallet: en studie av fem eneboliger ferdigstilt 1958/59, tegnet av arkitektene P.A.M Mellbye, Geir Grung, Kjell Lund, Harald Ramm Østgaard, Molle og Per Cappelen/ Sven Erik Lundby”, Universitetet i Oslo: Hovedoppgave i kunsthistorie, 2002, 48.

⁵⁵ Det året Kjell Lund var hos Holter deltok kontoret i en konkurranse om Dovregården. Nils Holter, *Dovregården. Byggekunst* 1959, nr. 6

⁵⁶ Holter arbeidet med Stortinget i tiden da Lund jobbet der. Prosjektet ble presentert i *Byggekunst* i 1959. Glambek, Ingeborg. ”Historieførfalskning eller nytenkning? Nils Holters tilbygg og ombygging av Stortinget (1949–59)”, i Johnsen, *Brytninger: Norsk arkitektur 1945–65*, 148–157.

1955, i samarbeid med Berent A. Moe.^{57 58} Flere av konkurransene omhandlet rådhus og bydelssentre i eksisterende byer, tettsteder og i nye drabantbyer.⁵⁹ I 1956 vant han 1. premie i konkurransen om Linderud bydelssenter sammen med Berent A. Moe, Svein Jørgensen og Nils Haugstveit, med et prosjekt med høyhus i kombinasjon med lavblokker (ill.19).⁶⁰ I 1957 vant han 3. premie i konkurransen om rådhus og kultursentrum i Drammen sammen med Svein Jørgensen og Nils Haugstveit (ill.20–22).⁶¹ I 1958 fikk Kjell Lund 3. premie i konkurransen om rådhusanlegg for Askim kommune sammen med Nils Haugstveit og Berent A. Moe (ill.23–25).^{62 63} Kommunehuset i Sauherad i Telemark er tegnet av Kjell Lund i 1957 (ill.26).^{64 65} Det første prosjektet fra Lund som ble presentert i *Byggekunst* var eneboligen for legen Lützow Holm på Maura i 1958 (ill.27).^{66 67} Kjell Lund avla verneplikten ved forsvarrets bygningskontor på Akershus festning og tegnet militære anlegg, som fengsel i betong, sammen med sin fremtidige medarbeider Helge Krafft.⁶⁸ I 1953 begynte han på prosjekteringen av Château Neuf for Det norske studentersamfunnet og i 1956 med prosjekteringen av St. Hallvard kirke. St. Hallvard-oppgavet var resultat av en reguleringsplan med høyblokker for Enerhaugen og kontakt med pater Riber-Mohn.

---

⁵⁷ Berent A. Moe studerte arkitektur først på SHKS og så på NTH, han var vitenskapelig assistent hos professor Gjone da Lund tok diplom i 1950, og de var aktive sammen i Studentersamfunnet med revyen. Moe var stipendiat ved Architectural Association School of Architecture i London i 1952–53 og underviste ved arkitektutdanningen ved SHKS 1952–1965. Moe var visesanger og laget barne-tv-serien ”På tokt med Mathilde” i 1961. Informasjon fra tegnekurs hos Berent A. Moe og fra Berre, *Fysiske idealer i norsk arkitektutdanning 1945–1970*, 90.

⁵⁸ *Norske arkitektkonkurranser*, 1955, nr.18. Harstad kirke. Kirken er bygget opp av skallformer som minner om formene i den seinere Operaen i Sidney av Utzon

⁵⁹ I 1956 vant Lund 1. premie i konkurransen om Linderud bydelssenter sammen med Berent A. Moe, Svein Jørgensen og Nils Haugstveit og i 1957 3. premie i konkurransen om rådhus og kultursentrum i Drammen sammen med Svein Jørgensen og Nils Haugstveit. I 1958 fikk han 3. premie i konkurransen om rådhusanlegg for Askim kommune sammen med Nils Haugstveit og Berent A. Moe.

⁶⁰ Svein Jørgensen var gift med Ellen Munthe Kaas, dvs. svigersønn til arkitekt Munthe Kaas. Ellen var tekstilutdannet og deltok i utsmykningen av Bodø domkirke. Jørgensen gikk etter hvert inn i firmaet Blakstad Munthe Kaas. Han var en av initiativtakerne til det som ble Arkitekturmuseet. Informasjon fra samarbeid m. SJ.

⁶¹ *Norske arkitektkonkurranser*, 1957, nr. 33. Drammen, disposisjonsplan for rådhus, kultursentrum m.m. Deres forslag innebar å rive de eksisterende bygningene på torget i Drammen og erstatte dem med et nytt anlegg. Bygget som inneholdt rådhusalen lå som en kube på en inntrukket sokkel.

⁶² *Norske arkitektkonkurranser*, 1958, nr. 47. Rådhusanlegg. Anlegget inneholdt rådhus, kontorbygg, restaurant, festsal, scene og møtelokaler. Bygget som inneholdt rådhusalen lå som en ”bro” over torget og forbandt kontorbygget med kulturbygget.

⁶³ Langt seinere, på 1970-tallet, fikk Lund og Slaatto realisert et bydelssenter: Bjerke bydelssenter, som ble prosjektert på 1960-tallet. Grønvold, *Lund & Slaatto*, 191.

⁶⁴ Grønvold, *Lund & Slaatto*, 419. Her står det 1958–64, det samme som datering Asker rådhus.

⁶⁵ Illustrasjon fra rådhus i Sauherad, perspektivskisse av Lund. Grønvold, *Lund & Slaatto*, 78.

⁶⁶ *Byggekunst* 1959, nr. 8, 201–203.

⁶⁷ Illustrasjon fra enebolig på Maura, fotografi av fasade om natten samt skisse av Lund. Grønvold, *Lund & Slaatto*, 77. Eneboligen er utformet som et rektangelformet volum på en inntrukket sokkeletasje. Vinduene i ulike formater er plassert uregelmessig på fasaden, i en komposisjon som minner om et nonfigurativt ”bilde”.

⁶⁸ Arkitekt Helge Krafft arbeidet først hos Blakstad, Munthe Kaas før han ble ”headhunted” til Lund og Slaatto, i følge samtale med Helge Krafft.

I tiden før Asker rådhus foretok Lund studieturer til Danmark, Finland og Frankrike og oppdaterte seg på de rådende nordiske og internasjonale tendensene i arkitekturen.⁶⁹ Han skrev i fagtidsskrift som *Vi og Våre Hjem*, *Bonytt* og *Byggekunst*.⁷⁰ Han arrangerte foredrag i Oslo Arkitektforening. Han var aktiv i Visens Venner og hadde oppdrag i Barnetimen i NRK i 1958.⁷¹

2.3 Etablering av kontorfellesskapet Lund og Slaatto i 1958 og prosjekter parallelt med Asker rådhus 1958–1964

I 1958 deltok Lund og Slaatto i flere konkurranser sammen. De ble innkjøpt i konkurransen om Kristiansund kirke og de vant konkurransen om Akershus fylkeslandbruksskole på Nes (ill.28).⁷² Dette var foranledningen til at de etablerte et kontorfellesskap sommeren 1958 i Kjell Lunds leilighet i Munkedamsveien i Oslo. De tok med seg påbegynte prosjekter og kontakter inn i kontorfellesskapet. Kjell Lund hadde med prosjekter som St. Hallvard og Château Neuf og Nils Slaatto hadde kontakten som førte til Asker rådhusprosjektet høsten 1958.⁷³

I tiden parallelt med Asker rådhus arbeider de med Akershus landbruksskole, som stod ferdig i 1959 og ble presentert i *Byggekunst* i 1961 (ill.29–33).⁷⁴ Konkurransprosjektet var kalt ”Langloft og Jomfrubur”, noe som viser inspirasjon fra norsk trearkitektur.⁷⁵

Undervisningsbyggene på Akershus landbruksskole har slektskap med tidligere bygg av Kjell Lund: Eneboligen på Maura og kommunehuset i Sauherad, som også er horisontale rektangulære volumer på inntrukket sokkel. På landbruksutstillingen på Ekeberg i 1959 deltok Lund og Slaatto med en bolig med synlige laminerte takdragere.⁷⁶ Oppdraget med Vik

---

⁶⁹ Lund sa i samtale at han ble kjent med ”Norges intellektuelle elite” på Schaeffergården høsten 1952. Oppholdet ble forlenget fra uker til måneder og han syklet rundt og studerte arkitektur. Arkivene på Schaeffergården er dessverre makulert. Lund og Slaatto studerte dansk arkitektur, som igjen var inspirert av amerikansk arkitektur. Lund ble kjent med Utzon og besøkte hans nyoppførte villa i Hellebæk. *Byggekunst* 1952, nr.5, 79–83. Utzon hadde arbeidet hos Frank Lloyd Wright før krigen og var blitt kjent med Korsmo i Sverige under krigen og inngikk i nettverket til PAGON-gruppen. Frank Lloyd Wright kom til å få en ”gjenfødelse” utover på 1950-tallet. I 1957 var Lund på studietur til Finland og studerte finsk arkitektur.

⁷⁰ De første artiklene Lund skrev var i *Vi selv og våre hjem*, et tidsskrift som propaganderte for funksjonalismen før krigen. Han skrev artikler i *Bonytt* som ”Drømmen om havet” i 1956, ”Herre i eget hus? Egen bolig – Arne Korsmo” i 1957 og ”Fra kulturens høyder til nutidens bredde. Vår tids bolig på bygdene” i 1958. Første artikkel er i *Byggekunst* i 1958. Han blir med i reaksjonen i *Byggekunst* fra 1959.

⁷¹ Grønvold, *Lund & Slaatto*, 404.

⁷² Vi må anta at invitasjonen til å delta i konkurransen hang sammen med arkitektenes erfaringer fra Bøndenes bygningskontor.

⁷³ Grønvold, *Lund & Slaatto*, 142, 190.

⁷⁴ Kjell Lund og Nils Slaatto, ”Akershus Fylkeslandbruksskole i Nes”, *Byggekunst* 1961, nr. 5.

⁷⁵ Grønvold, *Lund & Slaatto*, 406.

⁷⁶ Ekebergutstillingen ”Ønskehjemmet”, *Bonytt* 1959, nr. 10.

ungdomsskole i Hole startet i 1958. Det ble presentert i *Byggekunst* i 1962 (ill.34–36).⁷⁷ Bygget er tilpasset et åpent jordbrukslandskap. Det er langt og flatt, med markert horisontalitet i gesimser, vindusbånd og brystninger. Det er plassert på en sokkel av mørk betong med skrå sider. Sentralsonen har takoppbygg med (laminerte) dragere som gir lys til indre areal. Villaen Rostad i Holmenkollen ble ferdigstilt i 1962. Bygningen har tilsvarende horisontalitet og takoppbygg som i Vik ungdomsskole. Her er det en svalgang/et balkongmotiv, med terrasse bak tett brystning, og en tilbaketrukket glassvegg. Det dannes en vertikal ”ryggrad” i bakkant av huset ved at kjernen med tekniske føringer og trapper er trukket ut mot fasaden. Villaen ble presentert i en artikkel av Nils-Ole Lund i *Byggekunst* i 1963 (ill.37–38).⁷⁸ Hurdal Herredshus ble prosjektert fra 1962 og ferdigstilt i 1968.⁷⁹ Det er et kubeformet bygg med pyramideformet tak, med en sentralhall i to etasjer med en innskutt mesaninetasje med tett balkongbrystning. Innredningen er av Bjørn A. Larsen, med tilsvarende møbler som i Asker rådhus. Forretningsbygget i Trondheimsveien 275, som inneholdt Bjerke bydelssenter med samfunnshus, bibliotek og kontorer ble prosjektert fra 1963, men stod ferdig først i 1970. Det er en kube i ubehandlet betong med tydelige spor av forskalingen. Fasadene har betonglameller foran vindusåpningene inspirert av Le Corbusiers kloster i La Tourette og Marseille-blokken, og dimensjoneringen er i tråd med Le Corbusiers proposjoneringsystem *Le Modulor* (ill.107).⁸⁰ I 1961 deltok Lund og Slaatto i byplankonkurransen om Grünerløkka, med en plan med punkthus 26 etasjer i et parklandskap, planen var sonedelt og skilte mellom gående og kjørende trafikanter (ill.39–40).⁸¹

2.4 Arkitektenes bakgrunn og praksis i byplanlegging

Allerede i diplomoppgaven arbeider Kjell Lund med problemstillinger knyttet til høyhus i et eksisterende bymiljø. Oppgaven ”Sjøfartsbygg” i 1950 var den første diplomoppgaven som NTH hadde stilt med høyhus som bygningstype og hvor plasseringen av bygget forutsatte større endringer, som sanering, i situasjonsplanen (ill.18). I forhold til tidligere litteratur om Lund og Slaatto har denne oppgaven gått nærmere inn på Lunds konkurranseprosjekter på 1950-tallet fordi de omhandler lignende problemstillinger som Asker rådhusprosjektet.

---

⁷⁷ Vik linjedelte ungdomsskole, Hole. *Byggekunst* 1962, nr. 7, 200–206.

⁷⁸ Illustrasjon fra Villa Rostad, fotografi og plan og snitt. Nils-Ole Lund, ”Fire teglstenshuse. Enebolig på Besserud” *Byggekunst* 1963, nr.3, 84–85. Villaen blir tilskrevet Slaatto. Den gode ”massevirkningen” i Asker rådhus blir tilskrevet Slaatto, Grønvold, *Lund & Slaatto*.

⁷⁹ Grønvold, *Lund & Slaatto*, 205.

⁸⁰ Grønvold, *Lund & Slaatto*, 210.

⁸¹ Ellen Røsjø, ”Høyblokker og motorvei på Grünerløkka?” Byarkivet – Oslo kommune.

Konkurransforslagene inneholder monumentale høyblokker i kombinasjon med lavblokker, fotgjengerveier som hovedakse gjennom sentrene, punkthus plassert i parklignende landskap og situasjonsplaner med en lineær utviklingslinje med aksial monumentalitet. Slike byplanleggingsidealer kan føres tilbake til Le Corbusier, med ny plan for Paris og Ville Radieus, med sanering av den eksisterende tette, historiske bebyggelsen og med høye punktformede hus på søyler i et sammenhengende parklandskap.⁸² Dette er videreført i amerikanske byplanleggingsidealer, som benyttet høyhuset og åpne plasser for å oppnå monumentalitet og dermed stedstilhørighet i nye bysentre.⁸³

Lund hadde personlige opplevelser knyttet til disse to byplanleggingsidealene fra sine studiereiser. Maison de Unité var tenkt å inngå i en funksjonsdelt byplan, med egne områder for boliger, arbeid og rekreasjon, i tråd med CIAMs Charter fra Athenkonferansen. På studieturen til Finland i 1957 besøkte Lund den nye hagebyen Tapiola utenfor Helsingfors, som var planlagt av arkitekt Ervi etter amerikanske byplanideer (ill.41–43). Fotgjengerveien var ryggraden i sentrumsdannelsene, som bestod av en høyblokk i kombinasjon med lavblokker.⁸⁴ Lund skrev en avisartikkel, ”Vital arkitektur. Tapiola – finsk boligeksperiment”, i Aftenposten etter hjemkomsten.⁸⁵

Nils Slaattos diplomoppgave signaliserer en holdning i forholdet mellom bygg og landskap: Samfunnshuset får et saltak, som gjør at et stort volum trekkes ned mot bakken og blir mindre dominerende i landskapet (ill.17). Slaattos praksis fra gjenreisningen i Finnmark og på Bøndenes Bygningskontor gjør at han blir dyktig med plasseringen av bygg i krevende kulturlandskap. I tråd med norsk tradisjon er gårdene synlige i kulturlandskapet, og bebyggelsen blir samlet rundt funksjonsdelte inn- og ut-tun. Slaatto skriver om dette i artiklene i *Bonytt* i 1958 som presenterer arbeider fra Bøndenes bygningskontor (ill.45).

---

⁸² J.R. William Curtis, *Le Corbusier: Ideas and forms*. (Oxford: Phaidon Press Limited, 1986),65.

⁸³ J.L. Sert, F. Léger og S. Gideon, ”Nine Points on Monumentality, i Ockman, Joan og Esward Eigen, *”Architecture Culture 1943–1968: A Documentary Anthology”* (New York: Columbia Book of Architecture, Rizzoli, 1993, 2000), 29.

⁸⁴ Ervi var medlem av en av gruppene på CIAM 1953, men deltok ikke selv på konferansen, i følge Juhana Lahti, ”Tapiola vs. Helsinki: Modernizing the metropolitan image”, <http://www.alvaraalto.fi>. På denne konferansen ble Le Corbusiers og Athen-charterets funksjonsdelte byplan utfordret av Smithsons, som i stedet foreslo en deling som var mer i tråd med hvordan byene ble opplevd fra gateplan, i gate, hus, by, landskap. Deres løsning til byutvikling var områder hvor store boligblokker med utenpåliggende gater ble bundet sammen over bakkeplan med broer. Det var Le Corbusiers indre gate som ble lagt på utsiden av bygget, som ble til et svalgangsmotiv vi finner igjen i Asker rådhus. Forslaget ble realisert i England og samme løsning ble foreslått i deres Berlinforslag i 1961. Lund, *Arkitekturteorier siden 1945*, 86.

⁸⁵ Grønvold, *Lund & Slaatto*, 429.

I Lund og Slaatto første felles prosjekt, Akershus (fylkes)landbruksskole, spilte de videre på norske tuntradisjoner.

2.4.1 Arkitektenes bakgrunn og praksis i forhold til historiske forbilder

Både Lund og Slaatto hadde god kjennskap fra norsk byggetradisjon i tre fra oppveksten nær Maihaugen. På NTH på slutten av 1940-tallet var undervisningen preget av de norske og internasjonale modernistene fra før krigen, som arbeidet videre innen seinmodernisme og ”Den internasjonale stilen etter krigen”. Utviklingen til Le Corbusier og Alvar Aalto, til en mer regional orientert modernisme, ble ikke diskutert i følge Lund.⁸⁶ Lund oppdaterte seg på hva som skjedde innen samtidens arkitekturproduksjon på studieturene hvor han fikk kontakt med de nyeste tendensene til Le Corbusier i Frankrike, Frank Lloyd Wright via Utzon i Danmark, Aalto og Ervi i Finland (ill.107–108). Disse kan sies å stå for en regional modernisme, som er bedre tilpasset klima, materialer og tradisjoner tilknyttet regionen.⁸⁷ De forholder seg til historiske forbilder som inspirasjonskilder, men abstraherer og bearbeider motivene til et abstrakt, nonfigurativt formspråk. Et eksempel er Aaltos rådhus i Säynätsalo, som var inspirert av romersk arkitektur og piazzaer (ill.104).⁸⁸

Nils Slaatto foretok også en studietur til Danmark i 1952. Dansk villarkitektur var preget av samtidens amerikanske boligarkitektur, som igjen var inspirert av japansk arkitektur, med en strukturell klarhet i trekonstruksjonen, horisontalitet og utkragende tak.⁸⁹ I sin praksis før Asker rådhus forholdt Slaatto seg til den norske trehustradisjonen på ulike måter. *Bonytt*-nummeret som er viet prosjekter fra Bøndenes bygningskontor i 1958, viser en villa av Slaatto som er inspirert av den tradisjonelle østerdalske barfrøstua, med et tårnlignende oppløftet takparti.⁹⁰ En bolig i sveitserstil strippes for alle sveitserstilelementer i forbindelse med en ombygning og boligen fremstår som en moderne ”kasse”. En bolig av Slaattos far har en tradisjonell fasade, men et moderne interiør med åpen planløsning. Nye, svenske bruksbygninger i abstrakte, geometriske former ble presentert av Slaatto som en mulig løsning for norske forhold.

---

⁸⁶ Jan Carlsen, ”Samtaler med Kjell Lund: Fra Maihaugen til PAGON”, *Arkitektmytt* 1999, nr. 20, 6.

⁸⁷ Lund, *Arkitekturteorier etter 1945*, 220.

⁸⁸ Lund, *Arkitekturteorier etter 1945*, 25.

⁸⁹ Perann Sylvia Stokke, ”Modernismens gjenkomst i boligarkitektur på 1950-tallet: en studie av fem eneboliger ferdigstilt 1958/59, tegnet av arkitektene P.A.M Mellbye, Geir Grung, Kjell Lund, Harald Ramm Østgaard, Molle og Per Cappelen/ Sven Erik Lundby”, Universitetet i Oslo: Hovedoppgave i kunsthistorie, 2002.

⁹⁰ Nils Slaatto, ”Gården, bedrift og hjem”, *Bonytt* 1958, nr. 1, 18.

Lund arbeider hos en sentral tidligmodernist, Holter i 1951–52, som på denne tiden jobber med prosjekter som må forholde seg til historiske omgivelser: Dovregården ved Slottet og påbygningen av Stortinget. Med Dovregården kontrasterer Holter omgivelsene, med en høyblokk i modernistisk utforming, som samtidig forholder seg til tomtesituasjonen med en inntrukket sokkeletasje på søyler. Påbyggingen av Stortinget er preget av både kontrast og tilpassing. Stortingssalen blir utvidet i eksisterende stil og materialer slik at det er knapt mulig å se forskjell på nytt og gammelt. Fasadene på nybygget ble både utført i oppsluttende stil som abstraherer det eksisterende stiluttrykket og i et moderne uttrykk. Holters løsning av oppgaven ble diskutert i fagmiljøet og noen så på han som en sviker i forhold til modernistiske idealer.⁹¹

I konkurranseprosjektene til Lund og co, som for eksempel Drammen rådhus og kultursenter utformes de nye byggene som kontrast til den historiske bebyggelsen, og deler av de historiske byggene blir fjernet for å få plass til de nye (ill.20–22). De nye byggene utføres i et kontrasterende formspråk, men dimensjoneringen av byggene og proporsjoneringen av fasadene forholder seg til stedet og søker å forankre det nye til det gamle. I Lunds prosjekter før Asker rådhus, som eneboligen i Maura og kommunehuset i Sauherad ser vi trekk av senmodernistisk innflytelse, med stor vekt på horisontalitet og et svevende uttrykk (ill.26–27). Det er tilsvarende trekk i Fehn og Grungs Museumbygg på Maihaugen, som Lund & Slaatto skriver om i 1959 (ill.100).⁹² Fasaden på eneboligen på Maura har uregelmessige vindusåpninger som gjør at virkningen av de lysende åpningene på den mørke veggen blir som et nonfigurativt bilde, som minner om Le Corbusiers seinere Justice palace (ill.99).

I forbindelse med tilbygget på Akershus landbruksskole velger Lund og Slaatto å *ikke* videreføre Arneberg og Poulssons måte å arbeide på i forhold til norsk trehustradisjon. Men de er inspirert av den samme norske trehustradisjonen som Arneberg og Poulsson.⁹³ De abstraherer karakteristiske drag, som får frem den horisontale og svevende virkningen av svalganger på loftene, samt den kraftige skyggevirkingen, og den massive virkningen av laftekonstruksjonene og den mørke fargeholdningen i eksteriør og interiør (ill.29–33). Denne

---

⁹¹ Glambek, Ingeborg. "Historieforskning eller nytenkning? Nils Holters tilbygg og ombygging av Stortinget (1949–59)", i Johnsen (red.), *Brytninger: Norsk arkitektur 1945–65*, 148–157.

⁹² Kjell Lund og Nils Slaatto, "Samtaler under en utkraget baldakin". *Byggekunst* 1959, nr. 3: 67-68.

⁹³ Konkurranseforslaget 1919 viser at Arneberg og Poulsson var inspirert av de sammen bygg på gamle Hvam.

måte å abstrahere norsk tradisjon på finner vi også igjen hos modernister fra før krigen. Ove Bang bruker svalgangsmotivet i villaer for å få skyggeeffekter på fasaden.^{94 95}

2.4.2 Arkitektenes bakgrunn og praksis i utforming av bygg til forsamlinger

Et rådhus har mye til felles med andre bygg for forsamlinger, hvor det er handlingen mellom aktørene som er det sentrale. Hvordan interiøret utformes for disse handlingene blir svært vesentlig for løsningen. Sammenlignet med tidligere litteratur om Lund og Slaatto har denne oppgaven gått nærmere inn på konkurranseprosjektene til Lund på 1950-tallet som inneholder forsamlingsbygg som kirke, rådhus og kulturhus. I rådhusprosjektene i Askim og Drammen er selve rådhusalen artikulert som eget volum, skilt fra representasjon og administrasjon (ill.20, ill.24). Måten byggene er plassert i forhold til hverandre gjør at det dannes ytre rådhusplasser og indre rådhusplasser, men det er få direkte gjenkjennelige temaer fra rådhus typologien. I Drammen er administrasjonen i et høyhus, slik at anlegget minner om Le Corbusiers utkast til Folkeforsamlingen i Genève og Viksjøs rådhus i Bergen (ill 95). Askim rådhus har en takavslutning som minner om profilen på Aaltos rådhus i Säynätsalo med ”Pavehatten” (ill.23). I Askim rådhus er representantene plassert i en sirkel i et kvadratisk rom, med en åpning mot talerstolen (ill.25). Bygget er utformet som en åpen glasskube, fasaden er illustrert som en glassflate med vertikale spisser og har et visst slektskap med glassbyggene til Mies van der Rohe på M.I.T.(ill.97). I Drammen er rådhuset en tett kube med en horisontal slisse for et inntrukket vindusbånd, som minner om le Corbusiers Villa Savoy.⁹⁶ I konkurranseprosjektet for Harstad kirke i 1955 er volumet bygget opp av stående skallformer som slipper lyset inn i mellomrommene mellom skallene, en løsning som fikk positiv oppmerksomhet i fagmiljøet. Bygget har en utpreget skulptural form, hvor elementene kan leses som naturformer som abstraherte blader eller hender. Konkurranseprosjektene er utført med referanser til samtidens modernistiske arkitektur, både Mies van der Rohe, Le Corbusier og Alvar Aalto (ill.97),(ill.107),(104).⁹⁷

Både Lund og Slaatto hadde erfaring i scenevirksomhet fra studentersamfunnet i Trondheim, noe som gjorde dem rustet til oppgaven med rom for forsamlinger. I prosjektene St. Hallvard og Château Neuf utforsket Lund forholdet mellom forsamlingen og taler og mellom

---

⁹⁴ *Byggekunst* 1958, nr. 1, 20.

⁹⁵ Dette blir sett på som tidlig tegn på regional modernisme. Johnsen, *Brytninger*, 25.

⁹⁶ Langt seinere bruker arkitektene Lund og Slaatto formen fra rådhuset i Drammen på utformingen av Tjøme radio, Grønvold, *Lund & Slaatto*, 208.

⁹⁷ De samme arkitektene Lund viser til i sin artikkel ”Murmesteren 50 år”, *Murmesteren*, 1966.

deltakerne i forsamlingen i utallige skisser. En oversikt over de endelige planløsningene for både Château Neuf, Asker rådhus og St. Hallvard (og også seinere prosjekter som Hurdal Herredshus) viser et slektskap og forskjeller som skyldes de ulike forsamlingenes karakter og de handlinger som skal skje i salen (ill.46). Lunds interesse for og arbeid med kirkebygg er sentralt for arbeidet med Asker rådhus.⁹⁸ Arbeidet med kirken som institusjon gav Lund tolkningskompetanse for utforming av andre typer institusjoner som rådhus. I kirkeoppdrag må arkitektene forholde seg til en kirketypologi som har historiske røtter tilbake til den keiserlige basilikaen. Både bygget, innredningen og kunsten har symbolsk betydning. Gjennom artikler og foredrag utforsket Lund kirken som arkitekturoppdrag, og i artikkelen ”Hva er en kirke” i 1955 skriver han at en kirke bør utformes som en skulptur: ”(H)vor er den arkitekten som fritt former sin kirke som en skulptur, som et stykke kunst hvis rytmer og tegn røper noe uutsigelig, noe egentlig om alle ting”.⁹⁹ Hans forslag til Harstad kirke har en skulptural, ekspressiv form. Han tar initiativ til et møte om kirkearkitektur i Oslo Arkitektforening. Lund er ansvarlig for et nummer av Byggekunst i 1961 som er viet kirkearkitektur, og skriver om Bakkehaugen kirke, hvor innredningselementer som alter og prekestol er i betong (ill.47).

Det var en fornyet interesse for kirkearkitektur på slutten av 1950-tallet, hvor arkitektene fikk anledning til å jobbe friere og mer ekspressivt enn i vanlige oppdrag.¹⁰⁰ Kirkeprosjektene var ofte bygget opp av geometriske former, som firkanter med inngangen på diagonalen, trekantet som båtnaust. Den store inspirasjonskilden for Kjell Lund når det gjelder kirkebygg ser ut til å ha vært Le Corbusier. Høsten 1958 var Lund på en 6 ukers studietur gjennom Nord-Europa til Frankrike for å se på sentrale kirke- og klosteranlegg, blant annet Notre Dame du Haut i Ronchamp (1952–55).¹⁰¹ Konkurransesprosjektet for Kristiansund kirke av Lund og Slaatto viser et fotografi av en interiørmodell hvor utformingen av interiøret og lysbehandlingen er tydelig inspirert av kirken i Ronchamp (ill.28).

Nils Slaatto tok diplom på en oppgave med et samfunnshus og på Bøndernes bygningskontor utformet han flere forsamlingsbygg for allmenninger og kommuner. I Akershus landbruksskole og Vik ungdomsskole som Lund og Slaatto utfører sammen har begge skolene

---

⁹⁸ Erfaringen fra Asker rådhus trekkes frem som vesentlig for planløsningen av St. Hallvard. Kari Hoel, *Monumentalarkitektur i Oslo: fra kongens slott til kunnskapens tempel*. Bergen: Vigmostad & Bjørke, 2008.

⁹⁹ Kjell Lund, ”Hva er en kirke”, *Arkitektnytt* 1955, nr. 15, 172–174.

¹⁰⁰ Johnsen, *Brytninger*, 17, 247.

¹⁰¹ Hoel, *Monumentalarkitektur og samtale med Kjell Lund*.

en indre gymsal som også benyttes som forsamlingsal (ill.33, ill.36). Den indre salen får overlys inn fra siden fra et oppløftet midtparti. Takflaten bæres av kraftige dragere som er synlige i Vik ungdomsskole, og nedforet i Akershus landbruksskole. Veggene i Vik er av tegl. Disse rommene har en særegen stemning på grunn av lysinnfallet og materialkarakteren.

For å finne den rette formen for institusjonene laget arkitektene modeller i papp og leire. Et av utkastene for Château Neuf er en omvendt pyramide bygget opp av horisontale lameller, plassert på Tullinløkka.¹⁰² Løsningen er en skulptural, geometrisk form som skiller seg ut fra omgivelsene. Et tidlig utkast for St. Hallvard på Enerhaugen viser en blokk med avrundet form som en kontrast til bebyggelsen rundt, av blokker og leiegårder.¹⁰³

2.5 Arkitektene har ulike trekk de tar med seg inn i kontorfellesskapet

Kjell Lund har med seg erfaring fra rådhusstypologien og andre typer offentlige bygg for forsamlinger, med representativt preg. Han har erfaring fra arkitektkonkurranser og arkitektfaglig skribentvirksomhet, noe som stimulerer en intellektuell tilnærming til oppgavene. Kjell Lund har erfaring fra å jobbe på et større arkitektkontor, med tydelig sjefsarkitekt og medarbeidere, i konkurranseteam med jevngamle studiekamerater og med å ha medarbeider på eget kontor. Han arbeidet med større bygg i betong og høyblokker. Nils Slaatto har erfaring fra landbrukshustypologien, både boliger, driftsbygninger og forsamlingsbygg. Han har erfaring med å plassere bygg i landskap, i samspill med andre bygg og landskapsformer, i forhold til klima. Han har erfaring fra praktisk byggeri samtidig som han evner å teoretisere oppgavens art. Han har erfaring med å lede arkitektkontor og med å samarbeide med ulike aktører i byggebransjen. Han har erfaring fra bygg i tre. Begge har erfaring fra reguleringsvirksomhet, fra landbruksområder og tettbygde strøk. Den ene fra monumentalbygg i bylandskap, og sanering for å endre eksisterende situasjon, den andre fra boliger og driftsbygninger i kulturlandskap, med massevirkning for å tilpasse og forsterke eksisterende trekk. De hadde erfaring med monumentale bygg for forsamlinger. Spesielt Lund har fått oppøvd stor tolkningskompetanse gjennom sine kirkebygg, bygg hvor både interiør og eksteriør har sterk symbolsk karakter. I utformingen av kirkebyggene er det vesentlige hvordan brukeren opplever og forstår bygget, spesielt interiøret. Den felles referansebakgrunnen til norske trehustradisjoner var fra Maihaugen. Ulikheten mellom de to gjør at de kan finne gehør hos ulike typer oppdragsgivere; Lund hos oppdragsgivere som

---

¹⁰² Grønvold, *Lund & Slaatto*, 192.

¹⁰³ Grønvold, *Lund & Slaatto*, 142.

trenger noen som forstår seg på byggene og interiørens symbolske karakter, mens Slaatto vinner gehør hos oppdragsgivere som vil ha en praktiker som forstår seg på tradisjonen og omgivelsene og som har gjennomføringsevne i forhold til myndigheter og entreprenører. Asker rådhus var et prosjekt som hadde bruk for begge to.

3 Kommunens planleggingsprosess frem til byggeprogrammet for Asker rådhus

3.1 Rådhusprosjektet startet før krigen med arkitektkonkurrans om kino og rådhus

Tanken om å bygge herredshus ble tatt opp før siste krig. Jeg tror vi likevel skal være glade for at rådhuset først ble bygget i 1961–63. Det kunne ellers blitt for lite, fordi man før krigen og i den første etterkrigstiden neppe var klar over den voldsomme ekspansjonen som ville komme.¹⁰⁴

Dette sa rådmann Arnt Nordstaa i 1964, i et særtrykk utgitt i forbindelse med at Asker rådhus fikk Betongtavlen, prisen for beste betongprosjekt i 1964.¹⁰⁵ Kommunestyremøtene ble etter formannskapslovens innføring i 1837 først holdt på Østre Asker gård, rett nord for Asker Rådhus og fra 1844 på Jansløkka skole. Da selskapslokalet Venskapen sto ferdig i 1906 ble møtene holdt der helt til det nye rådhuset ble tatt i bruk fra desembermøtet i 1963. Venskapen ligger på det sentrale høydedraget mellom kirken og Østre Asker gård.¹⁰⁶ Trebygget var kaldt om vinteren og varmt om sommeren, og salen med scene hadde ikke talerstol, så representantene reiste seg og talte fra plassen sin, slik man også gjorde på Eidsvollsforsamlingen.

På midten av 1930-tallet begynte debatten om en ny herredstyresal.¹⁰⁷ Det var behovet for en teater- og kinosal som var hovedargumentet.¹⁰⁸ Kinostyret var pådriver i saken, og foreslo i 1936 at det skulle utlyses en arkitektkonkurrans. Først i 1938 ble det bevilget 8 500 kr til arkitektkonkurrans om “kinobygning i forbindelse med herredshus”. Arkitekt Carsten Stang vant konkurransen, men 2. verdenskrig satte en stopper for prosjektet.¹⁰⁹ Rådhusaken ble tatt opp igjen i 1945 og 1948, men først i 1958 ble det vedtatt å utarbeide et forprosjekt.

3.2 Nytt initiativ for å sikre kommunen kontorlokaler i 1958

Det var et kontorbygg-prosjekt som førte til et nytt rådhus for Asker. Etter krigen ble det tatt et initiativ for å sikre lokaler til den økende administrasjonen. Det kommunale kontorbygget, Alfheim, var lite egnet og det ble anbefalt ny kontorbygning. I januar 1958 sendte ordfører

---

¹⁰⁴ Arne Skaare ”Asker Rådhus”, særtrykk ER, 1964, 6.

¹⁰⁵ Kommuneforvaltningen i 1919 ble utført av to tillitsvalgte i deres egne hjem. Før innvielsen av Asker rådhus i 1964: 268 medarbeidere på 11 forskjellige steder, bl.a. kommunalt bygg Alfheim ved brannstasjonen.

¹⁰⁶ Bjørn Tanberg, ”Arkitekturskatter”, Asker og Bærum budstikke.

¹⁰⁷ Herred: eldre navn på landkommune.

¹⁰⁸ Erik Røed, ”Asker Rådhus er blitt 25 år”, Asker og Bærum budstikke, 26.1.1990.

¹⁰⁹ Kinosaken ikke løst da rådhus var ferdig. ”Nå må Asker få sin kino!” Asker og Bærum budstikke, 2.3.1964.

Skaare et notat til formannskapet om kommunens kontorbehov hvor ulike alternativer blir lagt frem. Det var i første rekke leiemuligheter som ble vurdert. Kommunale etater med mye besøk skulle sikres hensiktsmessige lokaler. Andre kommunale oppgaver, som helserådet og biblioteket, så man for seg i et kommende samfunnshus.¹¹⁰ Det var kommuneingeniører, bygningsvesenet og oppmålingsvesenet som hadde størst plassmangel, som følge av etterkrigstidens store utbygging av offentlig sektor, spesielt innen skolesektoren, i tillegg til andre kommunale oppgaver som vannverk, kloakkrensing og krematorium.¹¹¹

3.3 Ideen om rådhus i etapper blir lansert

Ordfører Skaare viste i sitt notat fra februar 1958 til Skedsmo kommune, som hadde bygget rådhus i etapper, med en midtblokk til 2 mill. kroner (ill.51–52).¹¹² Han foreslo at Asker kommune også kunne bygge i etapper, på en tomt ved Brannstasjonen.^{113 114 115} Enten kunne de gå i gang med 1. etappe av rådhuset eller leie på et visst åremål. ”Det må vel bli den økonomiske vurdering som avgjør det alternativet vi må velge.”¹¹⁶ Noen måneder seinere hadde rådmann Drevsjø utarbeidet en økonomisk oversikt.¹¹⁷ ”Etter våre eksperter uttalelse vil det ikke bli nevneverdig forskjell i byggeomkostningene enten man nu begynner på et rådhus, eller man lager et tilbygg til Brannstasjonen”. Rådmann Drevsjø ønsket en meningsutveksling om dette i formannskapet. Han foreslo en hurtigarbeidende komité som skulle utrede spørsmålet om kommunens kontorlokaler.

Komiteen ble nedsatt i mai 1958 og besto av lektor O. N Tvetter og overlærer Rolf Lunder. Komiteen kom ikke med en enstemmig konklusjon i sin utredning fra juni 1958: Tvetter foreslo leie av lokaler i den planlagte Wesselgården, Lunder foreslo 1. byggetrinn av rådhuset. Hvis man velger rådhusalternativet vil utgifter til spesialinnredning av kontorene blir en engangsutgift. Det vurderes som urealistisk at rådhuset kan stå ferdig før Wesselgården, fordi

---

¹¹⁰”Visse kommunale interesser ville muligens også kunne tilgodesees i Samfunnshuset (...) sammenhengende kontorer til off. lege med alt helserådarbeid samlet. (...) Det har vært nevnt at kommunen bør sikre seg plass for et bibliotek i Samfunnshuset”. 16.1.1959, J.nr. 278/58 arkiv nr. 034. Interkommunalt arkiv Kongsberg (IKA)

¹¹¹ 24.2.1958, IKA.

¹¹² 24.2.1958, IKA

¹¹³ Bannstasjonen fra 1950 hvitt bygg med tårn, fritt og monumentalt. <http://askbib.aker.folkebibl.no/cgi-bin/websok-bilde?mode=p&st=p&tnr=263&tpid=5042> 1.12.10

¹¹⁴ Første gang kommunearkitekten Iver Bull Bauck blir nevnt, sentral i det videre arbeidet.

¹¹⁵ Bauck foreslo rivning av garasjene og utbygging mot vest. IKA.

¹¹⁶ 24.2.1958, IKA.

¹¹⁷ Nåværende kontorbygg Alfheim blir rasert i ny reguleringsplan. Etter rådmannens mening er det utopi å regne med å få lånt 1 mill. kroner, men et slikt låneopptak ville gitt en renteutgift på ca. 55 000 kroner, noe som faktisk ville gi noe mindre m² pris for nytt bygg, enn ved leie.8.4.1958. IKA.

det må utarbeides planer, eventuelt utskrives arkitektkonkurranse og reises byggekapi-¹¹⁸ tal. Kommunens kontorbehov vil ikke bli dekket ved det leiearealet som er tilbudt, og rådmannen er redd for at en leieavtale i Wesselhården vil føre til en utsettelse av bygging av 1. byggetrinn av rådhuset. Han foreslår derfor at man "rir av stormen" en tid fremover og skaffer midler til 1. trinn av rådhuset. Men det er sterkt behov for en sanering av bebyggelsen i Asker sentrum. Hvis Asker kommune er nødvendig som leier for at det skal skje sanering så må tilbudet fra Wesselhården vurderes på nytt.¹¹⁹ Ordfører Skaare berørte også behovet for sanering i notatet i februar. Nøkkelpersoner for å få dette realisert er eiendomsbesittere som Wessel og Rype, de bør rive og bygge nytt innenfor en ny byggelinje.

3.4 Et "tidsmessig og passende" administrasjonssenter for Asker kommune på tomten ved "Venskaben"

Den hurtigarbeidende komiteen vurderte fire ulike alternativ:

- A) Tilbygg til A.K.Es kontorbygg
- B) Tilbygg til Brannstasjonen
- C) Rådhus, 1. etappe
- D) Leie lokaler i ny forretningsgård: Wesselhården.

De sammenlignet prisene: tilbygg til brannstasjonen ville gi en husleie på 51 kr/m², rådhuset 54 kr/m² og Wesselhården 62 kr/m². Målet er et eget rådhus for Asker. De anbefaler ikke påbygg på A.K.E eller brannstasjonen, det første blir for lite, det andre er ikke "tidsmessig og passende" et administrasjonssenter for Asker. De to første alternativene blir heller ikke vesentlig billigere enn å begynne på et rådhusbygg. Hvis kommunen skal bygge, må det bli 1. trinn av et rådhus. Komiteen går igjennom de ulike alternativene og ender opp med en delt innstilling: Tvester foreslår alternativ D, leie i Wesselhården, mens Lunder foreslår alternativ C, å bygge 1. trinn av rådhuset. Bruk av begrepet "tidsmessig" signaliserer at plankomiteen forventer et moderne bygg bygget etter industrialiserte metoder, ikke et nostalgisk.¹²⁰ Det er den hurtigarbeidende komiteen som før første gang nevner tomten hvor Asker rådhus til slutt blir bygget. Tvester og Lunder nevner i innstillingen at kommunen eier et fint areal mellom Drammensveien og Asker vei, fra Venskaben og nordover. Med den tomten Venskaben står på er arealet ca. 17 mål. "Dette areal egner seg ypperlig som tomt for et framtidig rådhus. Et

---

¹¹⁸ Wesselhården. "Nytt forretningsbygg ferdig i Asker", Asker og Bærum budstikke, 18.9.1961.

¹¹⁹ Utredningen hurtigarbeidende k.:Tvester og Lunder, og forslag fra 13.6.1958, J.nr. 157/58, Arkiv 034,IKA.

¹²⁰ Om begrepet tidsmessig fra Rustad, *Hva er tidsmessig arkitektur?*, 156.

rådhus kan bygges i etapper uten at dette behøver å skape vanskeligheter.”¹²¹ ¹²² Det vil være naturlig å begynne med en kontorblokk, (sentrumsblokk), som kan utvides i to retninger, mot nord og sør. De foreslår en byggemetode med betongskjelett med utmuring av veggfelt og betongdekker.¹²³ ¹²⁴ Formannskapet vedtok enstemmig å gå i gang med planlegging av rådhus, om nødvendig i flere byggetrinn, i juni 1958.¹²⁵

Det var viktig for ordføreren å kunne vise til bred politisk tilslutning i rådhusaken. Utover landet var det rivalisering mellom arbeiderbevegelsen og borgerlige krefter om offentlige arrangementer, på henholdsvis ”Folkets hus” eller ”Herredeshus”.¹²⁶ Derfor noterte ordføreren forslagsstillerens navn, Hartvik Pettersen, i parentes.¹²⁷ Dette hang sammen med den politiske situasjonen i Asker. Partiet Høyre stod sterkt og hadde ordførervervet. Alle politiske partier var representert i kommunestyret, også Norges Kommunistiske Parti, med den populære og fargerike rørleggeren Hartvik Pettersen. Av en avisartikkel i Asker og Bærum budstikke går det frem at ordfører Skaare og varaordføreren opprinnelig var imot at det skulle bygges nytt rådhus. Men da saken var avgjort i kommunestyret ”gikk så vel ordfører som varaordfører sterkt og energisk inn for å få saken frem så godt og hurtig som mulig” i følge leder i avisen noen år seinere.¹²⁸

3.5 Forslaget om team av Asker-arkitekter i stedet for arkitektkonkurranse

I et brev til rådmannen datert 3. september 1958 viser ordfører Skaare til den enstemmige tilslutningen til forslaget fra Hartvik Pettersen fikk om planlegging av nytt rådhus. Han er betenkt over tidsfaktoren og han er interessert i å få saken raskt i gang. I stedet for arkitektkonkurranse foreslo derfor ordfører Skaare et team av arkitekter fra Asker bestående av Slaatto, Sørstahl, Hansen og Bull Bauck, med Bull Bauck som en overvåker/sekretær i en plankomité.¹²⁹ Plankomiteen for rådhusbygget ble nedsatt i september 1958 og bestod av O.

---

¹²¹ 3.7.1958, IKA 20.2.2008.

¹²² Tomten var innkjøpt i 1947, tomten med Vendskaben i 1936. Asker og Bærum budstikke, 11.12.1964.

¹²³ 3.7.1958, IKA 20.2.2008.

¹²⁴ 3.7.1958, IKA 20.2.2008.

¹²⁵ Vedtak 4.7.1958. J.nr. 1243/1958, Arkiv nr. 034, IKA 20.2.2008.

¹²⁶ Seinere skulle ”storstue” bli benyttet om Asker rådhus av ordføreren, et ord knyttet til privatsfæren og som avdekker et paternalistisk syn på kommunenes rolle i forhold til innbyggerne. Kunstverket som ble innkjøpt til kommunestyresalen het ”Familien”, og kan i denne sammenheng sees på som et uttrykk for en politisk holdning til innbyggerne, som individer og ikke fra ulike klasser. Asker og Bærum budstikke 13.9.1961.

¹²⁷ Hartvik Pettersen:legendarisk k.styrerep., rørlegger og kommunist Asker og Bærum budstikke, 26.1.1990.

¹²⁸ ”Det hendte i Asker”. Asker og Bærum budstikke, 30.12.1958.

¹²⁹ Arkitekt Sørstahl var bosatt i Asker. På 1970-tallet lærer ved OsloTekniske skole m. arkitekt Jo Lunde, Asker (Lundefamilien Lillehammer) og arkitekt Per Norseng. Mulig Sørstahl hadde vært utsatt for en fallulykke på byggeplass slik at han ikke kunne arbeide som arkitekt.(Min merkn.Jeg gikk på OTS fra 1974–76).

N. Tveter, Sverre Berntsen, BB. Drevsjø og Ivar Bull Bauck. De første er folkevalgte, de to siste fra administrasjonen. Skaare håpet at det kunne foreligge et forslag fra plankomiteen allerede til julemøtet i kommunestyret i 1958.

3.6 Plankomiteens innstilling med byggeprogrammet

Plankomiteens innstilling er datert 16.oktober 1958.¹³⁰ Komitéinnstillingen er ført i pennen av Ivar Bull Bauck, og den er resultat av tre møter og befaringer til Vestby, Moss og Skedsmo. Komiteen forutsetter rådhus oppført i flere byggetrinn, med nødvendig kontorbygg og representasjonsfløy. ”Rådhuset skal inneholde de for kommunens drift og representasjon nødvendige lokaler. Kino, restaurant, bibliotek og lignende vil finne sin naturlige plass i et samfunnshus påtenkt i stadion/parkanlegget”.¹³¹ Kontorblokken i 1. byggetrinn må inneholde en formannskapssal som seinere kan flyttes til representasjonsfløyen. Kontorblokken skal utføres i en søylekonstruksjon, slik at innvendige vegger er enkle å flytte. For størst mulig elastisitet (variasjonsmulighet) må ikke modul i fasaden være for stor, aksebredden bør være 120–125 cm. En romdybde på 425–450 cm vil gi kontorer på 10–11 m², 15–16 m² og 20–21 m².¹³² Første byggetrinn er et kontorbygg på 3 etasjer. 1. etasje: kommunekasse og sosialkontor, 2. etasje: ligningskontor, kommunerevisor, helseråd og jordstyre og i 3. etasje: formannskap, rådmann, skolekontor og prisnemd. Andre byggetrinn er representasjonsfløyen. Komiteen ønsker å bidra til at prosjekteringen av byggetrinn 2 kan komme raskt i gang og omtaler derfor også den i byggeprogrammet. Representasjonsfløyen skal inneholde en kommunestyresal på ca. 200 m² med plass til 61 representanter, samt fagsjefene, publikum og presse, 3 møtelokaler á 40 m² og spiserom til 100 personer, inkludert kjøkken på 200 m².

Komiteen kommenterer formannskapets ønske om at det engasjeres et arkitektteam direkte, og legger inn en forutsetning om at teamet må samarbeide med komiteen.

*Komiteen er klar over at formannskapet er stemt for at det engasjeres tre arkitekter til å utarbeide et forprosjekt og at det forutsettes at de arkitektene som blir engasjert samarbeider med plankomiteen. Det kan i denne sammenheng opplyses om at komiteens medlem Bauck underhånden har konferert med arkitektene Nils Slåtto og Henning Hansen, Asker, som begge har erklært seg villig til å delta i et samarbeid for å løse oppgaven*¹³³

¹³⁰ Sak nr. 72–1958, Komitéinnstilling, IKA 20.2.2008.

¹³¹ Sak nr. 72–1958, Komitéinnstilling, IKA 20.2.2008.

¹³² Romprogrammet: kommunekasse 188 m², sosialkontor m. arbeidskontor 50 m², ligningsvesen, folkeregister 175 m², kommunerevisjon 26,5 m², helseråd 69 m², jordstyre 42,5 m², formannskapssal 92 m², rådmannskontor 69 m², skolekontor 68,5 m² og prisnemd 32 m², vestibyle, garderobe, toaletter og vaktmesterleilighet på 80 m².

¹³³ Sak nr. 72–1958, Komitéinnstilling, IKA 20.2.2008.

Komiteen beskriver oppdraget med forprosjektet slik:

Et forprosjekt må vise rådhusanlegget fullt utbygd med kontorblokker og representasjonsfløy. I 1. omgang er det nødvendig å løse i detalj 1. byggetrinns kontorbygg og – til en viss grad – representasjonsfløyen. De øvrige kontorblokker ved senere utvidelser kan på dette stadium kun løses skjematisk med hovedformer og kommunikasjonslinjer.¹³⁴

3.7 Plankomiteens befaring til rådhus og andre prosjekter

Ordføreren refererte til rådhuset i Skedsmo da prosessen om nytt rådhus startet i februar 1958. Som før nevnt dro plankomiteen på befaring til Vestby, Moss og Skedsmo, i september/oktober 1958. Rådhuset i Vestby fra 1954 er tegnet av arkitekt Bjart Mohr (ill.48–50).¹³⁵ Det består av en blokk i tre etasjer i kombinasjon med lavere blokker rundt en indre rådhusgård, i hvitpusset mur og med tidstypisk ”takskjørt”. Det har et senmodernistisk uttrykk. I Moss var Vekterkvartalet av arkitekt P.A.M. Mellbye under oppføring.¹³⁶ Mellbye var del av PAGON-miljøet, som virket innen en avantgardistisk modernisme.¹³⁷ Det arkitektoniske uttrykket i Vekterkvartalet er brutalistisk, med kraftige dragere, gesimser og brystninger i betong, hvor konstruksjonen er eksponert. Fasadene er i hvitmalt betong og mørkt treverk. Dette er et forretningsbygg som var tilpasset den lave bebyggelsen i Moss.¹³⁸ I Skedsmo er rådhuset tegnet av arkitektene Cappelen og Rodahl som tilhørte ”Knutsenskolens” anti-monumentale retning.¹³⁹ Det besto av lavblokker i tre etasjer og en frittliggende paviljong som var forskjøvet i forhold til hverandre slik at det ble tuddannelser mellom byggene. Første byggetrinn av Skedsmo rådhus ble presentert i *Byggekunst* i 1958 (ill.51–52).¹⁴⁰ Byggene var i betong, der fasader med horisontale vindusbånd og felt i tegl dannet en dynamisk komposisjon i tråd med tidens idealer om transparens.¹⁴¹ Interiørene var av høy kvalitet, med kostbare og varige materialer og gjennomført formgivning av armaturer, møbler og andre innredningskomponenter. Det var dekorative elementer som intarsia i dørene. Stolen ”City” som ble benyttet, var utviklet av en student ved Statens håndverk og kunstindustriskole

¹³⁴ Sak nr. 72–1958, Komitéinnstilling, IKA 20.2.2008.

¹³⁵ Mohr, Bjart, ”Vestby herredshus”, *Norske arkitektkonkurranser*, 1955, nr. 16, 8.

¹³⁶ Uklart når høyblokken med grov betongfasade i Kirkegata er oppført. Eier: LO, ble bruktil fengsel, tinghus.

¹³⁷ Johnsen, *Brytninger*, 45.

¹³⁸ Betongprisen i 1966, datert. 1960–65: dvs. etter befaringen i 1958, Mellbye. P.A.M., Vekterkvartalet, *Byggekunst* 1967, nr. 1, 2–9.

¹³⁹ Johnsen, *Brytninger*, 89.

¹⁴⁰ Cappelen & Rodahl. Skedsmo rådhus, *Byggekunst* 1958, nr. 2, 40–47.

¹⁴¹ Transparens, en slags dobbeltvirkning, Colin Rowe, Robert Slutzky, ”Transparency: Literal and phenomenal (Part 2)”, 206–225, i Ockman, Eigen, *Architecture Culture 1943–1968*, 205.

SHKS, til en diplomoppgave i 1954.¹⁴² Stolen var et meget tidlig eksempel på stol av laminert finer og stålrør.¹⁴³

I samme nummer av *Byggekunst* hvor Skedsmo rådhus ble presentert, ble det vist nye kontorbygg med curtainwallfasader i tråd med holdningen innen ”Machine Consensualisme” som videreførte ”Den internasjonale stilen”.¹⁴⁴ Første gang curtainwallløsningen med glassplater var benyttet i Norge var i SAS-bygget av arkitekt Platou (ill.56).¹⁴⁵

3.8 Vedtaket om avtale med arkitektene

Det ble debatt i kommunestyret om hvordan arkitekt skulle engasjeres. Det ble foreslått å gi arkitektoppdraget til den arkitekten som hadde vunnet rådhuskonkurransen før krigen eller å lyse ut en arkitektkonkurranse, men forslaget fra plankomiteen vant.¹⁴⁶

*Formannskapet bemyndiges til å slutte avtale med arkitektene Nils Slåtto, Henning Hansen om – i samarbeid med Ivar Bull Bauck – å framlegge et forprosjekt for rådhusanlegget fullt utbygd med kontorlokaler og representasjonsfløy, stort sett i samsvar med komiteens innstilling av 16. oktober 1958.*¹⁴⁷

Byggeprogrammet er detaljert når det gjelder areal og plassering av de ulike funksjonene, men ikke så detaljert om ambisjoner og krav til rådhuset, slik vi ofte finner i konkurranseprogram. For å sikre at forslaget var i tråd med kommunens ambisjoner og krav var kommunearkitekt Ivar Bull Bauck til stede i arkitektteamet. Bauck ble seinere omtalt som plansjef og hadde vært en pådriver i rådhusaken. Før Asker rådhusprosjektet hadde arkitekt Iver Bull Bauck deltatt i konkurransen om Narvik rådhus med kino i 1950, konkurransen om Bøndenes hus i Larvik i 1952 og bebyggelsesplankonkurransen for Skøyen/ Oppsalområdet, et nytt drabantområde i Oslo, i 1952 (ill.53–54).¹⁴⁸ Det finnes lite opplysninger om arkitekt Henning Hansen fra tiden før Asker rådhus, annet enn at han var bosatt i Asker. Han fikk presentert en enebolig med skråtak, i tre og tegl, i *Bonytt* 1959.¹⁴⁹

---

¹⁴² Fora Form brosjyre oktober 2010.

¹⁴³ Berit Anderson, upublisert artikkel om restaureringen av Skedsmo rådhus, nå Akershus fylkesmuseum.

¹⁴⁴ *Byggekunst* 1958, nr. 2. Om ulike holdinger innen modernismen: Johnsen, *Brytninger*, 272.

¹⁴⁵ *Byggekunst* 1958, nr. 2.

¹⁴⁶ Fra sakspapir som omtaler forslaget om arkitektkonkurranse. EK.

¹⁴⁷ Sak nr. 72–1958, Komitéinnstilling. Interkommunalt arkiv Kongsberg 20.2.2008.

¹⁴⁸ Bauck, Iver Bull, Bøndenes hus Larvik, konkurranseutkast, *Byggekunst*, nr. 6–7, 1952, tillegg, 37–39.

Bauck, Iver Bull, Narvik rådhus med kino, konkurranseutkast, *Byggekunst*, nr. 7–8, 1950, 140–144, tillegg, 35.

Bauck, Iver Bull, Bebyggelsesplan Skøyen/Oppsal-området, konkurranseutkast, *Arkitektnytt* 1952, nr. 10, 3–5.

¹⁴⁹ Hansen, Henning. ”Enebolig vest for Oslo”, *Bonytt* 1959, 78–80. Langt seinere tegnet Henning Hansen Liertoppen kjøpesenter, *Byggenytt* 1990, nr. 11, 11–12.

4 Arkitektenes løsning av oppgaven

4.1 Forprosjektet fra oktober 1958 til mars 1959

Arkitektene hadde erfaring fra teatervirksomhet fra NTH, og iscenesatte en dramatisk presentasjon av et utkast til forprosjektet på kommunestyrets julemøte i 1958 (ill.58, ill.60–62). Modellen av Asker rådhus var plassert på scenen i gamle Vendskaben og sceneteppet ble trukket til side og avdekket modellen og fotografier av modellen. Nils Slaatto gav en kort beskrivelse:

Tomten, som er meget vakker, må sees sammen med det åpne villastrøk i øst.(...) Anlegget vil ligge godt i bakken og terrengets karakter fremheves.(...)Høyblokken vil gi anlegget en retning og en monumental holdning ... Bygningen tenkes oppført med betongsøyler midt inne i huset og med støpte dekker ... Ytterveggene blir således helt fri for bærende konstruksjonen og kan utformes helt fritt som "curtain walls" med lette brystninger og glass.¹⁵⁰

Presentasjonen ble omtalt i Asker og Bærum budstikke og teksten var illustrert med et fotografi av modellen. Den spektakulære presentasjonen av forslaget, med bruk av modell og fotografier av modellen bidro til at kommunestyret aksepterte dette forslaget.¹⁵¹ Fotografiene av modellen var tatt i ulike øyehøyder, i fugleperspektiv og i vanlig øyehøyde. Det var lettere for lekfolk å forestille seg hvordan resultatet ville bli ved hjelp av disse fotografiene og modellen enn ved hjelp av tegninger. På slutten av 1950-tallet ble det vanligere at arkitekter benyttet slike fotografier av modeller, etter inspirasjon fra amerikanske forbilder.¹⁵²

Allerede i dette utkastet til forprosjektet skjer det avgjørende endringer i forhold til byggeprogrammet. Oppdragsgiver hadde bestilt et anlegg med lavblokker som skulle bygges ut i etapper, på sammen måte som for Skedsmo rådhus (ill.51). Første byggetrinn skulle være en tre etasjes kontorblokk. I stedet foreslår arkitektene et anlegg med en høyblokk med moderne curtainwallfasade med emaljerte glassplater, et anlegg som minner om Le Corbusiers utkast til Folkeforbundet, Mies van der Rohes tidlige høyblokker i glass, Philipsbygget av arkitekt Platou på Majorstua og arkitekt Viksjøs rådhus og regjeringsbygg (ill.15). Lund hadde positiv erfaring med et slikt anlegg, med 1. premie i konkurransen om Linderud bydelssenter (ill.19). Arkitekt Viksjøs utkast for Bergen rådhus, et anlegg med en høyblokk

---

¹⁵⁰ Oppslag med to modellbilder av Asker rådhus, et tatt ovenfra som viser situasjonsplanen og ett sett rett på høyblokken. "Den første modell av Asker nye rådhus ferdig", Asker og Bærum budstikke, 30.12.1958. Ser ut til å være den samme modellen tatt av Teigen som er i fotoarkivet Teknisk museum/Uio (ill.62) (ill.58).

¹⁵¹ Tilbakemeldingen på det første utkastet var at det var behov for mer kontorareal.

¹⁵² Utzon og Korsmo: Handelshögskolan i Gøteborg konkurransen. Fotograf: Teigen. Johnsen, *Brytninger*, 101. Bjørn A. Larsen opplyste i samtale at han tegnet stol for Korsmo og Utzon til denne konkurransen.

kan ha vært inspirerende (ill.95). Det foreligger ikke tegninger fra dette forprosjektet av Asker rådhus, bare fotografier av modellen og forprosjektbeskrivelsen.

4.1.1 Modellen av forprosjektet er en "konseptuell modell"

Fotografiene av modellen av forprosjektet viser høyblokken i kombinasjon med et frittliggende representasjonsbygg og en lavblokk som henger sammen med høyblokken, samt en frittliggende vaktmesterbolig (ill.62). Høyhuset ser ut til å "sveve" over bakken, med en åpen vestibyle i to etasjehøyder. Representasjonsbygget er forbundet med vestibylen i høyhuset gjennom en overdekket gang. Representasjonsbygget har kvadratisk plan og ligger på en inntrukket sokkeletasje som tar opp nivåforskjellene i terrenget (ill.60–61). Representasjonsbygget har et annet fasadeuttrykk enn høyblokken. Representasjonsbygget har to tette og to åpne sider, bygget åpner seg mot amfiet mot bygda i vest og mot tunet og villabebyggelsen mot øst (ill.58). Det er ikke markert noe takoppbygg i modellen av representasjonsfløyen.

Ved første øyekast ser det ut som modellen er av den realiserte løsningen, med svalganger og inntrukket glassvegg. Men den *er* fra forprosjektet. Det som skaper komplikasjoner er at vinduene i høyblokken er gjengitt som "tomrom". Modellen av høyhuset er utført med horisontale lameller i pleksiglass som representerer de emaljerte glassbrystningene. De er festet til en vertikal søyle i pleksiglass som representerer trappetårnet med heis og tekniske føringer. Det ser ut som om det er søylen som bærer lamellene. Modellen gir ikke en realistisk fremstilling av den faktiske konstruksjonen, med bærende søyler og dekker. Vinduene er abstrahert vekk. Modellen er en *konseptuell fremstilling*, som viser hvordan kommunikasjonselementet med heis og trapp blir "ryggraden" i prosjektet, som bærer og betjener de andre elementene. Lavblokken har tilsvarende horisontale lameller som representerer brystningen og vinduene er "tomrom". Hvis det ble satt inn vinduer i modellen, i samme liv som brystningsplatene, ville det konseptuelle grepet som viser strukturen i prosjektet bli mindre tydelig.

4.1.2 Forprosjektet som et anlegg med høyblokk og curtainwallfasader i følge beskrivelsen

Forprosjektet ble oversendt kommunen i mars 1959. Det foreligger ikke tegninger fra forprosjektet i arkivet på Nasjonalmuseet. Av beskrivelsen fremgår det at forprosjektet

inneholdt et anlegg med en høyblokk i 7 etasjer, med to lavere fløyer, en enetasjes representasjonsfløy og en toetasjes kontorfløy og en frittliggende vaktmesterbolig. Det er tunneler på hver side av høyblokken. Bebyggelsen var konsentrert på den nordlige delen av tomten, for å bevare områdets åpne parkkarakter og for å fremheve terrenget som dannet et amfi mot Asker sentrum. Høyblokken skulle oppføres med bærende søyler, slik at fasaden ble ikke-bærende og kunne kles med emaljerte plater. Plassen foran inngangen ble kalt ”festplassen”, og 1. etasje i høyblokken fungerte som en vestibyle for representasjonsfløyen og kontorfløyen. Vestibylen gikk over to etasjer, med en mesaninetasje. Kommunestyresalen lå i midten av resepsjonsfløyen, ved siden av møterom, spisesal og kantine med kjøkken og anretning. I kjelleren under resepsjonsfløyen lå det arkiver og underordnet rom for kjøkkenet. Representasjonsfløyen hadde samme kledning, med emaljeplater, som høyblokken.

I forprosjektet ble det foreslått en høyblokk på 7 etasjer, mens det i romprogrammet var beskrevet en kontorblokk i tre etasjer i 1. byggetrinn. I forhold til det første utkastet til forprosjekt, som ble presentert på julemøte, så var nå kontorarealet økt med 200 m². Kantine og spisesal var flyttet fra 7. etasje til representasjonsfløyen og 7. etasje var innredet med kontorer til ordfører, rådmann og formannskapssalen. Arkitektene ønsket at formannskapssalen skulle plasseres permanent i høyblokken, og ikke flyttes ned i representasjonsfløyen når den stod ferdig i byggetrinn 2. Forslaget om fasader kledd med emaljerte glassplater var en ny fasadeløsning i norsk sammenheng.

Det var arkitekt Ivar Bull Bauck som underskrev forprosjektbeskrivelsen på vegne av arkitektteamet og kommunestyret rettet sitt brev om godkjenning av forprosjektet til ham. Det er uklart i hvor stor grad Bauck og Hansen deltok i arbeidet med forprosjektet. Forprosjektet avdekket at det var mulig å spare 50.000 kr ved å bygge byggetrinn 1 og 2 samtidig. Kommunestyret godkjente forprosjektet 23. april 1959 og anmodet arkitektene om å utarbeide detaljerte tegninger for 1. byggetrinn, og ”i den utstrekning det er nødvendig prosjektere 2. byggetrinn for sammenhengens skyld”.

4.2 Endringer fra curtainwallfasader til svalganger med kunststenplater i anbudsprosjektet fra april 1959 til mars 1960

Behandlingen av forprosjektet førte til en endring av bestillingen til arkitektene, fordi det viste seg at det var mulig å fullføre både høyblokken og representasjonsfløyen samtidig. Fokuset ble endret fra kontorfunksjoner til rådhusfunksjoner som kommunestyresal og

representasjonsrom. Kommunen ønsket publikumsgalleri i kommunestyresalen, noe som ikke hadde vært med i forprosjektet, men som var et vanlig element i rådhus og herredshus.

Arkitektenes svar på bestillingen i anbudsprosjektet var et helt *nytt konsept* for rådhuset, med en svalgangsløsning på fasaden i betong med kunststensplater og en endret representasjonsfløy. Arkitekten begrunnet løsningen med praktiske og estetiske hensyn. Svalganger var praktisk i forbindelse med rømningstrappen og de gav en livlig skyggevirksomhet til fasaden (ill.70–72). Dette gir et helt annet uttrykk, som er mer i slekt med Le Corbusiers og Kenzo Tanges høyblokker, som hadde et utenpåliggende betongraster med balkonger, som gav skygger på fasaden (ill.110). For å få til publikumsgalleri i kommunestyresalen måtte høyden i rommet økes, og det måtte etableres en trappeforbindelse. Dette førte til at representasjonsfløyen ble lagt inntil høyblokken, slik at det ble en trappeforbindelse fra vestibyle og opp på galleriet (ill.63–65). Takpartiet i midten ble hevet med fire søyler, og det er representasjonsrom på tre sider av salen.¹⁵³ Høyblokken, representasjonsfløyen og lavblokken ble integrert til en tettere helhet som ble ytterligere forsterket ved at festplassen fikk en forstøtningsmur som bandt byggene sammen. Endringene i inngangsforholdene og plassdannelsene kom fra arkitektene, som resultat av fasadeendringene og et ønske om å styrke inngangspartiet. Det er kjøkken i kjelleren i resepsjonsfløyen. Veggene i resepsjonsfløyen og kjernevegger ble endret fra pussede betongvegger til kunststensplater. Representasjonsfløyen har to tette og to åpne sider.

Plankomiteen var opptatt av hensynet til det 3. byggetrinnet (sørfløyen) og ba om at omkostninger knyttet til sammenføring av høyblokken og kontoblokken i 3. byggetrinn måtte tas med nå. Kommunestyret godkjente anbudsgrunnlaget 1. mars 1960.¹⁵⁴

4.3 **Fra kunststensplater til prikkhugget betong på fasaden i det reviderte anbudet fra høsten 1960 til mai 1961**

Resultatet av anbudsrunder var at det foreslåtte prosjektet ble for dyrt. I et oppslag i Asker og Bærum budstikke i september 1960 stod det at resultatet av anbudet var at rådhuset ble vurdert til å koste 4 mill. kroner.¹⁵⁵ Asker kommune kunne spare 100 000 kroner på å bygge

---

¹⁵³ Tegn nr 001 (ill.64) viser et galleri med bred brystning, oppløftet takparti og takavslutning med bred horisontal lamell som avslutning. Gulvet i salen er trappet ned et trinn.

¹⁵⁴ De første tegningene i tegningsarkivet på Nasjonalmuseet (NMT) er datert 28. juni 1960, og tilhører anbudsprosjektet. De er av høyblokken: plan av 1. etasje, mesaninetasjen, generell etasjeplan 2.–7. etasje, kjeller, snitt og fasade mot vest. Det foreligger ingen tegninger av *representasjonsfløyen* fra anbudsprosjektet i NMT.

¹⁵⁵ Fotografi modell anbudsprosjektet. ”Asker rådhus vil koste 4 mill.”, Asker og Bærum budstikke, 21.09.1960.

kontorfløyen (sørfløyen) samtidig med høyblokken og resepsjonsfløyen.¹⁵⁶ Det var spesielt kunststensplatene som var blitt uforholdsmessig dyre.¹⁵⁷ ¹⁵⁸Prosjektet måtte omprosjekteres og byggekomiteen gikk igjennom planløsningen og utførelsen med arkitektene med henblikk på kostnadsreduksjoner. Byggekomiteen ba om at kvaliteten ikke måtte reduseres. De ønsket vedlikeholdsfrie materialer, så enkel utforming som mulig på kontorbygget og at standarden på representasjonsfløyen ikke ble redusert.¹⁵⁹ Oppdragsgiver var skeptisk til fasader med svalganger/balkonger av praktiske og økonomiske hensyn. Arkitektene ble bedt om å utarbeide et kostnadsoverslag for konsekvenser av endringen fra forprosjektet med fasader i emaljerte glassplater til balkonger med betongbrystning.

Arkitektene inviterte byggekomiteen med på en befaring i forbindelse med valget av en rimeligere fasadeløsning enn kunststensplater. På samme måte som ved den spektakulære presentasjonen av forprosjektet gjennom modellen, fikk oppdragsgiverne en overbevisende presentasjon av ulike alternativer på virkelige bygg. For lekfolk er det lettere å få et inntrykk av fasadeløsninger på ferdige bygg enn på tegninger. Befaringen endte hos Norsk Byggeteknisk institutt, som hadde utarbeidet betongprøver til fasaden på Asker rådhus etter arkitektens anvisning. Befaring gikk til Hydro-bygget, Elkem-bygget, Amerikas forente staters ambassade, Rikstrygdeverket og Ila-garasjen (ill.96). Dette er bygg som på hver sin måte utfordrer den lette curtainwallveggen, med fasader i betong.¹⁶⁰

I det reviderte anbudsprosjektet skjedde det vesentlige endringer fra anbudsprosjektet: fasaden, representasjonsfløyen, byggenes kubikk og byggemåten (ill.69-74). De prefabrikkerte kunststensplatene ble erstattet med plasstøpt betong som skulle overflatebehandles på stedet, med meisling og prikkhamring.¹⁶¹ Prefabrikkerte søyler blir erstattet med plasstøpte, og bitrappene får vanlige støpte trinn, ikke i kunstbetong

---

¹⁵⁶ Fotografi modell anbudsprosjektet. "Skal også kontorfløyen til Asker rådhus bygges nå?", Asker og Bærum budstikke, 5.10.1960.

¹⁵⁷ "Særlig gjelder dette kunststensplatene som var tenkt til utvendig og dels innvendig bekleddning". Brev fra rådmann Nordstaa til ordfører 16. desember 1960, Arkiv nr. 034, IKA.

¹⁵⁸ Kunststensplater er plater med knust stein i overflaten. Ble benyttet i Dovregården til Holter og Rudolphs BC&BS building, kalt "Mo-san" plater. Timothy M Rohan, "Challenging the Curtain Wall: Paul Rudolph's Blue Cross and Blue Shield Building". *Journal of the Society of Architectural Historians* 2007, nr. 1:86.

¹⁵⁹ Brev fra rådmann Nordstaa til ordfører 16. desember 1960, Arkiv nr. 034, IKA.

¹⁶⁰ Hydro-bygget, Elkem-bygget av Viksjø, Ambassaden av Saarinen, Rikstrygdeverket av Platou.

¹⁶¹ Oslo Havnelager fra 1920 har prikkhugget betongoverflate. "Heder til gammelt og nytt betongbygg". VG 22.9.1965. Viksjø så prikkhugget betong i Sveits, utviklet metoden med sandblåsing for frilegging av tilslagssteiner. Jorunn Haakestad, *Ariadnes tråd: Tekstile utsmykninger i Norge i det 20. århundret*. (Kristiansand: Høyskoleforlaget, 1998), 164.

(kunststen).¹⁶² Kjeller under representasjonsfløy og galleri på fire sider av kommunestyresalen utgår (ill.66).¹⁶³ Den inntrukne kjelleretasjen under resepsjonsfløyen fjernes. Representasjonsfløyen ligger på podiet som dannes av forstøtningsmuren, og som mot nord glir over i terrengplanet. Formannskapssalen ble flyttet ned fra 7. etasje i høyblokken til representasjonsfløyen fordi det frigav nødvendig kontorareal i høyblokken. Kantinen for de ansatte flyttes opp på en takterrasse over 7. etasje. Høyblokken får en etasje til og blir på 8 etasjer.¹⁶⁴ Plan av representasjonsfløyen er sterkt endret, nå er det rom på alle fire sider av salen, slik at de tette betongveggen blir innvendige vegger og det blir yttervegger av glass på alle sider. Bygget blir en kube med oppløftet takparti i midten (ill.68).

Reviderte tegninger og beskrivelser var klar for utsendelse fra januar 1961. De første tegningene av representasjonsfløyen i arkivet på Nasjonalmuseet for kunst, arkitektur og design er datert 14. februar 1961 og tilhører det reviderte anbudet (ill.66, ill.68).

4.3.1 Det vedtatte prosjektet mai 1961

På grunnlag av det reviderte anbudsprosjektet vedtok kommunestyret å bygge Asker Rådhuset 31. mai 1961. Vedtaket var enstemmig, etter en heftig debatt.¹⁶⁵ I debatten sa en representant at de fikk lite informasjon fra byggekomiteen og formannskapet, og at kommunestyret følte seg overkjørt. Det ble påpekt at høyblokk avvek fra reguleringen for Asker sentrum.¹⁶⁶ Det ser ut til at det ble laget en ny modell (ill.59).¹⁶⁷ De vedtok å bygge hele anlegget på en gang, og ikke i tre byggetrinn som først foreslått i byggeprogrammet. Anlegget bestod av høyblokken,

---

¹⁶² I den realiserte løsningen er trappetrinn prefabrikerte.

¹⁶³ På ill.64 og ill.65 er det inntegnet galleri på en side, mens det i tekst står galleri på "alle fire sider".

¹⁶⁴ Fremgår av tav eggninger i tegningsarkivet på Nasjonalmuseet som ikke er kopiert i oppgaven: snitt av 8. etasje i høyblokken 10. 1.1961, himlingsplan 11.1.1961, takplan 19.1.1961.

¹⁶⁵ Det ble etterlyst alternative forslag: det burde vært avholdt en arkitektkonkurranse. Det var skepsis til fasadeløsningen med balkongene, gav dødrom og var kostbare. "Vi er ikke så helt sikre på at vi ofrer litt for meget på skjønnhetens alter – og heller ikke at det er så bestandig, klimatisk sett" Kjell Knutsen (A). Det ble påpekt at bygningsrådet tidligere ikke hadde tillatt bygg over tre etasjer og derfor uhørt at kommunen skulle bygge i 8 etasjer, mens en representant fra bygningsrådet sa de hadde godkjent utnyttelsen, men at det hadde vært divergerende syn på plasseringen. Noen ønsket at bygget skulle flyttes frem slik at det ble plass til en rundkjøring på baksiden, slik at man kunne komme tørrskodd fram. Arkitektene fikk ros for at de hadde utarbeide så mange forslag, "det hadde neppe eldre arkitekter fått til". Kontorfløyen er meget nøktern, festfløyen er selvsagt noe mer luksuriøs. Og arkitektonisk mente Sverre Bertnsen (A) Asker rådhus ligger langt foran andre rådhus komiteen hadde sett på. Kino ble etterlyst, skal med i det kommende samfunnshuset. "Asker rådhus fikk ingen smertefri fødsel", Asker og Bærum budstikke. 2.6.1961.

¹⁶⁶ Det står at kommunearkitekt Bauck er deltaker i byggekomiteen og har tegnet rådhuset sammen med de andre arkitektene. "Asker rådhus fikk ingen smertefri fødsel", Asker og Bærum budstikke, 2.6.1961.

¹⁶⁷ Modell nr. 2 med takoppbygg på uklart bilde, Asker og Bærum budstikke, 5.5.1961.

resepsjonsfløyen og sørfløyen.^{168 169} Vaktmesterboligen ble strøket og skulle erstattes med en vaktmesterleilighet i sørfløyen. Det forelå tegninger og en grundig økonomisk beregning for hovedblokk og representasjonsfløy, men for den sørgående fløy forelå det bare en rammeskisse og ikke tilsvarende økonomiske beregninger.^{170 171} Rådhuset var anslått til å koste 4,1 mill. kroner.¹⁷² Innredninger, tepper og tekstiler var anslått til 200 000 kroner, kunst til 100 000 og utvendige anlegg til 250 000 kroner.

Kommunestyresalen var prosjektert på 180 m² og representantene satt i en sirkel med åpningen mot et oppbygg for ordfører, rådmann og formannskapssekretæren, i følge et oppslag i avisen før kommunestyrebehandlingen.¹⁷³ Det foreligger ingen møbleringsplan. Det er ikke slik kommunestyresalen fremstår i dag, men det er mulig omtale i pressen er upresis. På snitt-tegningen er det 50 cm nivåforskjell på sal og omliggende rom (ill. 66). Det ser ut til at avtrappingen og bordbrystningene i betong først ble tegnet høsten 1962 (ill.67)(ill.78-81), da foreligger det også en møbleringsplan (ill.67).

4.3.2 Byggeprosessen frem til innvielsen

Byggestart var dagen etter kommunestyrevedtaket 31. mai 1961, noe som er uvanlig kjapt. Grunnsteinnedleggelsen fant sted i september 1961. Grunnsteinen var laget av fasadeprøvene i betong (ill.57).¹⁷⁴ Det var representasjonsfløyen som ble bygget først.¹⁷⁵ Kranselaget for rådhuset var 2. mars 1962.¹⁷⁶ Hagearkitekt Grindaker ble knyttet til prosjektet i desember 1961, etter forslag fra arkitektene, for å bistå i plasseringen av massene i forbindelse med utgraving for sørfløyen. Grindaker hadde samarbeidet med arkitekt Viksjø i forbindelse med

---

¹⁶⁸ Rådmannens innstilling: Anbud på de bygningsmessige arbeider fra entreprenør Ragnar Evensen aksepteres med anbudssum kr. 2 228 881,- inkludert tillegg på kr. 49 500,- Det tas forbehold om justering av masseberegninger. Arbeidet settes i gang snarest. Ca. 30–40 m av sydgående fløy blir å føre opp samtidig med hovedblokk og representasjonsfløy. Byggekomiteen framlegger snarest mulig tegninger med

omkostningsberegninger basert på enhetsprisene i godkj. anbud for de øvrige byggetrinn. Sak nr. 305–1961.IKA
¹⁶⁹ Når saken ble behandlet i formannskapsmøtet 9. mai ble lengdeanvisningen på sørgående fløy fjernet og tilført:Byggekomiteen anmodes om å ta opp spørsmålet om plassering av vaktmesterleilighet i sydgående fløy. Sak nr. 61–1961 Arkiv nr. 034.IKA.

¹⁷⁰ Byggekomiteen bedt om å legge frem tegninger og omkostningsberegninger basert på enhetspriser.

¹⁷¹ Sak nr. 369–1963, Arkiv nr. 034 AN/AMA, Interkommunalt arkiv Kongsberg 20.2.2008.

¹⁷² Sak nr. 305–1961, Arkiv nr. 034, IKA.

¹⁷³ Repr. i sirkel .””Rådhusbygget” i Asker i gang i slutten av mai?”. Asker og Bærum budstikke, 5.5.1961.

¹⁷⁴ Grunnsteinen var et skrin av prøveplater av forskjellige typer fasadebekledning. Det ble opplyst at ”rådhuset var tegnet av arkitektene Kjell Lund, Nils Slaatto, Henning Hansen og Ivar Bull Bauck som har samarbeidet om den store og interessante oppgave”. Ordføreren bruker ordet ”storstue” om rådhuset, og det faller i smak hos journalisten. ”Asker legger ned grunnsteinen for ”Rådhuset”, Asker og Bærum budstikke, 13.9.1961.

¹⁷⁵ Fotografi av resepsjonsfløy uten stillas og høyblokken med. Asker og Bærum budstikke, 18.12.1961.

¹⁷⁶ ”Busken på plass på Asker rådhus”, Asker og Bærum budstikke, 23.2.1962.

regjeringsskvalet og arbeidet på denne tiden med Hydro-parken, som stod ferdig i 1963.¹⁷⁷ Interiørarkitekt Bjørn A. Larsen og brukskunstner Sigrun Berg ble knyttet til prosjektet i 1962. Sørfløyen blir byggemeldt i mars 1962 (ill.74).¹⁷⁸ Kommunestyret godkjente planene for sørfløyen og gav en tilleggsbevilgning på 700 000 kroner juli 1963. Rådmannen beklaget at han ikke hadde lagt frem tegninger og overslag før, det hadde vært stort press på arkitektene på grunn av at alle byggetrinn skulle realiseres. Arkitektene fikk ros for sin innsats, som var langt større en vanlig.¹⁷⁹ Den valgte utførelsen av kjellerveggen i sørfløyen møtte kraftig kritikk. Veggen hadde en luftspalte i stedet for en luftgrav som bygningsloven påbød, og det førte til en omfattende saksbehandling med Helsrådet og Bygningskontrollen og presseomtale.^{180 181} Dette er et eksempel på hvordan arkitekter og ingeniører utviklet nye byggetekniske løsninger på 1960-tallet og at det hersket usikkerhet om hvordan slike avvik skulle håndteres. I desember 1962 svarte rådmannen på en henvendelse fra sivilforsvaret om at planleggingen var kommet så langt at det ikke var aktuelt å få tilpasset et tilfluktsrom i rådhusanlegget.^{182 183} I januar 1963 var plasseringen av de ulike kontorene i rådhuset klar, og man forventet en innflytting fra påsketider.^{184 185} I juli 1963 orienterer arkitektene rådmannen om arbeidets gang og økonomi: De fleste bygningsmessige arbeider er i full gang, vinduer og

---

¹⁷⁷ På denne tiden arbeidet Grindaker og Gabrielsen også med IGA, den internasjonale hageutstillingen i Hamburg i 1963. De hadde tidligere samarbeidet med ledende arkitekter og kunstnere som Arneberg, Fehn, Platou, Grung, Tandberg, Gunnar S. Gundersen og Nesjar, Jørgensen, Karsten. "Abstrakte landskap. Grindaker og Gabrielsens fornyelse av norsk hagearkitektur", i Johnsen (red.), *Brytninger: Norsk arkitektur 1945–65*, 214.

¹⁷⁸ Mars 1962: Etater og avdelinger som i størst utstrekning betjener publikum er plassert i de nederste etasjene. Byggekomiteen og arkitektene arbeidet for å finne beste og rimeligste typer av skillevegger; befaringer til flere nybygg med lettvegger, konsultert ekspert på lydisolasjon: ingeniør Nesheim i Norsk Rikskringkasting. Sak nr. 188–1962. Arkiv nr. 034.IKA.

¹⁷⁹ Arkitektene maktet ikke å detaljprosjekttere sydgående fløy, arbeid med de to førstebygningene i 1961–62. "I en del av dette tidsrommet ble arkitektenes arbeidskapasitet også innskrenket ved at to av kontorets arkitekter en tid falt fra". Arkitektene berømmes for innsatsen, den "er så omfattende og grundig at den langt overstiger det gjengse". Innstillingen fra rådmannen til formannskapet 1963, IKA.

¹⁸⁰ Redegjørelse fra Borring og Rognerud AS om kontorene i underetasjen i Asker Rådhus. "Kontorene i underetasjen i Asker rådhus", Asker og Bærum budstikke, 4.12.1963.

¹⁸¹ "Blir Asker helseråds vedtak om "rådhusgrunnmuren" anket? Asker helseråd nekter å gi dispensasjon for den valgte løsningen, mener at et lokalt helseråd ikke kan gi en slik dispensasjon. Formannskapet vil anke til Helsedirektoratet. Asker og Bærum budstikke, 17.1.1964.

¹⁸² Brev fra rådmann til sivilforsvaret 7. desember 1962, IKA.

¹⁸³ Det er interessant at ikke kravet om tilfluktsrom har vært oppe tidligere i prosessen. Dette er midt i "Den kalde krigen": store demonstrasjoner mot atomvåpen i Norge på begynnelsen av 1960-tallet og kommunestyret hadde medlemmer fra alle politiske partier. Rolf Lunder, fra den første plankomiteen, ble etter hvert varaordfører medlem av Sosialistisk Venstreparti. Hartvigsen, som stod bak forslaget om å bygge nytt rådhus, var kommunist. Ordfører Skaare var fra Høire. Lederartikkel tvilte på at kommunistene hadde et demokratisk sinnelag i kommentar til tv-program hvor norske kommunister innrømmet at de hadde nektet å tro det som var skrevet om Stalins regime for 20 år siden. "Hvordan bedømme kommunismen?" Asker og Bærum budstikke, 15.1.1964

¹⁸⁴ Reguleringsvesenets tegnekontor, der Bauck fra byggekomiteen jobbet, flyttet først inn.

¹⁸⁵ Askerlampen blir omtalt som noe av det mest vellykkede, og lampene ved representantenes plasser står godt til alt det andre i kommunestyresalen. Billedveven i vestibylen blir omtalt som veggteppe, og den blir ikke ferdig før om et års tid, i 1964. "Asker rådhus tas trolig i bruk ved påsketider", Asker og Bærum budstikke, 21.1.1963.

glass er satt inn i høyblokken og representasjonsfløyen. Isolasjon og sementpuss er utført, unntatt enkelte gulv i representasjonsfløyen. Innredningen og tepper er under prosjektering og bare delvis forelagt byggekomiteen.¹⁸⁶ Innflyttingen i høyblokken fant sted høsten 1963, og det første møtet i kommunestyresalen ble holdt i desember 1963.^{187 188 189 190 191} Den offisielle åpningen var i desember 1964.

4.4 Reguleringsplan for Asker sentrum

Arkitektene utformet to forslag til reguleringsplan i samarbeid med Asker reguleringsvesen (dvs. med Bull Bauck, min anmerkning) for Asker sentrum fordi det var behov for en ny reguleringsplan for tettstedet som var i endring med omlegging av Drammensveien.¹⁹² Reguleringsplanforslagene satte situasjonsplanen inn i en større sammenheng. Arkitektene så for seg en radikal endring av Asker sentrum, med sanering og nye byggelinjer og Asker rådhus som fokuspunktet. Det ene forslaget hadde en lineær og den andre en sirkulær utvikling av Asker sentrum, begge med Asker rådhus som ”dominant”, plassert midt i en nord–sør akse og øst–vest akse. Planene viste en funksjonsdeling av byen, hvor gående og kjørende trafikk var separert i sentrum, og hvor bebyggelse mot torget var satt på søyler for å skape visuell og fysisk forbindelse mellom sentrum og rådhuset (ill.82–83). Illustrasjonene er fra det første forslaget fra 1961. Det foreligger ikke skisser i arkivet fra forslaget i 1962, men

---

¹⁸⁶ Brev fra Lund & Slaatto til rådmannen 3. juli 1962. IKA. Om økonomiske avtaler som er inngått, om sanitæranlegget, ventilasjonsanlegget, takvarmeanlegget, heiser, lettvegger, elektrisk anlegg, malerarbeid, utvendig anlegg, bygningsmessige arbeider. Tilleggsoppgave: utvidelse av mesaninarealet, marmor i garderobe, utsparring for lamper, 2 ekstra trinn i trapp til takterrasse, mindre utvidelse av kantinen utlignet med oppgjør for armeringsjern. Når det gjelder innredninger, tepper og tekstiler så vises det til at det er budsjettert med 200 000,- for disse arbeidene. ”Innredninger, tepper etc. er under prosjektering og er kun delvis forelagt byggekomiteen”.

¹⁸⁷ ”Som man vil se har den en meget spesiell stil som sikkert er enestående her i landet. *Den er bygget etter atriumprinsippet, prinsippet om den indre gårds plass, og stilen kan føres helt tilbake til det gamle Rom* (min utheving). Salen er holdt i en mørk tone, hvor den meislede betong dominerer, som i Rådhuset ellers. Mellom talerstolene og representantens benkerader er det et lite kvadratisk basseng”. ”Julemøte i Asker nye kommunestyresal, Asker og Bærum budstikke 20.11.1963.

¹⁸⁸ ”Parkeringsplassen mot hovedfasaden kan i øyeblikket virke smal og rar, men det foreligger planer om en forskyvning av kirkeveien i vestlig retning. Da vil i så fall den nåværende Kirkeveien gå inn som en del av parkeringsplassen.” Folkebiblioteket skal i sørgående fløy, påbygg nødvendig om 4–5 år, klart på papiret, og får en beliggenhet i fortsettelsen av sørgående fløy, med endefløyer mot Kirkeveien og Askerveien. Flygelet som har tilhørt Kirsten Flagstad skal inn i selskapsal. Fotografi med billedtekst: ”Asker rådhus, bygdens nye administrative midtpunkt, ligger vakkert til med utsyn over bygdens frodighet og til et stadig ekspanderende jernbane- og trafikksentrum.” Hovedinnflytting i Askers nye stortue midt i oktober”, Asker og Bærum budstikke, 30.9.1963

¹⁸⁹ En av de første på nytt kontor var reguleringsjef Ivar Bull Bauck. ”Flyttesjau i Asker kommune. Hele høyblokken i rådhuset tatt i bruk av fornøyde funksjonærer”. Asker og Bærum budstikke, 8.11.1963.

¹⁹⁰ Fotografi fra siste møte i Venskapen. ”Lang, men fredelig debatt i *Asker*”, Asker og Bærum budstikke, 1963.

¹⁹¹ Fotografi av talerstol med tekst ”Finn Hagen var førstemann på talerstolen i Asker kommunestyrets nye kommunestyresal”. ”Asker må møte nyåret med et driftslån på 2 mill.kr”, Asker og Bærum budstikke, 8.1.1964.

¹⁹² Brev fra Lund & Slaatto datert 3.1.1962, viser til tidligere forslag. IKA

av teksten fremgår det at arkitektene endret øst-vest aksen til en skjult komposisjonsakse, fordi den deler sentrum på en uheldig måte. Planen skiller mellom gående og kjørende. Bebyggelsen er utformet i halvsirkelformede ringer, plassert i stigende terrasser rundt rådhuset, som minner om Le Corbusiers for Obus med ringformede bebyggelsesbånd.^{193 194}

4.5 Hva skjedde med arkitekteamet fra Asker?

Alle arkitektene i teamet ble nevnt i omtalene av rådhusprosjektet i Asker og Bærum budstikke i løpet av prosjekteringen: Henning Hansen, Iver Bull Bauck, Nils Slaatto og Kjell Lund. Alles navn ble også nevnt i forbindelse med åpningen og presentasjonen i *Byggekunst*, men i den forbindelse fremgikk det at det var Lund og Slaatto som hadde vært de utførende arkitektene. Bauck underskrev beskrivelsen av forprosjektet for arkitektteamet, seinere figurerer han ”på den andre siden av bordet”, som sekretær for byggekomiteen, i sakspapirene. På tittelfeltet på tegningene står alle fires navn helt til 1963, dvs. til bygget er ferdig.¹⁹⁵ Det foreligger ingen dokumentasjon av Henning Hansens medvirkning i prosjekteringen. Av presseoppslag fremgår det at han var involvert i utviklingen av Asker sentrum i samarbeid med arkitekt Edland, som hadde mange lokale oppdrag.¹⁹⁶ Antakelig var ”arkitekteamet fra Asker” et grep som ordfører brukte for å få fortgang i prosjekteringen og unngå en tidkrevende arkitektkonkurrans. Hansen og Bull Baucks viktigste rolle var at de var fra Asker og vekket tillit i kommunestyret. Bull Bauck hadde nok å gjøre med store oppgaver som plansjef i Asker kommune, og Hansen hadde andre oppdrag i Asker i samarbeid med en annen arkitekt.

4.6 Samtale med arkitekt Lund om arbeidet med Asker rådhus i ettertid

I løpet av prosjekteringstiden ble arkitekt Helge Krafft og etter hvert flere arkitekter ansatt hos Lund og Slaatto. Nils Slaatto stod som prosjektleder for Asker rådhus utad, men ifølge Kjell Lund hadde de alltid tett dialog om prosjektene de holdt på med.¹⁹⁷ Bøndenes bygningskontor var en god referanse for oppdraget som gav oppdragsgiver trygghet for at landskapet rundt Østre Asker gård ville bli ivarettatt. Arkitekt Halvor Vreim var tiltenkt en rolle som kontrollør

---

¹⁹³ J.R. William Curtis., *Le Corbusier: Ideas and forms*. (Oxford: Phaidon Press Limited, 1986),124.

¹⁹⁴ Det ville være for krevende for kommunen å få til en slik form på bebyggelsen sa Lund i samtale.

¹⁹⁵ Ifølge tegninger i arkivet på Nasjonalmuseet og tegningsliste Ellen Klingenbergers kontor.

¹⁹⁶ Hansen utførte reguleringsplan for fire grunneiere i sentrum i samarbeid med arkitekt Edland.”Omfattende reguleringsplan for Asker sentrum”, Asker og Bærum budstikke, 10. juli 1958.

¹⁹⁷ Samtaler med Kjell Lund i forbindelse med oppgaven i tidsrommet 2008-2010. Jeg viste frem presentasjonen av Asker rådhus i *Byggekunst* og vi snakket ut fra det vi så på sammen.

av planen. Kommuneadministrasjonen var opptatt av at prosjektet skulle være tilpasset områdets karakter og låne fra eldre byggeskikk ”a la Vreim”, med smårutet vinduer og saltak. En slik løsning mente Kjell Lund og Nils Slaatto ville bli for konvensjonell for oppgavens karakter, som var et rådhus for en landbrukskommune i forandring, mellom det ”urbane” og ”urale”. Asker rådhus skulle plasseres i et stort, spennende og rikt område og skulle være sentrum i en fremtid med fortetting og tilflytting. Arkitektene svarte med et prosjekt som hadde referanser til miljø, tradisjoner og muligheter som landskapet bød på, et prosjekt som skulle gi bygda *identitet*. De var opptatt av nuet og fremtiden, rådhuset skulle være for alle, også de kommende innbyggerne. Arkitektenes postulat var at identitet kunne uttrykkes tradisjonelt eller fortolkes. Den lange kontorblokken i to etasjer er forsiktig, i en skala og form som spiller på det mer tradisjonelle, mens høyblokken representerer noe nytt, annerledes. Representasjonsblokken er også i en etasje, det er ulike bygningshøyder. Høyblokken er synlig på lang avstand og gir identitet og egenart. Den representerer alle menneskene og deres funksjoner. Det var lett å finne uttrykk for det som skulle skje, som var endringen i et jordbrukslandskap. Landskapet hadde kontraster mellom høyt og lavt, bygningene hadde det samme. Arkitektens oppgave er å uttrykke genuin identitet. Når det gjaldt karakteren på et slikt bygg, så hadde Arneberg og Poulsson vist en retning; moderne arkitektur med tradisjonelle innslag. Utfordringen i følge Lund var: ”Hvordan kan vi lage et hus med spesifikk identitet for dette stedet, som fullt ut representerer intensjonene og som er forpliktet i programmet?”. Grå og pyntet betong var alle steder på den tiden, det var konvensjonelt.¹⁹⁸ Men mørk betong var ikke brukt før.¹⁹⁹ Lund sa det var forferdelig spennende å utvikle betongprøvene på det byggetekniske instituttet som lå under Fr.Nansens plass. Lund viste på fotografiene fra *Byggekunst* hvordan de horisontale båndene ble gjentatt og hvordan de tre byggene ble tettere bundet sammen, som et eksempel på hvordan prosjektet utviklet seg til en mer integrert løsning. Lund bekreftet at de hadde først tenkt på en fasade med emaljert glassfasader, som i Philipsbygget. De søkte etter noe ”magisk” som hadde identitet, som var synlig fra nært og fjernt. Derfor kom de på å bruke prikkhugget betong og svalganger. Når vinduene lå i samme liv som fasadeplatene mistet fasaden sin aktivitet, sitt uttrykk. Når de trakk veggen inn så fremstod den som en glassvegg. Noen steder var veggen trukket helt ut, som ved trappeløpet (dvs. at trapperommet ble markert på fasaden). De hadde vært veldig opptatt av å finne det rette uttrykket, identiteten til bygget. Prefabrikerte

---

¹⁹⁸ Lund siktet til Viksjøs måte: ”pyntet”.

¹⁹⁹ Viksjø benyttet sort pigment betong i elementer ;striper i Nord-Norsk hybelhus og interørdetaljer i Regjeringskvartalet. Lund tenker på ”gjennomfarget” betong.

steinplater ville ha gitt et helt annet uttrykk. De ønsket et rikere uttrykk som passet det rike landskapet. Overlyset i resepsjonsfløyen var funksjonelt begrunnet. På spørsmål om hvorfor det ikke er galleri i salen nå svarte Lund at ”Det var for følsomt å ha publikum oppe i et galleri over de folkevalgte, rommet krever seriøsitet”. Lund sa de aldri kopierte tidligere løsninger, men han kunne i ettertid se at det var temaer og motiver de hadde vært opptatt av på denne tiden.

4.7 Oppsummering

Gjennomgangen av prosjekteringsprosessen har avdekket at arkitektene *først* foreslo et monumentalt anlegg med et teknologisk uttrykk og så endret det til et monumentalt anlegg med en mer ekspressivt, skulpturell karakter.²⁰⁰ Endringen skjedde i forbindelse med anbudsprosjektet, på grunnlag av innspill fra oppdragsgiver om behov for publikumsgalleri og fra arkitektenes behov for skyggevirkning på fasaden og en forsterkning av inngangspartiet.

Publikumsgalleriet ble først plassert over kommunestyresalen på en, og så fire sider, før det tilslutt endte på samme nivå som representantene, i gangsonen mot vestibylen. Salen fikk økt høyde med oppløftet midtparti og tilslutt avtrappet sitteområde da kjelleretasjen ble fjernet. Samtidig ble festplassen endret slik at den ble et ”speilbilde” av kommunestyresalen, med tilsvarende nedtrapping og plass med dam.

---

²⁰⁰ Tilsvarende endring til et mer ekspressivt og skulpturalt prosjekt skjedde med Norsk Sjøfartsmuseum i 1957, etter at arkitektene Eliassen og Lamertz-Nilssen hadde vært på studietur og bl. annet sett verk av Aalto. Linda Lovise Veiby, ”Materialekspressivitet med nye museale løsninger. Norsk Sjøfartsmuseum i Oslo”. Johnsen, *Brytninger*, 250-259.

5 Drøfting av utvalgte aspekter ved løsningen: situasjonsplanen, fasaden og formen

5.1 Situasjonsplanen som uttrykk for monumental modernisme

Arkitektenes ønske om å skape et monumentalt rådhusanlegg kan forstås i lys av monumentalitetsdebatten, slik den fremkom i artikler som ”Nine Points on monumentality” av Gideon, Sert og Léger.²⁰¹ For Gideon tilfredsstillers et monumentalt offentlig bygg noe mer enn bare funksjonelle krav, det gir uttrykk for innbyggernes håp, stolthet og glede. Arkitektene Lund og Slaatto benyttet virkemidler som i følge de ni punktene bidro til monumentalitet. De plasserte rådhuset som et frittliggende anlegg med en høyblokk i et parklinknende landskap (punkt 8), satte situasjonsplanen inn i en større sammenheng (punkt 5) for hele Asker og knyttet til seg landskapsarkitekt og kunstnere som arbeidet sammen i et nonfigurativt uttrykk (punkt 9).

Dette brøt med oppdragsgiverens forventninger, som i bestillingen så for seg et anlegg av lave blokker som underordnet seg landskapet og omgivelsen på en mer stillferdig måte, i tråd med ”Knutsenskolens” måte å arbeide på. Det bevisste valget kan forstås i lys av arkitektenes tidligere praksis, hvor Lund hadde erfaringer fra modernistisk byplanlegging gjennom konkurranseprosjektene og Slaatto fra norsk landbrukstradisjon hvor anleggene forholdt seg til omgivelsene på en offensiv og synlig måte. Spesielt Lund 1. premie i konkurransen om Bjerke bydel i 1957 må ha virket ansporende på at dette modernistiske grepet var det rette for å skape et monumentalt anlegg.

Arkitektene illustrerte sitt reguleringsforslag med perspektivskisse, hvor øyehøyden ligger høyt over bakken (ill.83). Et slikt syn er bare mulig fra fly. På samme måte som illustrasjoner fra Brasilia (1957–60) sett fra oven, minner Asker sentrum om en flyplass på denne illustrasjonen.²⁰² I følge artikkelen ”Nine Points on monumentality” hjelper de nye kommunikasjonsmidlene som fly og helikopter oss til å forstå de nye, menneskeskapte bysentrene som paralleller til naturlige landskap. Og det menneskeskapte er å forstå som noe positivt.

---

²⁰¹ J.L. Sert, F. Léger og S. Gideon, ”Nine Points on Monumentality”, i Ockman, Joan og Edward Eigen, *Architecture Culture 1943–1968: A Documentary Anthology* (New York: Columbia Book of Architecture, Rizzoli, 1993, 2000), 29.

²⁰² Joan Ockman og Edward Eigen, *Architecture Culture 1943–1968: A Documentary Anthology* (New York: Columbia Books of Architecture. Rizzoli, 1993, 2000), 312.

*Man-made landscapes would be correlated with nature's landscape and all elements combined in terms of the new and vast façade, sometimes extending for many miles, which has been revealed to us by the air view. This could be contemplated not only during a rapid flight but also from a helicopter stopping in mid-air.*²⁰³

Forslaget var i tråd med samtidens byplanideer, som f. eks Niemeyers Brasilia og Kenzo Tanges plan for Tokyo (ill. 105–106).²⁰⁴ Kjell Lunds tegninger av tettstedet Asker i fugleperspektiv er en kontrast til den engelske arkitekten Cullens håndtegnede skisser av byer sett fra gatenivå, i vanlig øyehøyde.²⁰⁵ Cullens tegninger var en retorisk fortelling for å vise kvaliteter ved tradisjonelle bymiljøer og hvordan de oppleves av mennesker på bakkeplanet. Seinere på 1960-tallet endres byplanidealene og det blir lagt større vekt på å bevare eksisterende bymiljøer. De tidligere planene ble kritisert for aksialitet og troen på at store, urbane former var en verdi i seg selv.²⁰⁶

Den realiserte utenomhusplanen fulgte opp det nonfigurative uttrykket i arkitekturen og kulturlandskapet på tomten (ill.77). Løsningen er i tråd med andre prosjekter hagearkitekt Grindaker holdt på med samtidig med Asker rådhus, som Hydroparken og den internasjonale hageutstillingen i Hamburg.²⁰⁷ De sistnevnte prosjektene har et abstrakt uttrykk, trær og planter ble plantet i geometriske formasjoner og kunstnere var med i utformingen av frittstående vegger som avgrenste områder av planen.²⁰⁸ Grindakers grep var en enkel massevirkning i terrengbehandlingen.²⁰⁹ Utenomhusplanen er i tråd med internasjonale strømninger etter krigen, hvor landskapsarkitekturen blir inspirert av ”det menneskeskapte” som nonfigurativ kunst og kulturlandskap, og ikke naturen. ”Det menneskeskapte” var sett på som noe positivt på denne tiden, i motsetning til ”naturen”. Det hang sammen med de totalitære regimers naturdyrkelse, og det menneskeskapte var en verdi og kontrast til dette.²¹¹

---

²⁰³ J.L. Sert, F. Léger og S. Gideon, ”Nine Points on Monumentality”, 30.

²⁰⁴ Niemeyer, Oscar. ”Form and Function in Architecture”, i Ockman Eigen *Architecture Culture 1943–1968: A Documentary Anthology*, 312, Tange, Kenzo. ”A Plan for Tokyo, 1960: Toward a Structural Reorganization”, i Ockman, Eigen, *Architecture Culture 1943–1968: A Documentary Anthology*, 331.

²⁰⁵ Lund, Nils Ole, *Arkitekturteorier siden 1945* (Århus: Arkitektens Forlag, 2001), 32.

²⁰⁶ Det henvises til kritikk av Manfredo Tafuri fra 1966 i og fra Jane Jacobs fra 1961, Jane Jacobs kritiserer punkthus i parker for være motstykker til hagebyer og at begge er like antiurbane. Ockman, *Architecture Culture 1943–1968*, 326,338.

²⁰⁷ På plan er det inntegnet asymmetrisk beplantning, på foto ser vi symmetrisk.

²⁰⁸ Jørgensen, Karsten. ”Abstrakte landskap. Grindaker og Gabrielsens fornyelse av norsk hagearkitektur”, i Johnsen, *Brytninger: Norsk arkitektur 1945–65*, 214.

²⁰⁹ Lund og Slaatto kritiserte Fehn og Grungs massebehandling på Maihaugen i artikkelen ”Samtaler under en utkraget baldakin”, *Byggekunst*, 1959 nr. 3, 67–68.

²¹⁰ En nærmere undersøkelse av arkivmaterialet etter Grindaker vil kunne bidra til mer kunnskap om de kronologiske og innholdsmessige relasjonene mellom disse prosjektene og Asker rådhus.

²¹¹ Det henvises Malene Hauxners, som i ”Med himlen som loft” fra 2002 ser på hagekunstens estetiske språk som redskap for å forstå tidens tanker, og som ser på hagearkitekturen i etterkrigstiden i lys av krigens erfaringer. Johnsen, *Brytninger*, 213.

Det var opprinnelig planlagt en skulptur av Waksvik i et nonfigurativt, blokkaktig formspråk ved inngangen (ill. 84).²¹² Denne måte å forbinde arkitektur, skulptur og landskap er i tråd med arkitekt Louis Kahn syn på hva som kan bidra til monumentalitet.²¹³ En skulptur ved inngangen av et bygg bidrar til en geometrisering av landskapet og til å knytte en forbindelse fra bygget og til åsene i det fjerne. Landskapsarkitekten kan aksentuere det geometriske eller kontrasterende det med frie former. I forbindelse med Asker rådhus aksentuerte Grindaker det geometriske uttrykket i bygget i den realiserte løsningen, mens planeringsplanen fra 1962 viser frie former (ill. 76–77).

Lund befremtet i samtalen at høyblokken var et bevisst valg for å gi uttrykk for identiteten til stedet og innbyggerene, samtidig som de lavere byggene forholdt seg til omgivelsene.

5.2 Endret fasade som uttrykk for ny monumentalitet med et menneskelig ansikt

Hovedgrepet i situasjonsplanen fra forprosjektet ble beholdt mens fasadeløsningen og formen på byggene i anlegget ble endret i løpet av prosjekteringsprosessen. Endringen kan sees på som et ønske om å skape et monumentalt anlegg med ”et menneskelig ansikt”. I følge Espen Johnsen i *Brytninger* er det få større reguleringsprosjekter i Norge som kan sees på som gode svar på Gideons tanker om en ”ny monumentalitet med menneskelig ansikt”, blant annet så tok ikke forslagene til Korsmo og hans samarbeidspartnere nok hensyn til solretninger. ”Ideen om høyhus er ikke nok, idet prosjektene savnet en bearbeidelse av å tilfredsstille symbolske og representative funksjoner”.²¹⁴ Prosjekteringsprosessen kan ses på som en bearbeidelse av de symbolske og representative funksjonene i ett rådhus, med stor vekt på å tilfredsstille menneskelige behov, hvor også forslag om kunst inngikk i virkemidlene. Samtidig ble det monumentale grepet ivaretatt i forslag til reguleringsplan for hele sentrum.

Revurderingen av curtainwallløsningen var i tråd med internasjonale tendenser på slutten av 1950-tallet. Arkitekter som først hadde vært positive til curtainwallløsningen blir skeptiske og syntes den fører til ahistoriske og monotone bymiljøer.²¹⁵ Den reflekterende overflaten er

---

²¹² Se kapittel 6 om innredningen og kunsten i Asker rådhus.

²¹³ Kahn, Louis, ”Architecture Is the Thoughtful Making of Spaces”, i Ockman, Eigen. *Architecture Culture 1943–1968: A Documentary Anthology*, 53.

²¹⁴ Johnsen, Espen. ”Ny monumentalitet eller anti-monumentalitet?” i Johnsen, *Brytninger: Norsk arkitektur 1945–65*, 82–91, 91.

²¹⁵ Timothy M. Rohan, ”Challenging the Curtain Wall: Paul Rudolph’s Blue Cross and Blue Shield Building”. *Journal of the Society of Architectural Historians*, 2007, vol. 66, no. 1, 84–109.

problematisk.²¹⁶ Lund skriver om den psykiske opplevelsen av glassvegger i Byggekunst i 1958, og konkluderer med at mennesket har behov for både åpenhet og beskyttelse (ill.101–102). Han er i tvil om glassvegger eldes med verdighet. Bruk av glassveggen vekker behov for naturmaterialer.

Vår første bolig var skjødets mørke indre. Jeg ser glasshuset som dets motpol. Jeg forbinder det første med mine følelser, og det i meg som er dyr, sanselig, underbevisst, spontant, hyggelig, skittent og frodig. Glasshuset representerer intellektet, hodet, bevisstheten, abstraksjonen. Det kjølige og renslige. Men egentlig søker vi jo syntesen. Både i arkitekturen og oss selv.²¹⁷

Ordbruken minner om arkitekt Rudolph, som i artikler på 1950-tallet bruker ”glassbolle” og ”hule” om to romtyper mennesket har behov for, vi har behov for både oversikt og beskyttelse.²¹⁸ Han kritiserer den økte bruken av curtainwallvegger og glassfasader, det blir for mye ”glassboller” og for dårlig tilpasning av bygg til klimatiske forhold. I hans prosjekter er det både ”glassboller” og ”huler”. Han ser muligheter i arkitektur som er inspirert av lokale byggetradisjoner, fordi de er utviklet i forhold til stedet.²¹⁹ I følge Lund trenger vi tid for å erfare hvilke verdier arkitektur med ekstrem anvendelse av glass representerer.

Glassveggen kan samle inntrykk og impulser utenfra, men det kan bli for mye. Igjen vekkes i oss behovet for det motsatte, for naturproduktet i motsetning til kunstproduktet og for den ubeskrevne veggen – en tabula rasa – som vi fritt kan projisere våre fantasier ut på, behov for et skjerm Brett mot omgivelsenes påvirkninger, behovet for den inntrykksløse stillheten som mellom hvitkalkede murer i en dunkel klostercelle. I spenningen mellom disse motpoler leter vi etter vår egen form både i den ene og annen forstand.²²⁰

Ved endringen i fasaden i Asker forkastet arkitektene det industriteknologiske formspråket og bruken av masseproduserte bygningselementer i en curtainwalløsning. Curtainwalløsningen ble forbundet med kontorbygg til internasjonale selskap, som ble utformet i et formvokabular som omtales som ”Machine Consensualism”.²²¹ Endringen kan sees på som et ønske om å forankre bygget bedre til stedet og motvirke fremmedgjøring av innbyggerne. En slik holdning er ”stedstilpasset modernisme” i følge Goldhagen, som bruker Louis Kahns praksis som et eksempel på dette. Han forlater også en maskinorientert modernisme til fordel for en stedstilpasset modernisme for å bidra til at folk blir bevisst seg selv og stedet de tilhører.

---

²¹⁶ Det vises til Mies van der Rohes oppdagelse av at det var glassfasadens refleksivitet som var det primære og som gjorde den flat. Rogstad, Trond. ”Reflekser i glass og relieffets lys og skygge: Fire kontorfasader i Oslo (1958–64)”, 271–283, i Johnsen, *Brytninger: Norsk arkitektur 1945–65*, 281.

²¹⁷ Lund, ”Hus og glass”, *Byggekunst* 1958, nr. 1, 17.

²¹⁸ Paul Rudolph, ”Regionalism in Architecture”, i *Perspecta* 1957, vol. 4, 12–19.

²¹⁹ Paul Rudolph, ”Excerpts from a Conversation”, i *Perspecta* 1986, vol. 22, 102–107.

²²⁰ Lund, ”Hus og glass”, *Byggekunst* 1958, nr. 1, 17.

²²¹ I følge Rogstad viderefører *Machine Consensualism* tidligmodernismen teknologi- og maskinromantikk *The International Style* eller *Mid Century Modern*, Johnsen, *Brytninger*, 272.

*Kahn reshaped his early, machine-orientated modernism into a fully realized, situated modernism, an idiom that locates people socially, geographically, within their communities, and inside and outside themselves while sustaining the modern movement's ethical stance and universalizing aspirations.*²²²

Folk blir bevisste seg selv når de bruker sansene og fantasien. Det ekspressive uttrykket i arkitekturen er nødvendig for å stimulere folks fantasi i følge arkitekt Saarinen. Han var først en forkjemper for curtainwallfasaden, men ble etter hvert mot den fordi den fremmet konformitet og ikke individualitet.

*I believe the spirit of a building should have "guts" and direction and make statements. Neutral building does not stimulate man's imagination or give man confidence or make him feel proud and I believe architecture should do these things.*²²³

I forbindelse med endringen av fasaden foretok arkitektene og oppdragsgiver en befaring i Oslo, til andre prosjekter som utfordret curtainwalløsningen, som for eksempel Saaarinens amerikanske ambassadebygning (ill.96). Fasadeløsningen var modulbasert og ikke del av konstruksjonen, og hensikten med utformingene var å gi stimulerende visuelle opplevelser for de som gikk forbi bygget.^{224 225}

Den valgte løsningen i Asker rådhus var plasstøpt betong, med tilslagsstein fra stedet. Overflaten ble behandlet med prikkhugging, meisling eller polering etter arkitektens og ikke kunstneres anvisning, avhengig av funksjonen på bygningsdetaljen. Dette bidro til å forankre bygget til stedet. Den varierte teksturen i overflaten var med på å knytte en forbindelse mellom bygget og brukeren, fordi den stimulerte sanseopplevelsen av avstand og taktile kvaliteter, og også variasjonene i lys og klimatiske forhold på stedet. Overflatebehandlingen viste at bygget var laget av mennesker, noe som gjorde det "autentisk". I følge Kahn var autensitet et like viktig virkemiddel som "monumentalitet" for å forankre individene til stedet, fordi autensitet gjør at mennesket blir bevisst seg selv.²²⁶ Men fordi overflatebehandling på betongfasaden i Asker rådhus er så jevnt utført så gir løsningen likevel et visst industriteknologisk uttrykk, uttrykket er tvetydig.

En tilsvarende overflate benytter arkitekt Rudolph på *Art and Architecture Building* (1958-61),(ill.109). Han var opptatt av å utvikle et alternativ til den tynne, reflekterende curtainwall-

---

²²² Sarah Williams Goldhagen, *Louise Kahn's Situated Modernism* (New Haven & London: Yale University Press, 2001), 215.

²²³ Rohan, "Challenging the curtain wall", 88.

²²⁴ Johnsen, *Brytninger*, 282.

²²⁵ "Moderne arkitektur forbindes.. med betong, stål og glass. Man overser ofte betydelige arkitekter som Le Corbusier, van der Rohe, Kahn, Aalto og Leverenz..fremragende hus i tegl..behov for materialer som har sin "strukturelle verdi" i behold". Kjell Lund, *Murmesteren 50 år*, 1966.

²²⁶ William J.R. Curtis, "Authenticity, Abstraction and the Ancient Sense: Le Corbusier's and Louis Kahn's Ideas of Parliament, *Perspecta*, 1983, vol. 20, 183.

løsningen.²²⁷ ²²⁸ Han brukte rør i forskalingen og hugget av ”bølgetoppene”, slik overflaten fikk et dypere relieff, i tillegg til den prikkhuggede overflaten.²²⁹ I følge ham brøt en slik overflatebehandling ned størrelsen på veggen og økte dybde på den. Når lyset skiftet ble veggene ”dematerialisert” samtidig som de fikk en ny soliditet. Overflatebehandling var nær beslektet med tegnemåten hans, slik at det så ut som et ornament presset inn i betongen. På denne tiden var det debatt om ornamentets rolle i arkitekturen og materialenes egenskaper. ”Brutalisme” kan knyttes til to retninger, en estetisk og en etisk.²³⁰ Overflatebehandlingen av Asker rådhus kan sies å stå for en estetisk brutalisme, hvor ornamentet er hugget inn i overflaten. Dette ble fremhevet da Asker rådhus fikk betongprisen i 1964, hvor Christian Norberg-Schulz skrev at de fikk prisen blant annet fordi betongen kan overflatebehandles så den får en selvstendig materialstruktur.²³¹ Arkitekt Viksjø satt i juryen. Hans overflatebehandling av betong representerer en annen holdning, ved at overflaten ble bearbeidet av kunstnere, som enten risset på abstraherte figurative motiver eller la inn steiner i et abstrakt nonfigurative motiv, eller at han selv utarbeidet ornamentet som ble risset på flaten.²³² Hos Lund og Slaattos behandling av overflaten er det selve den frilagte materialstrukturen som blir ornamentet.

Lund bekreftet i samtalen at de syntes at curtainwall-løsningen ble for uttrykksløs, og at svalgangsløsningen var mer aktiv. De ønsket ikke en konvensjonell løsning, som Viksjøs ”pyntede” grå flate, men noe nytt.²³³

5.3 Endret form som uttrykk for ny monumentalitet med et menneskelig ansikt

Det var ikke bare fasadematerialet som ble endret, fra emaljerte glassplater til betong, men også utformingen av selve fasaden, fra en tynn ”gardin” til et kraftig relieff av horisontale

---

²²⁷ Timothy M. Rohan, ”Rendering the Surface: Paul Rudolph’s Art and Architecture Building at Yale”, *Grey Room*, 2000, no. 1, 84–107. Goldhagen, *Kahn’s situated modernism*, 61.

²²⁸ Overflatebehandlingen ble utført høsten 1961, perspektivtegning i New York Times juni 1960. Rudolph hadde sett Le Corbusiers materialbruk i Cardigarth i mai 1961. Richard Pommer, ”The Art and Architecture Building at Yale, Once Again”. *The Burlington Magazin*, 1972, vol. 114, nr. 837 (dec.): 853-861.

²²⁹ Tilsvarende overflate på Institutt for matematikk på Blindern, UiO.

²³⁰ Brutalisme: Den estetiske *béton brut* tilsvarende malerkunstens *l’art brut*. Forbundet med synlig forskaling. (Le Corbusier). Lund, *Arkitekturteorier*, 233. Den etiske: etter kallenavn på Peter Smithson, ærlighet i materialvalg og konstruksjoner, kompromissløs. I følge Banham er brutalismen en sosiologisk stil, hvor identitet og sted blir utgangspunkt for designprosessen. Lund, *Arkitekturteorier*, 78,79.

²³¹ Christian Norberg-Schulz, ”Asker Rådhus”. *Byggekunst*, 1964, nr. 3, 68–77

²³² Solbakken, Bente. ”Tekstur som ornament: Erling Viksjøs eksperimenter med sandblåst betong på 1950-tallet”, 260–271. I Johnsen, *Brytninger: Norsk arkitektur 1945–65*, 269.

²³³ Lund lengtet etter materialbruk som ”ikke dekke til”, med struktur. ”Murmesteren 50 år”, *Murmesteren*, 1966.

lameller i en svalgangsløsning. Endringen ble begrunnet med praktiske og estetiske hensyn. Skygger fra fasadeelementene er med på å forankre bygget til stedet og tiden, ved at skyggene endrer seg med tiden på døgnet og klimaet gjennom året, på samme måte som teksturen i betongoverflaten bidrar med skygger. Endringen av forprosjektet var en følge av en endret bestilling til arkitektene. Oppdragsgiver ønsket publikumsgalleri i kommunestyresalen. Prosjektet endret seg fra fokus på de administrative funksjonene til de mer representative rådhusfunksjonene, hvor interiøret spiller en stor rolle.

Den store vendingen i Asker rådhusprosjektet kan forstås i lys av arkitektenes tidligere og samtidige praksis, med mange monumentale bygg og rom for forsamlinger. I disse prosjektene var det lagt stor vekt på de sansemessige opplevelsene av interiør og eksteriør, av formene og lysets symbolkarakter og forholdet til historiske forbilder. I Chateau Neuf og St. Hallvard arbeidet arkitektene systematisk med utforskning av forholdet mellom taler og forsamling i planløsningen, noe som gav dem stor innsikt i hvordan ulike romformer, møbleringsplaner og lyssetting ble sanset og forstått.²³⁴ Lunds studiereise til kirkeanlegg i Europa høsten 1958 må ha vært en sentral inspirasjonskilde for utviklingen av bygg for forsamlinger.²³⁵

Behovet for publikumsgalleri førte til en fordyping i arbeidet med utforming av kommunestyresalen og representasjonsrommene, hvor arkitektenes erfaringer fra disse andre prosjektene spilte en stor rolle. Arbeidet førte til det avgjørende snittet, med et publikumsgalleri som en innvendig svalgang over salen og et oppløftet midtparti med vinduer som gir overlys inn til salen, inspirert av samtidige prosjekter som Vik ungdomsskole, Villa Rostad, og den innvendige gymsalen i Akershus landbruksskole (ill.33, ill.36, ill.38). I den realiserte løsningen er publikumsgalleriet flyttet ned, mens brystningen er beholdt som en horisontal betonglamell under overlyset, som en reminisens av publikumsgalleriet (ill.66). Svalgangsmotivet gjenfinnes på fasaden på Asker rådhus (ill.70). Det kan se ut som om endringen av fasaden er en følge av endringer i interiøret (ill.4–5). Dette svalgangsmotivet gir en sterk sammenheng mellom eksteriør og interiør, noe som er nødvendig for å skape det

---

²³⁴ Lund viser til Asker rådhus for løsningen av St. Hallvard ,Chateau Neuf. Kari Hoel, *Monumentalarkitektur i Oslo: fra kongens slott til kunnskapens tempel*. (Bergen: Vigmostad & Bjørke, 2008), 281

²³⁵ Hoel, *Monumentalarkitektur*, 281.

”integrerte” arkitekturverket i følge Frank Lloyd Wright.²³⁶ Det var en fornyende interesse for Frank Lloyd Wrights prinsipper for det integrerte verket, som skulle motvirke negative tendenser innen modernismen. Han la stor vekt på det indre rommet og sammenhengen mellom ute og inne.

*In integral architecture the room-space itself must come through. The room must be seen as architecture, or we have no architecture. We have no longer an outside as outside. We have no longer an outside and an inside as two separate things. Now the outside may come inside, and the inside may and does go outside. They are each other. Form and function thus become one in design in the nature of materials and method and purpose are all in unison.*²³⁷

Planløsningen av representasjonsfløyen faller på plass da Lund og Slaatto lot seg inspirere av den romerske villaen med atrium, og piazzaen. Festplassen og kommunestyresalen ble speilbilder av hverandre, med samme avtrapping og en plass med fontene.²³⁸ Romerske villaer, piazzaer og senat er møteplasser hvor borgere møtes til debatter og fest.

På samme måte som Louis Kahn, så lar arkitektene Lund og Slaatto seg inspirere av historiske forbilder, både norske og europeiske. På CIAM i 1959 oppfordret Kahn arkitekter til å søke etter de stabile verdiene i arkitekturen, som kommer til syne i kulturarven og primitive kulturer, for å motvirke stedstap og fremmedgjøring.²³⁹ Kahns arbeidsmåte var å gå tilbake til det ”første bygget” for den institusjonen han skal tegne, fordi der ligger den grunnleggende karakteren for hvordan en sosial forsamling samhandler, samtidig som han søker i sine typologi av former.²⁴⁰

Utfordringen for arkitektene var hvordan de skulle forholde seg til de historiske forbildene. Et dårlig verk gjentar motiver uten at det er noen tett sammenheng mellom idé og form, i følge arkitekturhistorikeren Curtis. Gode verk er ”autentiske”, de forkaster konvensjoner og fremstår ofte som stygge og rare. En arkitekt må kunne blande stilistiske elementer fra fortiden og egne trekk til et konsistent arkitektonisk språk som passer tidens kulturelle utfordringer i følge Curtis.

If the authentic symbolic form has a certain indivisible character, something similar is true of its relationship to personal and period styles: it blends together a number of stylistic strata from the past in a new and irreducible amalgam. What really matters is that this architect manages to forge these obsessions

---

²³⁶ Frank Lloyd Wright, ”In the Nature of Materials: A Philosophy”, i Ockman, Eigen, *Architecture Culture 1943–1968: A Documentary Anthology*, 32–41.

²³⁷ Wright, Frank Lloyd. ”In the Nature of Materials: A Philosophy”, 32.

²³⁸ Fra ”Julemøte i Asker nye kommunestyresal”, *Asker og Bærum budstikke*, 20.11.1963.

²³⁹ Lund, *Arkitekturteorier*, 67.

²⁴⁰ Curtis bruker parlamentsbyggene til Kahn og Le Corbusier som eksempler på samme strategi, med bruk av lokale motiv, monumentalitet og materialbruk. Curtis, ”Authenticity. Abstraction and the Ancient Sense”, 193.

*and sources into a consistent architectural language appropriate to both his own sensibility and the cultural problems of his time.*²⁴¹

Med endringen av det arkitektoniske uttrykket i Asker rådhus plasserte arkitektene seg i forhold til andre retninger i tiden. Som Goldhagen har uttrykt er ikke modernisme en stil, men en holdning eller diskurs. De tok avstand fra den maskinorienterte modernismen slik den kom til uttrykk i curtainwallbygg. De velger naturmaterialer og ønsker å lage et mørkt bygg, med en norsk fargepalett, og slik markerte de avstand fra ”Den internasjonale stilen”, som ble forbundet med hvite bygg. ”Asker rådhus burde vært hvitt” sa arkitekt Blakstad.²⁴² Lund & Slaatto ønsket ikke å følge oppdragsgivernes forventninger til lavblokker med saltak og historiserende motiver, i tradisjonen til Arneberg og Poulsson.^{243 244} Både Blakstad & Munthe Kaas, Arneberg & Poulsson blir karakterisert som ”abstraherende nytradisjonisme” i *Brytninger*.²⁴⁵ Lund og Slaattos arbeidsmåte kan sies å være en abstraksjon av historiske bygg, både norske og internasjonale, for å finne prinsippene ”bak” formene, slik Akershus landbruksskole er et eksempel på, med bearbeidelse av norske bygningstyper som loft og bur til moderne, abstrakte former. De historiske motivene er ikke utenpåklisset, men finnes i selve konstruksjonen. Asker rådhus fikk en sterk tektonisk helhet med den gjennomførte bruken av de horisontale lamellene i interiør og eksteriør, som i gesims, sokkel og betongbrysting til bordfronter. Løsningen kan være inspirert av laftekonstruksjon i den norske trehustradisjonen, på samme måte som stavkonstruksjonen i den norske trehustradisjonen var inspirasjonen til arkitektenes hus i tre, som de fikk Treprisen for i 1966 (ill.44). Forbindelsen mellom norsk trehustradisjon og artikulering av fasader i betong på den nye høyblokken tidlig på 1960-tallet ble også påpekt av Christian Norberg-Schulz.²⁴⁶ En slik bruk av kraftige betongelementer i konstruksjonen, med røff overflatebehandling blir forbundet med ”brutalisme”. I Asker rådhus kan overflatebehandlingen av betongen kobles til ”den estetiske brutalismen”, mens den konsekvente bruken av de horisontale betongelementene forbindes med ”den etiske”. Begge deler er virkemidler for å forankre bygget til stedet og innbyggerne: Den estetiske overflatebehandlingen gir rike sanssemessige inntrykk til brukeren og den

---

²⁴¹ Curtis, ”Authenticity, Abstraction and the Ancient Sense”, 183.

²⁴² Opplyst i samtale med medarbeider Helge Krafft.

²⁴³ Opplyst i samtale med Kjell Lund, (restaurerings)arkitekt Vreim skulle kontrollere historisk orientert løsning

²⁴⁴ Fehn og Grung gir avkall på konvensjoner for å provosere vår underbevissthet. ”Samtaler under en utkraget baldakin”. *Byggekunst* 1959, nr. 3: 67-68.

²⁴⁵ Forkastet ikke modernismen, var inspirert av historien, den norske tradisjonen, ikke opptatt av byplanlegging.

²⁴⁶ Johnsen, *Brytninger*, 281.

estetiske med den ærlige bruken av materialer og eksponering av konstruksjonen gir et integrert verk.²⁴⁷

De strukturalistiske tendensene i Asker rådhus bidro til at det ble et integrert verk. Kommunikasjonsårene blir markert, tilsvarende ”street-deck” og broer i prosjektene til A. og P. Smithson og Lynn, Smithson & Nicklin (ill.91–93).²⁴⁸ I den store endringen fra forprosjektet til den endelige løsningen er det den konseptuelle modellen, fra utkastet til forprosjektet som ble presentert på julemøtet, som blir realisert (ill.60). I modellen er et tydelig skille mellom betjenende og betjente soner, den bærende ”ryggraden” eller ”stammen” og de bærede ”lemmene” eller ”grenene”. Det skapes assosiasjoner til en naturform eller menneskekropp, og den skjematisk fremstillingen av høyblokken brukes i dag som en logo for rådhuset, fordi den er lesbar som et symbol (ill.8). Dette skille mellom betjente og betjenende rom bidrar til å skape et hierarki av rommene, noe som er avklarende og meningsbærende, og som Kahn var en av de første til å utforske. Den organiske retningen innen arkitekturen er forbundet med bruk av planter og vekstmetaforer. Lloyd Wrights høyblokk Johnsen Research Tower blir omtalt som et tre ved at gulvene sprer seg ut som greiner (ill.103).²⁴⁹ For Frank Lloyd Wright var organisk arkitektur en arkitektur hvor alle deler var sett i forhold til helheten, slik at det ble kontinuitet og integrasjon. Hans planløsningsprinsipper var en systematisk addisjon av former, fra et indre rom og utover, med overlappende romsoner med åpne hjørner som gir diagonale sikt- og bevegelsesretninger og en åpen plan, fordi rom avgrenses av veggskiver.²⁵⁰ Utviklingen av planløsningen av kommunestyresalen og festplassen kan sees på som slike romsekvenser, utviklet fra fontene på plassen og utover (ill.3). Det er en gjennomgående struktur i måten rom er addert på, og hvordan åpningene er plassert mellom dem. Snittet gjennom salen og festplassen er avtrappet på samme måte. Kommunestyresalen får en himling som nærmer seg en kuppel med det oppløftede midtpartiet av taket (ill.66). Det indre rommet blir som et mikrokosmos av det ytre, Asker-bygda. Dette forsterkes av bruken av tekstiler på veggene med samme farge som åsene rundt (ill.15). Snittet av salen nærmer seg sirkelen.

---

²⁴⁷ I tråd med Banhams brutalismeforståelse. Lund, *Arkitekturteorier*, 79.

²⁴⁸ System: oppbygget etter et prinsipp. Kommunikasjonsarealene strukturerer en bebyggelse eller en bygning. Fotgjengerdekk i Smithsons byplanutkast Berlin 1958 brukt som eksempel. Lund, *Arkitekturteorier*, 239,69,66. Kan svalgangene i Asker rådhus sees på som tilsvarende kommunikasjonsårer som brukes som overordnede styringssystem, utfra tilsvarende tanker om tilgjengelighet ?

²⁴⁹ Bruce Brooks Pfeiffer, *Frank Lloyd Wright: 1867–1959* (Køln: Taschen, 2004), 13. Om tårnet: ”Johnsen Research Tower 1943–1950: “ the floor spread out like tree branches, providing sufficient segregation and departments vertically”, 67.

²⁵⁰ 1960-tallet diagonales tiår, diagonalen det stedsbundne, tilfeldige i motsetning til rutenettet. Lund, *Arkitekturteorier*, 111. Diagonalen gj. talerstolen i Asker tidlig eksempel på d. som ”forstyrrende element” ?

Kommunestyrerepresentantene sitter i et kvadratisk plan, med talerstolen i et hjørne. Dette kan sees på som en modifisering av tidligere utkast hvor representantene sitter i en sirkel. I begge tilfeller markerer formen en likeverdighet mellom deltakerne. Midtpunktet i snittet og planen er det fellesskapet det demokratiske kommunestyret tjener: innbyggerne i Asker. Det er mennesket som er i sentrum i Asker rådhus. I samtalen bekreftet Lund at publikumsgalleriet over de folkevalgte ble fjernet fordi det ikke gav rette signaler. Det var en bedre løsning at publikum, presse og representanter satt i samme rom.²⁵¹ Overlyset var funksjonelt begrunnet fordi kommunestyresalen ble liggende midt i bygget.

”Kritisk regionalisme” er et begrep arkitekturteoretiker Kenneth Framton benytter på de tendensene innen modernismen som søker å ivareta humanistiske verdier i en tid hvor en global kultur truer menneskehetens ”etiske og mystiske kjerne”.²⁵² På samme måte som hos Goldhagen er det ikke snakk om stilbegreper, men en holdning som har noen karakteristiske trekk. Løsningen av Asker rådhus kan sies å være i tråd med flere av Framtons kjennetegn på en kritisk regionalisme. I Asker rådhus finner vi inspirasjon fra den moderne kulturarven, fra den norske trehustradisjonen og den europeiske kulturarven (ill.97–100, ill.94).²⁵³ Anlegget er sett i sammenheng med omgivelsene. Utviklingen av prosjektet gikk mot en sterkere tektonisk helhet, overflatebehandlingen av betongen og den øvrige materialbruken la vekt på det taktile, som stimulerer brukerens erfaring og opplevelse av bygget. Lund bekreftet i samtalen at de syntes en tilnærming Arneberg og Poulsson ble for konvensjonell. De ønsket å *fortolke* oppgaven, tilsvarende slik Fehn og Grung gjorde med Maihaugen i følge Lund og Slaatto, hvor de gav avkall på konvensjoner for å provosere vår underbevissthet.²⁵⁴

I følge Goldhagen er kreativitet hos arkitektene det å svare på tidens diskurser ved å lage synteser. Når de lykkes med det, så spiller de på felles minner og assosiasjoner og aktiviserer folk til å forholde seg til arkitekturen på en mer aktiv måte enn vanlig. De får folk til å betrakte arkitektur slik de betrakter kunst. Da blir folk aktivisert og gjør stedet til sitt eget. Som Kjell Lund sa i artikkelen om glassfasader så har vi behov ”for den ubeskrevne veggen en – *tabula rasa* som vi fritt kan projiserer våre fantasier på”.²⁵⁵

---

²⁵¹ Ikke god overblikk over salen fra galleriet, se snitt i Hurdals Herredshus. Grønvold, *Lund & Slaatto*, 206.

²⁵² Lund, *Arkitekturteorier*, 220.

²⁵³ Vestibylene i Asker rådhus minner om Bargello i Firenze. I samtale sa Lund at ”det rommet har jeg tegnet mange ganger” da jeg påpekte likheten. Tilsvarende balkong i trapp i kirkerommet i St. Hallvard.

²⁵⁴ Lund og Slaatto ”Samtaler under en utkraget baldakin”. *Byggekunst* 1959, nr. 3: 67-68.

²⁵⁵ Lund, ”Hus og glass”, *Byggekunst* 1958, nr. 1, 17.

For å få betrakteren aktivisert benyttes virkemidler fra kunsten, ved å gi bygget og omgivelsene tekstur, farger og former som stimulerer sansene. Den rå overflaten, som faktisk ”gjør vondt”, fører til at betrakteren blir klar over sine opplevelser.²⁵⁶ Både Kahn og Lund og Slaatto benytter ”tvetydighet” som grep, fordi det aktiviserer betrakteren.²⁵⁷ I Asker rådhus kan bygget sees på som både et glassbygg og et betongbygg. Høyhuset som en glasskjerne tredd inn i en betongkonstruksjon, og representasjonsblokken som en betongkjerne i en glasskonstruksjon.²⁵⁸ Løsningen svaer på Lunds ønske om fasader som er ”begge deler” i artikkelen om glasshus. Tvetydighet i form av kontraster benyttes i utformingen av rom, fasader og møbler, som kan karakteriseres som lukket eller åpne, tunge eller lette, svevende eller tungt hvilende. Denne tvetydigheten kan knyttes til begrepet ”transparens”, som fremheves som et typisk trekk ved arkitekturen på 1950-tallet.²⁵⁹

Goldhagen skriver om hva som skjer med brukerne når arkitektene lykkes med å lage monumentale bygg.

*These monumental buildings draw users in and inspire in them the sense that they belong to a greater social enterprise. At the same time, these buildings force users toward a private, phenomenological experience of that particular constructed object in that unique place of earth. These building's idiom conveys to each individual viewer the sense that in the institution in which she stands both lays legitimate claim to universal validity and especially addresses her.*²⁶⁰

Lund og Slaatto søkte å få til et monumentalt rådhusanlegg for nåværende og kommende innbyggere av Asker. Gjennom sin utforming av Asker rådhus oppnådde arkitektene å overraske og utfordre brukerne. De etablerte grunnlaget for en erfaring av arkitektur som ligger nærmere den vi har når vi forholder oss til kunst. Men innbyggerene var ikke vant til å se på arkitektur på en slik aktiv måte. “Appropriation of painting and sculpture as Walter Benjamin theorized is not perceived in the distracted and somewhat passive state that architecture usually is.”²⁶¹

---

²⁵⁶ Overflatebehandlingen til Rudolph fikk kritikk: Vincent Scully: “Rudolph's slotted and bashed surface is one of the most inhospitable, indeed physically dangerous. Ever devised by man. (...) The building repel touch, it hurts you if you try.” Rohan, ”Rendering the Surface”, 84–107.

²⁵⁷ Goldhagen, *Kahn's situated modernism*, 211.

²⁵⁸ Kenzo Tanges rådhus har også et slikt indre rektangel, se ill. 110.

²⁵⁹ Visuelle virkemidler aktiviserer. Colin Rowe og Robert Slutzky, ”Transparency: Literal and phenomenal (Part 2)”, 206-225, I Ockman, Eigen. *Architecture Culture 1943-1968*.

²⁶⁰ Goldhagen, *Kahn's situated modernism*, 205.

²⁶¹ Goldhagen, *Kahn's situated modernism*, 212.

6 Kunst og Innredningen i Asker rådhus

6.1 Interiørarkitekten, brukskunstneren og kunstnerne før Asker rådhus

Interiørarkitekt Bjørn A. Larsen (f. 1926) og brukskunstner Sigrun Berg (f. 1901, d. 1982) tilhørte Scandinavian designbevegelsen, som la vekt på estetisk vakre objekter og utsøkt materialbehandling, samtidig som de var preget av den idealismen og nøkternheten som var forbundet med gjenreisningen etter krigen.^{262 263} De stod i en Bauhaustradisjon som søkte samarbeid med arkitektene om et felles hele, som skulle utrykke oppdragets art og funksjon. De hadde erfaringer fra å samarbeide med arkitekter om møbler eller tekstiler tilpasset ulike oppdrag. Samtidig var de designere for industriell produksjon. Bjørn A. Larsen var medlem av både Industridesignforeningen og Norske interiørarkitekters landsforening. Larsen og Berg hadde deltatt på internasjonale utstillinger og vunnet priser på Triennalen i Milano.²⁶⁴ De kjente hverandre fra Statens håndverk og kunstindustriskole (SHKS) og fra opplysningsarbeid for Landsforbundet norsk brukskunst.²⁶⁵ Synnøve Anker Aurdal (f. 1908, d. 2000)²⁶⁶, Rolf Nesch (f. 1893, d. 1975)²⁶⁷, og Skule Waksvik (f. 1927)²⁶⁸ hadde akademibakgrunn, i en *baux art*-tradisjon, hvor kunstverket ble sett på som autonome verk. I offentlige oppdrag og utsmykninger skulle kunstverket i tillegg utrykke en idé eller intensjon knyttet til oppdraget. Flere av kunstnerne hadde erfaringer fra utsmykkingsoppdrag. Synnøve Anker Aurdal, Sigrun Berg og Ludvig Eikaas hadde nettopp vunnet konkurransen om Håkonshallen sammen, med tekstiler inspirert av norsk tradisjon i moderne farger.²⁶⁹ Utsmykningen av Håkonshallen var den første monumentale utsmykkingsoppgaven som ble løst utelukkende med tekstile virkemidler.²⁷⁰ Rolf Nesch hadde vært foreslått i forbindelse med utsmykningen av Oslo rådhus, men siden han ikke var norsk statsborger fikk han ikke delta.²⁷¹

---

²⁶² Leena Mannila, *God form i Norge: Jacob-prisens vinnere 1957–1995*, (Oslo: Norsk Form, 1996), 46–49, SRT, ”Bjørn A. Larsen”, *Norsk kunstnerleksikon*, 716–717.

²⁶³ Hjørdis Danbolt. Sigrun Berg, *Norsk kunstnerleksikon*, 189–190.

²⁶⁴ Mannila, *Norge i form* (Oslo: Norsk Form, 2005), 170–173.

²⁶⁵ Opplyst i samtale med Bjørn A. Larsen.

²⁶⁶ Mannila, *God form i Norge*, 62–65. ”Synnøve Anker Aurdal”, *Norsk kunstnerleksikon*, 115–117.

²⁶⁷ Sissel Helliesen og Bodil Sørensen, ”Rolf Nesch”, *Norsk kunstnerleksikon*, 29–39.

²⁶⁸ Skule Waksvik. *Norsk kunstnerleksikon*.

²⁶⁹ Bruk av samme kunstnere som i Håkonshallen signaliserte et høyt ambisjonsnivå for Asker rådhus.

²⁷⁰ ”Primstav”: ”.. klar forståelse av hallens arkitektoniske karakter og viser fin forståelse for tjeldingens oppgave i rommet”. Tepper/tjelder er en temporær form for utsmykning med historiske røtter. Den griper ikke inn i gamle murer. Utsmykningen bør vær streng for å understreke avhengighetsforholdet til arkitekturen. Hallen ferdig 11. september 1961. ”Utsmykning av Haakonshallen” av Helene Engelstad, *Bonytt*, 1959, nr. 4, 72–75.

²⁷¹ Ulf Grønvold, *Det store løftet: Rådhuset i Oslo*. (Oslo: Aschehoug, 2000), 378.

Interiørarkitekten og kunstnerne kom fra en annen bakgrunn enn arkitektene. Lund og Slaatto var utdannet ved NTH, en polyteknisk høgskole. Undervisningen ved SHKS var en kombinasjon av tegneundervisning og verkstedpraksis for brukskunstnere innen keramikk, tekstil, metall og tre. Det var en del fellestrekk mellom undervisningen ved NTH og SHKS. NTH var også påvirket av Bauhauspedagogikken. Allerede fra før krigen trakk NTH kunstnere inn i undervisningen. En sentral lærer i formundervisningen på begge undervisningsstedene var arkitekt og billedkunstner Arne Holm som samarbeidet med Korsmo om utviklingen av formundervisningen på SHKS på slutten av 1930-tallet.^{272 273} Bjørn A. Larsen gikk Trelinjen på SHKS, som utdannet interiørarkitekter, samtidig med de arkitektstudentene på Statens arkitektkurs som seinere ble kalt "Korsmo"- og "Knutsen"-skolen, og han ble assistent på Trelinjen hos Korsmo i 1948. Bjørn A. Larsen var som Christan Norberg-Schulz assistent på det internasjonale sommerkurset på SHKS i 1952, arrangert av Arne Korsmo, hvor lærere fra det Bauhausinspirerte Design-instituttet i Illinois deltok.²⁷⁴ Det var vennskapsbånd mellom SHKS- og NTH-miljøene. Kunstneren Gunnar S. Gundersen ble et bindeledd mellom Korsmo-miljøet og Lund og Slaatto.²⁷⁵ Interiørarkitekt Anne Lise Aas ble et bindeledd mellom interiørarkitekt Bjørn A. Larsen og arkitektene, hun var gift med arkitekt Dag Rognlien som var en god studievenn av Nils Slaatto. Hun foreslo Bjørn A. Larsen da Nils Slaatto spurte om forslag til interiørarkitekt for Asker rådhus.²⁷⁶ Begge hadde deltatt med TV-rom på Høstmønstringen i 1961, Bjørn A. Larsens bidrag er beslektet med Asker rådhus sitt horisontale konsept (ill.87–88). Interiørarkitekt Bjørn A. Larsen hadde erfaring fra samarbeid med ledende arkitekter og interiørarkitekter som Korsmo, Utzon, Knutsen og Winge da samarbeidet med Lund og Slaatto startet, og han hadde som Kjell Lund fortolkningskompetanse fra offentlige rom.²⁷⁷

6.2 Innredningen og kunsten kom seint inn i prosjektet

Samarbeidet mellom kunstnerne var tema på flere utstillinger i Oslo-området på den tiden da prosjekteringen av Asker rådhus startet (ill.85).²⁷⁸

---

²⁷² Birger Dahl overtok Holms formundervisning på SHKS, i følge samtale med interiørarkitekt Åse Jørgensen. Dahl utdannet som maler og med i Industridesignergruppen fra 1955. Deltok på CIAM i 1952.

²⁷³ Berre, *Fysiske idealer i norsk arkitekturutdanning 1945–70*, 20,54,167.

²⁷⁴ Årbok SHKS for 1952 i biblioteket på Kunsthøgskolen i Oslo.

²⁷⁵ Samtale med Margit Slaatto, ektefelle til Nils Slaatto.

²⁷⁶ Samtale med Bjørn A. Larsen og Anne Lise Aas.

²⁷⁷ Manila, *God form i Norge*, 98–101. *Norsk kunstnerleksikon*, 716–717. Samtaler med Bjørn A. Larsen.

*En utstilling utenom det vanlige er arrangert i Oslo Kunstforening, hvor to arkitekter og tre abstrakte malere har gått inn for å vise kunstarnes samarbeid, og hvor det også vises brukskunst og smykker (...) Det er en utstilling som interesserer, og montasjen er av den art som bare virkelige romkunstnere kan prestere.*²⁷⁹

Samtidig var man usikker på om dette var framtiden: ”Og så er Kunstforeningen (...) så forandret at alle sanser åpner seg årvåkent idet man stiger inn – i hvad? I vår egen fremtid? I en modernisme som senere vil vise seg å representere slutten på en blindgate?”²⁸⁰ Den abstrakte kunsten ble ikke sett på som en selvstendig uttrykksform, mange mente at dens rette utfoldelsessted var i arkitekturen.²⁸¹ Den oppfatningen om at arkitektene og kunstnerne samarbeidet på grunn av et felles nonfigurativt formspråk ble imøtegått av kunsthistorikeren Peter Anker. ”Den moderne billedkunst er en erkjennelsesform, likeverdig med poesien, religionen og vitenskapen. Dens såkalte arkitektoniske egenskaper gjør den ikke til en slags interiørarkitektur.”²⁸² I noen prosjekter var det arkitekten som tok initiativet til samarbeidet, i andre prosjekter var kunsten og innredningen resultat av konkurranser.²⁸³

Arkivstudier har avdekket at interiørarkitekten og kunstnerne kom seint inn i prosjektet. Samarbeidet med interiørarkitekten Bjørn A. Larsen, brukskunstnere Sigrun Berg og kunstnerne Synnøve Anker Aurdal ble innledet etter at byggeprosessen var i gang. Byggestart var mai 1961 og interiørarkitekten og kunstnerne ble knyttet til prosjektet i 1962, etter arkitektens initiativ.²⁸⁴ Arkitektene foreslo et samarbeid med Waksvik og innkjøp av et verk av Nesch i 1963, men først i 1966, to år etter at Asker rådhus ble presentert i Byggekunst, var

---

²⁷⁹ Fra anmeldelse av Johan Fredrik Michelet, *Verdens Gang*, A5, 1959, 84.

²⁸⁰ Fra anmeldelse i *Morgenbladet*: ”Fremtiden er begynt”, A5, 1959, 84.

²⁸¹ Utstilling i Kunstnerforbundet i 1958 med Arne Korsmo, Grete Korsmo, Gunnar S. Gundersen, Olaf Liisberg, Eric H. Olson og Odd Tandberg som viser ”kunstarnes samarbeid”. Omtalt i ”Utstillinger”, A5, 1959.

²⁸¹ Kunstnernes Hus arrangerte ”Arkitektur og Billedkunst i samspill”, en fransk vandretstilling om kunst og arkitektur supplert med norske eksempler i samarbeid med Oslo Arkitektforening i mai 1959. ”Det abstrakte maleris gjennombrudd i Norge belyst ved mønstringene i Kunstnernes Hus og debatten som fulgte.” Hellandsjø, i Gjessing: *Kunstnernes Hus 1930–84*, 186.

²⁸² Peter Anker, ”Samarbeid og individ”, A5: *Meningsblad for unge arkitekter*, 1959, nr. 4, 5, 6, 111.

²⁸³ I Oslo rådhus var den kunstneriske utsmykningen og deler av innredningen resultatet av konkurranser, innredningen for øvrig var tegnet av interiørarkitekt ansatt på arkitektens kontor. Grønvold, *Det store løftet: Rådhuset i Oslo*, 237. I et mindre rådhus som Skedsmo rådhus var det arkitektene som tok initiativet til samarbeidet og møbler ble tegnet av interiørarkitektstudent. *Bonytt*, 1958 nr. 2, 40–47. Spesielt i prosjektene til arkitekt Viksjø var det ett tett samarbeid mellom arkitekt og kunstner, kunstnere invitert til å bearbeide vegger i betong eller naturstein. Christian Norberg-Schulz, ”Forord”, i *Kunst i betong*. Oslo: Kunstnernes hus, Den norske ingeniørforening, Norske arkitekters landsforbund, Norsk betongforening, 1965. Konkurransen om den kunstneriske utsmykningen i forbindelse med restaureringen av Håkonshallen. *Mannila, Norge i form*, 62–65.

²⁸⁴ Bjørn A. Larsen ble foreslått av Anne Lise Aas. Anne Lise Aas var gift med arkitekt Dag Rognlien. (*Mannila, God form i Norge*, 86–89) Nils Slaatto hadde spurt sin studievevenn Dag Rognlien om forslag på en dyktig interiørarkitekt. Opplyst i samtaler med Anne Lise Aas og Bjørn A. Larsen. Bjørn A. Larsen på et høyblokken og resepsjonsfløyen var bygget da han ble knyttet til prosjektet. *Kranselaget* var 2. mars 1962 ifølge Asker og Bærum budstikke, 23.2.1962. Helge Krafft opplyste i samtale at han begynte hos Lund og Slaatto i 1961 og han husket ikke når Bjørn A. Larsen ble knyttet til prosjektet, det var som ”han alltid hadde vært der”.

verket av Nesch på plass i kommunestyresalen og verket av Waksvik skrinlagt for godt. Det er derfor ikke grunnlag for å se på Asker rådhus som et integrert arkitektonisk verk hvor alle parter deltar i en felles utvikling av verket fra start.

6.3 Møblene var ikke utviklet spesielt til Asker rådhus

Arkivstudier og samtaler med aktører har avdekket at møblene ikke var utviklet spesielt for Asker rådhus. Innredningsarbeidene ble for første gang nevnt i et brev i mai 1962, og da har det vært arbeidet med tekstiler og innredninger en stund.²⁸⁵

Ifølge interiørarkitekt Bjørn A. Larsen foregikk samarbeidet ved at han utarbeidet modeller i full målestokk og forela dem frem for Nils Slaatto.^{286 287} Møbler og armaturer til Asker rådhus tok utgangspunkt i eksisterende objekter, som så ble utviklet til serier tilpasset ulike funksjoner og rom i rådhuset.

Utgangspunktet for møblene til Asker rådhus var et konkurranseforslag som Bjørn A. Larsen vant en pris for i Italia, Contu i 1954: En enkel stol og et enkelt bord i et geometrisk formspråk og med stålbein (ill.16).²⁸⁸ I følge Bjørn A. Larsen var ikke Nils Slaatto fortrolig med møbler i stål og ble positivt overrasket da han fikk se prototypene.²⁸⁹ Utgangspunktet for armaturene var en sirkulær takarmatur som var i produksjon, som Lund og Slaatto hadde bearbeidet til en kvadratisk armatur, den såkalte Askerlampen (ill.14). Bjørn A. Larsen arbeidet videre med lamellene i midten av armaturen og satte rektangelformede kuber sammen til en serie av armaturer til vegg, gulv, tak og bord og også en utendørsarmatur (ill.75).^{290 291} Både møblene og armaturene følger opp karakteristiske trekk ved arkitekturen, de svevende horisontale lamellene, kvadrater tredd inne i hverandre, med store kontraster: mellom tungt og lett, varmt og kaldt, organisk og teknologisk. I tillegg utførte Bjørn A. Larsen innredningskomponenter som de veggfaste hyllene og skapene i biblioteket og peisen i spisesalen (ill.13, ill.15). Kantine fikk samme møblering som representasjonsfløyen (ill.16).

---

²⁸⁵”Når det gjelder innredninger, tepper og tekstiler så vises det til at det er budsjettet med 200 000 kr for disse arbeidene. Innredninger, tepper etc. er under prosjektering og er kun delvis forelagt byggekomiteen”. Brev til byggekomiteen fra Lund & Slaatto 3. juli 1962. IKA.

²⁸⁶ Byggekomiteen avholdt en prøve på plassering av lampene ved representantenes plasser i rådhusalen. ”Asker rådhus tas trolig i bruk ved påsketider”, Asker og Bærum budstikke, 21.1.1963.

²⁸⁷ Byggekomiteen ble supplert med to rådgivende medlemmer for den kunstneriske utsmykningen.

”Rådhusinnvielsen i Asker”, Asker og Bærum budstikke, 11.12.1964.

²⁸⁸ Intervju med Krafft 2008: De T-formede stolbeina måtte forsterkes, da de brakk (ill. 67).

²⁸⁹ På tegning før Bjørn A Larsen ble knyttet til prosjektet: tradisjonell trestol med fire bein(ill. 67).

²⁹⁰ Opplyst i intervjuet med Helge Krafft.

²⁹¹ Bjørn A. Larsens møbler ble også i kantine i 8. etasje. Brev til formannskapet 25. 10 1963. IKA.

Det var Bjørn A. Larsen som koordinerte bidragene fra tekstilkunstner Sigrun Berg.²⁹² Sigrun Berg ble knyttet til prosjektet fordi det var behov for lyddemping av veggene i kommunestyresalen, i følge den akustiske konsulenten. Hun skulle lage en tekstiltapet til de akustiske platene på to av betongveggene.²⁹³ ²⁹⁴ Sigrun Berg og hennes medarbeidere stod for gardiner, veggtekstiler og tepper som ble produsert på større veverier (ill.15).²⁹⁵ I tillegg utformet Sigrun Berg en fritthengende ”Festremse” til spisesalen i representasjonsfløyen. Den er tilpasset Asker rådhus fargepallett og dimensjoner og var vevet på hennes vevstue (ill.11).²⁹⁶ Sigrun Berg hadde utviklet helt nye farger for innfarging av vevegarn og er et eksempel på en forsker og innovatør innen det visuelle kunstfeltet.

Synnøve Anker Aurdal ble invitert av arkitektene til å utforme en billedvev til vestibylen i Asker rådhus (ill.9). Hennes verk i Asker rådhus er utført i samme teknikk som verket i Håkonshallen. Format, farger og plassering ble tilpasset rådhuset i dialog med arkitektene og byggekomiteen.²⁹⁷ Synnøve Anker Aurdal stod for alt fra idé til ferdig vevet teppe. Billedteppet fikk sin plassering i vestibylen, på et veggfelt hvor betongen ikke ble meislet. Det ble meget godt mottatt i pressen og i fagmiljøet.²⁹⁸ Det er ikke dokumentert noen uenighet eller problemer i forbindelsen med realiseringen av bidragene fra Bjørn A. Larsen, Sigrun Berg eller Synnøve Anker Aurdal.

6.4 Felles antrekk til de kommuneansatte

Arkivstudier har avdekket at arkitektene foreslo et felles antrekk til de kommuneansatte.²⁹⁹ Forslaget ble avvist med at det måtte de ansatte anskaffe selv. Antakeligvis er antrekket en

---

²⁹² Bjørn A Larsen sa at han kjente Sigrun Berg fra SHKS og foredragsturneer for Landsforbundet.

²⁹³ I følge samtale med Bjørn A. Larsen.

²⁹⁴ Intervju med Krafft 2008. Samarbeid med lydspesialist pga problemer med lydsettingen mellom lettvegg og dragere i kontorbygget, lydprøver om natten med spesialist med stetoskop.

²⁹⁵ ”De avsluttende arbeider pågår også for fullt i disse dager i resepsjonsfløyen. Selve kommunestyresalen begynner å nærme seg fullførelse, veggbekledningen settes opp, det er kommet vann i det lille bassenget foran talerstolen, de praktfulle bordplatene er på plass. Det er også satt opp lamper ved representantenes plass, men disse virker ikke heldig. De er for dominerende, men vil mulig gli bedre inn i miljøet når det øvrige utstyret, som stolene er på plass. Det er i hvert fall på det rene at lyset fra disse lampene ikke blir godt nok”. ”Flyttesjau i Asker kommune”, Asker og Bærum budstikke, 8.11.1963

²⁹⁶ ”Festremsen” og veggtekstil på ”Tekstil 64”. Harriet Clayhills, ”Tekstiler tema” *Bonytt* 1964, nr. 11/12, 301.

²⁹⁷ ”Det skal meget til for at et stykke billedvev skal kunne hevde seg mot kraften i Lunds og Slaattos bygg! Synnøve Aurdal lar det lyse i meget gult, et islett av lilla og en klangfull oransje hun fikk frem første gangen for Håkonshallen”. ”Moderne formsprog i gammel teknikk” av Harriet Clayhills. *Bonytt* 1964, nr. 5, 125–127.

²⁹⁸ ”Dette praktfulle billedteppe skal snart få sin fremtidige og endelig plassering i Asker rådhus”. ”Billedteppe til Asker rådhus”, *Asker og Bærum budstikke*, 29.5.1964.

²⁹⁹ ”... kontorforklener helt og holdent kommunen utedkommende og at verken arkitektene eller Sigrund Berg kan regne med noen kommunal medvirkning til at personalet anskaffer disse.” Brev til arkitektene fra rådmann 4.12.63, arkiv nr. 034, IKA.

vams av Sigrun Berg, tilsvarende det arbeidsantrekket Nationaltheatret hadde innkjøpt som ”repetisjonsplagg” for sine skuespillere i 1961.³⁰⁰ Arkitektene hadde selv slike vamser som festplagg, i følge medarbeider Helge Krafft.³⁰¹ En vams eller busserull er et tradisjonelt arbeidsantrekk, et ”basisplagg” som ikke følger motens svingninger. Slik er det i tråd med den modernistiske arkitektens universalistiske tendens.³⁰² Klær kan forstås som en arkitektonisk gjenskapning av kroppen, og vamsen er i samme formspråk som Rådhuset. Det er nær forbindelse mellom arkitektur og klesdesign. I *Bonytt* i 1961 er klær av studenter ved SHKS fotografert i moderne omgivelser, som i Rikstrygdeverket (ill.86).³⁰³ Vamsen og busserullen blir venstresidens ideologiske habitt utover på 1960- og 1970-tallet, og markerer opprør mot autoriteter i dress og solidaritet med folket i deres arbeidsklær. Ved å foreslå et slikt plagg markerte arkitektene sin progressive holdning i et tvetydig oppdrag: et rådhus representerer både folkestyret og statsmakten. Arkitektenes progressive holdning og klesplaggenes universalistiske preg kan sies å være i tråd med modernismens grunnleggende ideer.³⁰⁴

6.5 Skulpturforslaget til Skule Waksvik innordnet seg ikke den arkitektoniske helheten og ble forkastet

Arkivstudier har vist at skulpturprosjektet til Skule Waksvik som ble omtalt i presentasjonen i Byggekunst i 1964 aldri kom til utførelse. Det var arkitektene som tok initiativ til samarbeidet i 1963. Waksvik ble bedt om å komme med et utkast til en skulptur til vannbassenget eller en løsning av selve vannbassenget ved inngangen til rådhuset, med utgangspunkt i en av hans skulpturer som var i et beslektet formspråk med rådhusets. I mars 1963 var formannskapet på befaring til Waksviks atelier. I juni 1963 presenterte arkitektene sine tanker om innredningen og kunsten på en befaring for byggekomiteen og pressen (ill.84).³⁰⁵ Forslaget fra Waksvik skulle sees i sammenheng med byggets arkitektur og tilstøtende hageanlegg.³⁰⁶ Befaringen fikk et etterspill, med en kunstdebatt i kommunestyret som endte med et vedtak om at forslag om kunstneriske utsmykningen måtte forelegges kommunestyret for behandling, ikke bare

---

³⁰⁰ Harriet Clayhills, ”Håndvevet ull i klær”, *Bonytt* 1961. nr. 9. 187.

³⁰¹ Samtale med Helge Krafft.

³⁰² Leila W Kinney, ”Fashion and Fabrication in Modern Architecture”. i *Journal of the Society of Architectural Historians* 1999, vol. 58, nr. 3 September, 471–481.

³⁰³ ”Nye klær for nytt miljø”, *Bonytt* 1961, nr. 5: 100–103.

³⁰⁴ Jf. Goldhagens temaer som karakteriserer ulike holdninger innen modernismen.

³⁰⁵ Innkalling til befaring skulpturutkastet fra Skule Waksvik. Brev fra Slaatto til rådmannen 20. april 1963. IKA.

³⁰⁶ Hagearkitekt Grindaker ble engasjert som konsulent for de utvendige anlegg rundt rådhuset i desember 1961, etter henstilling fra arkitektene. ”Det er viktig at slik arkitekt hjelp engasjeres allerede nå, blant annet for å unngå at massene som tas ut i forbindelse med sørgående fløy blir lagt feil”. Brev 19. 121961.IKA.

formannskapet. Det var det nonfigurative uttrykket i skulpturen som vekket motstand og kommunestyret ønsket å begrense arkitektenes makt over den kunstneriske utsmykningen.³⁰⁷

Det var en god tone mellom arkitektene og Waksvik i starten.³⁰⁸ Bearbeidelsen av det opprinnelige idéutkastet til en større modell i 1965 ble ikke godt mottatt av arkitektene og formannskapet. Waksvik hadde endret utformingen, i en mer organisk retning. Etter hans syn så ville blokkkomposisjonen bli for tung og mektig og en gjentakelse av høyblokkens volum og proposjoner.

Det ble nedsatt et skulpturutvalg i 1965 som innhentet sakkyndige uttalelser fra arkitekt Chr. Norberg-Schulz, professor Per Palme, billedhugger Knut Steen og konservator Leif Østby, samt kunster og arkitektene. Kunstneren følte seg sveket av arkitektene.³⁰⁹ Komiteens innstilling var at kunstnere burde få anledning til å utarbeide et nytt forslag. Formannskapet syn var at det ikke var formålstjenlig å presse igjennom et vedtak i kommunestyret da det var så stor tvil om løsningen, og anbefalte at saken burde stilles i bero i ett eller to år, saken trengte modningstid.^{310 311}

Likevel endte det med at Waksvik ble løst fra kontrakten og skulpturprosjektet ble skrinlagt, i tråd med arkitektenes ønske. I ettertid uttalte skulpturutvalget at de ville ha foretrukket at den skulpturelle utsmykningen ble avgjort på grunnlag av en konkurranse. Men det hadde vært gode grunner for å engasjere Waksvik, han ble sterkt anbefalt av arkitekten og var en anerkjent kunstner.³¹²

---

³⁰⁷ ”Tilfredshet med Askers nye rådhus”, Asker og Bærum budstikke, 19.6. 1963. Flertallet tilfreds med den arkitektoniske løsningen, men mange skeptiske til skulpturen til Waksvik. ”Han (Øyehaug) mente de var galt å gi arkitektene frie hender til å plukke ut kunstnere uten først å gi sjansen til bygdens egne kunstnere av internasjonal målestokk.” Han ønsket konkurranse om kunstneriske utsmykningen, det ble vurdert som upraktisk, fikk igjennom forslag om at den videre kunstneriske utsmykningen skulle forelegges kommunestyret.

³⁰⁸ ”Waksvik berømmet samarbeidet med arkitektene Slaatto og Kjell Lund og sa at etter hans mening hadde det ikke vært så nært samarbeid mellom arkitekter og kunster om noen byggverk i Norge siden stavkirkenes tid!”

”Tilfredshet med Askers nye rådhus”, Asker og Bærum budstikke, 19.6.1963.

³⁰⁹ Innstilling til formannskapet fra skulpturutvalget 18. april 1966. IKA. De foreslo at Waksvik skulle få anledning til å legge frem et endelig utkast som kommunestyret så skulle ta sin beslutning på grunnlag av. Utvalget gikk inn for et tillegghonorar på grunn av det omfattende arbeidet, uten at noen sum ble nevnt.

³¹⁰ Brev til Skule Waksvik 19. november 1966. IKA.

³¹¹ I følge Peter Anker kan et kontrasterende verk fungere. ”Det er ikke engang sikkert at et kunstverk i en avvikende stil behøver å ødelegge eller interferere med romkarakteren – tvert om kan den tenkes å bli ytterligere fremhevet.” Christian Norberg-Schulz (red), *Kunst i betong*, 37.

³¹² Innstilling fra skulpturutvalget ”Innkjøp av skulptur til Asker rådhus”. IKA.

6.6 Arbeidsmåten var å se del i forhold til helhet

Arkitektene Lund og Slaattos holdning til forholdet mellom arkitektur, kunst og innredning kommer til uttrykk i et brev til rådmannen 20. april 1963, hvor Nils Slaatto skriver om skulpturen på rådhusplassen. Han ber om at idéutkastet fra Skule Waksvik ikke sees isolert, men i sammenheng med byggets arkitektur og tilstøtende hageanlegg. Han viser til tilsvarende prosess med billedveven i vestibylen:

Av denne grunn har arkitektene og byggekomiteen gjennom nesten et helt år arbeidet med den kunstneriske utsmykning i Asker Rådhus, med spørsmål om plassering, dimensjonering, materialvalg, samspill og uttrykk. Det har etterhvert lykkeligvis blitt et arbeidsprinsipp for byggekomiteen, dette å se løsningen av den enkelte detalj i sammenheng, – at den blir integrert i det samlede billede av Asker rådhus. Her er nok å vise til behandlingen av innredningene, møbler, tepper og tekstiler i representasjonsfløyen. De formannskapsmedlemmer som i fjor høst ble knyttet til komiteen har også uttalt at det tok lang tid før de ble så kjent med bygget at de følte seg kompetente til å avgi uttalelser om den kunstneriske utsmykning av rådhuset.³¹³

Han foreslår derfor en befaring for herredsstyret til rådhuset ca. 1. juni for da er plassen og hageanlegget ferdig planert og brakker fjernet.

Ved denne befaring redegjøres for så vel arbeidet med den kunstneriske utsmykning, innredninger og møbler, tekstiler, kontorinnredning, belysning, bygningstekniske spørsmål om økonomi! Til denne befaring innbys billedhugger Waksvik, veversken og tekstilkunstnerinnen Synnøve Aurdal og Sigrun Berg, interiørarkitekt Bjørn Larsen, ingeniør Rognerud.³¹⁴

Dette å se del i forhold til helhet var en felles metode for arkitekter, interiørarkitekter og kunstnere på denne tiden. Både arkitekt Arne Korsmo, interiørarkitekt Bjørn A. Larsen og kunstneren Gunnar S. Gundersen jobbet etter denne metoden, som var inspirert av ”gestaltpsykologien”.³¹⁵

I følge en tidligere elev var Bjørn A. Larsen opptatt av at ingen ting skulle kunne sees på isolert, som noe for seg selv. For eksempel så skulle en stol utformes med armlener der det var nødvendig i forhold til funksjonen, men da måtte utformingen av lenene sees i sammenheng med hvordan stolene ville fremstå rundt bordene, og grupperingen av stoler og bord i forhold til rommet. Han var opptatt av rytmen, retningen og proporsjonene til armlenene som del av en stor skulptural enhet (ill.12, ill.15).³¹⁶ Bjørn A. Larsen var opptatt av å analysere funksjonene i rådhusoppdraget. Peisen i representasjonsfløyen var ikke nødvendig for å gi varme til rommet men for å gi psykisk velvære. Derfor behøvde den ikke å utformes

---

³¹³ Brev, 20. april 1963, IKA.

³¹⁴ Brev fra Slaatto til rådmannen 20. april 1963, IKA.

³¹⁵ Astrid Skjerven, ”Designervirksomhet i etterkrigstiden”. Hovedfagsavhandling i kunsthistorie, Universitetet i Oslo, Våren 2009, 102.

³¹⁶ I følge samtale med tidligere elev Inger Johanne Fosheim.

som et objekt med stor varmegivende overflate, men kunne utformes som en rektangelformet åpning i veggen, som et bilde brukerne kunne se på (ill.15).

Stolen til Bjørn A. Larsen var i tråd med det arkitektoniske formspråket i Asker rådhus, den har det samme svevende preget. Den hadde en selvstendig verkskarakter som om det var en masseprodusert stol. Dette er i tråd med funn hos Öhrn, som har studert samarbeidet mellom arkitekt Lind og møbeldesigner Kandell i Sverige på 1950- og 1960-tallet. Møblene til John Kandell skulle se ut som om de var masseproduserte, men ble utviklet til hvert enkelt prosjekt, med utgangspunkt i nøytral og tidløs stolmodell. Dette var uttrykk for et ”balansert” innredningssyn, hvor innredningen ikke forstyrret opplevelse av rommet, samtidig som den var med å formidle funksjonen til rommet når publikum og aktører ikke var tilstede.³¹⁷ Møblene i kommunestyresalen i Asker rådhus kan sees på som en ”materialisering” av kommunestyrerepresentantene når de ikke er tilstede: de er maskuline og maktbevisste, selvstendige (ill.12).

Bjørn A. Larsens oppgaver er i tråd med de som Arne Remlov definerer som interiørarkitektens oppgaver i ”Grenseoppangdebatten” i *Bonytt* i 1957. Arne Remlov så behovet for en spesialisering innen arkitektfaget, med interiørarkitekter som er spesialister på møbeltegning, innredning, koordinering av den kunstneriske utsmykningen og design av byggrelaterte komponenter.

*Og den gode interiørarkitekt vet som regel å respektere sine kolleger, arkitektene og de bildende kunstnere slik at samspillet sikrer hver kunstart full utfoldelse innenfor den helhet som er målet. Til gjengjeld forlanger han selvfølgelig også å bli respektert av dem, ikke bare som møbeltegner, men som medskaper av interiøret.*³¹⁸

Christian Norberg-Schulz er meget skeptisk til denne spesialiseringen.

*Interiørarkitekten er en hybrid som står i veien for et effektivt teamwork mellom arkitekten og de tekniske rådgivere han virkelig trenger. Tekniske spesialister vil alltid være nødvendige innen ”hjemmets mekano”, og vi kan med berettigelse snakke om møbeltegner, lysteknikere og fargekonsulenter.*³¹⁹

I følge Christian Norberg-Schulz er det slik at ”arkitektene lager rom til menneskelig aktivitet, bildene kunstner lager kunsting som skal berike rom og brukskunstner bruksting som tjener aktivitetene.” Han mener at ”stoler ikke skal lages til rom, men finnes på marked av arkitekt sammen med byggherre.” For møbler skal ikke være et medium til å ”uttrykke seg”, idealet er

---

³¹⁷ Öhrn, *I rummets kraftfält*, 18.

³¹⁸ Arne Remlov, ”Grenseoppang” (artikkel II), *Bonytt* 1957, nr. 8, 153.

³¹⁹ Christian Norberg-Schulz, ”Grenseoppang” (artikkel III), *Bonytt* 1957, nr. 9, 177–179.

”den naturlige konstruksjon som gjør møbler til en slags fortettet arkitektur”.^{320 321} Men i omtalen av Asker rådhus noen år seinere fremhever han det som positivt at alt er laget spesielt for Asker rådhus.³²² Møblene ble satt i serieproduksjon i 1964, slik produkter som er bearbeidet i et prosjekt ofte blir (ill.89–90).³²³

Arkitekten og interiørarkitekten arbeidet tett sammen for å realisere helheten, slik at det i ettertid er vanskelig å si hvem som hadde ideen til hva. Arkivstudiene og samtaler med aktørene har ikke fått fastlagt prosessen knyttet til innredningselementene i betong, som talerstolen og betongbrystningene i bordene i kommunestyresalen.³²⁴ Bjørn A. Larsen sier han laget skisser av betongbrystningene til bordene i kommunestyresalen etter å ha sett fasaden, og at ingeniør beregnet konstruksjonen før produksjonen (ill.4–5). Dette kan forstås slik at han bidro til å konkretisere løsninger på ideer som fulgte av det arkitektoniske grepet med de horisontale betonglamellene i interiøret og eksteriøret. Armeringstegninger og snitt viser at den endelige løsningen med det avtrappede nivået kom på plass i 1962, i august 1962(ill.67–68, ill.78–81). Det er mulig at Bjørn A. Larsen var knyttet til prosjektet.

Arkitektene anerkjente interiørarkitekten som en medskaper, slik Remlov fremholdt som den rette relasjonen mellom arkitekt og interiørarkitekt i ”Grenseoppgang-debatten”. Arkitektene ønsket at interiørarkitektens navn skulle stå på ”Betongtavla”.³²⁵ I litteraturen fremstilles Asker rådhusprosjektet som det første eksemplet på en selvstendig interiørarkitekt som samarbeider med arkitekter. Tidligere var det vanlig at interiørarkitektene inngikk i kontoret til arkitektene eller at arkitektene tegnet innredningen selv.³²⁶

---

³²⁰ Christian Norberg-Schulz, ”Møbelaffekteri: to arkitekter på foreningen brukskunst høstmønstring”, *Bonytt* 1959, nr.11-12: 209-210.

³²² Christian Norberg-Schulz, ”Asker Rådhus”. *Byggekunst* 1964, nr. 3, 68–77.

³²³ Harriet Clayhills, ”Vi bor – i samtale med Bjørn A. Larsen i hans hjem”, *Bonytt* 1964, nr. 11–12, 97–100.

³²⁴ I samtalene sa Kjell Lund og Bjørn A. Larsen at det var vanskelig å si ”hvem som hadde ideen til hva”. Når man ble enig om et hovedgrep bidro alle til å realisere helheten. På spørsmålet om hvem som hadde ideen til å føre betongskivene fra eksteriøret inn som brystninger i bord i kommunestyresalen, sa Bjørn A. Larsen at det var han, noe Kjell Lund ikke kunne bekrefte. Bjørn A. Larsen sa han lagde skisser som ingeniøren fulgte opp. Det foreligger en snittegning med betongbrystninger, men tradisjonelle, firbente stoler fra 18.8.1962 (ill. 67).

Arbeidet med møblering og betongbrystninger skjer høsten 1962, da kan Bjørn A. Larsen ha begynt. Det lages nye tegninger for å justere gulvnivået 28.8.1962 (ill.79). Kjell Lund sa Nils Slaatto drøftet alt med ham, de hadde tett dialog selv om Nils Slaatto frontet prosjektet utad som prosjektleder. Bjørn A. Larsen sa at Slaatto syntes at Larsens navn også burde stå på ”Betongtavlen”, som en anerkjennelse av hans bidrag.

³²⁵”Rådhusinnvielsen i Asker”, Asker og Bærum budstikke 11.12.1964. I takketalen nevnte Slaatto spesielt Sigrun Berg og Synnøve Anker Aurdal og Bjørn A. Larsen, samt ingeniør Nils Arvid Rogneud. Han takket byggekomiteen for godt samarbeid, og kunstkonsulentene som hadde bidratt til at ”Familien” kom på plass.

³²⁶ Eksempler fra andre rådhusprosjekter: Arkitektene Blakstad, Munthe Kaas tegnet innredningen for Haugesund rådhus selv. Arneberg og Poulsson hadde ansatte interiørarkitekter, i forbindelse med Oslo Rådhus

6.7 Forslaget om innkjøp av materialbildet av Rolf Nesch høstet storm i pressen

Forslaget fra arkitektene om innkjøp av et ferdig verk av Rolf Nesch kom seint i prosessen, brukerne hadde allerede begynt å flytte inn høsten 1963, og det var ikke tilrettelagt for et kunstverk i kommunestyresalen.³²⁷ I 1963 var det en fornyet interesse for Rolf Nesch. Materialbildet "Familien" hadde vært vist på Venezia-biennalen og ble prøveopphengt i rådhuset i november 1963.³²⁸ Andre modernistiske arkitekter var også opptatt av Nesch. Arkitekt John Engh hadde oppdaget Nesch på nytt etter en artikkel i Dagbladet, noe som førte til at det sentrale verket til Nesch, "Sildefiske", ble innkjøpt til Enghs "Index-huset".³²⁹

Arkivstudier har vist at det var forslaget om innkjøp av et materialbilde av kunstneren Rolf Nesch som vekket størst motstand, både i kommunestyret og blant lokalbefolkningen. Nonfigurativ kunst var ikke allment anerkjent på denne tiden, gjennombruddet i kunstlivet kom med Weidemanns utstilling med "skogbunn"-bildene i 1961. "Familien" vekte debatt fordi det var så lite figurativt og fordi det var laget av billige materialer som var skjødesløst satt sammen. Formatet ble også debattert.³³⁰ På grunn av debatten om dette verket ble det nedsatt en komité som innhentet uttalelser fra Ole Henrik Moe, Sigurd Willoch og Leif Østby. De var positive til verket. Det har:

---

ble det avhold konkurranser om møbleringen av enkelte rom, etter påtrykk fra interiørarkitektforeningen. Aas, (red.), *Rom og møbler gjennom 50 år*, 56–58, Grønvold, *Det store løftet. Rådhuset i Oslo*, 237.

³²⁷ Brev komiteens uttalelser 11. september 1964. IKA. Først i 1967 ble verket endelig fast montert. "Bildet skal innfelles 6 cm i vegg og arbeidet utføres av Ragnar Evensen AS." 12.6.1967, IKA.

³²⁸ Det første fotografiet fra salen. "Som man vil se har den en meget spesiell stil som sikkert er ganske enestående i landet. Den er bygget etter atriumprinsippet, prinsippet om den indre gårdsplass, og stilen kan føres tilbake til det gamle Rom. Salen er holdt i en mørk tone, hvor den meislede betong dominerer, som i Rådhuset ellers." Materialbildet til Nesch har kommet fra Italia til rådhuset Artikkelen sakkyndige Leif Østby: "Valget av et stort verk av Nesch ... fremkommer som meget heldig ... "Familien", som er laget vesentlig av forskjelligfarget glass og metall(sink) med meget dypt relieff har både de riktige dimensjoner til å kunne hevde seg i et stort rom med sine store, kraftige farger og dype skygger, skulle det ligge vel til rette for salens lysforhold og først og fremst vil komposisjonen med sin djerpe, robuste slagkraft gå ypperlig inn i salens rustikke karakter, slik arkitektene Lund og Slaatto har skapt den". "Julemøte i Askers nye kommunesal", Asker og Bærum budstikke, 20. 11.1963.

³²⁹ Arkitekt Eng hadde "oppdaget" Nesch i 1963, som følge av et avisoppslag i Dagbladet. Møtet resulterte i at Nesch hovedverk "Sildefiske" kom på plass i Enghs nye IDEX-bygg i 1965. http://www.kaare-berntsen.no/GALLERI/UTSTILLING/rolf_nesch.html, 9.11.2007

³³⁰ Formatet blir kritisert av Alf Tellefsen: "Bildets virkemidler med relieff i to plan er godt synlig for bare 1/3 av sitteplassene". "Familien" i Asker rådhus", Asker og Bærum budstikke, 20.1.1964. Arkitekt Jo Lunde kritiserer formatet på bildet: "Hadde Slaatto stått over for oppgaven å skulle foreslå et dekorativt felt på denne vegg uansett foreliggende ferdige arbeider eller tilbud, ville feltet fått et annet format. Det ser ut som han har latt seg friste til å godta en foreliggende "løsning". Han kritiserer også utførelsen, at bildet er medtatt og mangler biter. Asker og Bærum budstikke, 19. mars 1964

*de riktige dimensjoner til å kunne hevde seg i et stort rom med sine store, kraftige farger og dype skygger. (...) først og fremst vil komposisjonen med sin djerve, robuste slagkraft gå ypperlig inn i salens rustikke karakter, slik arkitektene Lund og Slaatto har skapt den.*³³¹

Asker og Bærum budstikke tok initiativ til en folkeavstemning om ”Familien” og trykket en stemmeseddel.³³² Det ble sendt inn ca. 220 stemmer mot og 6 for innkjøp. Ledende kulturpersonligheter som Håkon Stenstavold skrev innlegg hvor han forsvarte verket til Nesch.³³³ Konflikten nådde rikspresen og ble omtalt i blant annet i VG, Dagbladet og i Norsk rikskringkasting.³³⁴ Dagbladets overskrift var ”Småbarn skal veilede de folkevalgte i Asker om kunst”.³³⁵ Konflikten ble tatt opp på en kulturkonferanse i Oslo hvor arkitekt John Engh sammenlignet motstanden i Asker mot materialbildet ”Familien” med uvitenhet og inkvisisjonen som felte Gallilei.³³⁶ Det ble trykket mange negative leserinnlegg og redaksjonelle artikler i Asker og Bærum budstikke. Men også noen positive leserinnlegg: en skrev at man måtte bestemme seg for om man ville ha noe dekorativt eller et kunstverk. ”Kunsten skal utvide og sprengre våre grenser for vår opplevelse, for vår erkjennelse. Derfor må ny kunst som regel skapes i opposisjon.”³³⁷

---

³³¹ Fra Østbys kommentar i brev 11. september 1964. IKA.

³³² ”Hva mener Askerfolk om materialbildet ”Familien” – og dets plassering i Asker Rådhus?”, Asker og Bærum budstikke, 17.6.1964.

³³³ Asker og Bærum budstikke, 4. desember 1964.

³³⁴ Innslag i NRK 2. 12 kl.13, innlegg av motstander og tilhenger. Tilhenger, Rivertz fra byggekomiteen, hadde endret sitt syn etter at han hadde vært på befaring til Nesch i Ål. ”Familien og argumentasjonen” av Karl Haugen, Asker og Bærum budstikke, 16.12.1964. Haugen sammenligner ”Familien” med ”Ny musikk”.

³³⁵ Dagbladet oppbrakt over at Asker og Bærum budstikke hadde tatt initiativ til en kampanje mot Rolf Nesch bilde, ved å trykke med en stemmeseddel som skulle sendes inn. ”Munnkurv på Asker-befolkningen?” svarte Asker og Bærum Budstikke, mente publikum var meningsberettiget i denne saken, ville sjekke om de var blitt overbevist av kunstespertenes enetaler. Liten interesse for rundspørningen, avisen syntes det var en verdifull opplysning. Publikum ikke like opptatt av dette spørsmålet som de mer høylytte debattantene ville ha det til. ”Munnkurv på Asker-befolkningen”, Asker og Bærum budstikke.

³³⁶ ”Askeladden” var imot kunstinnkjøpet, opptatt av gamle og unge. ”Et samfunns kultur avspeiles i dets omsorg for gamle og unge”. Viser til en kulturkonferanse i Oslo nylig, hvor arkitekt Engh holdt et innlegg om ”Familien”. Han kritiserer arkitektene for å ha engasjert seg på ”en lite tiltalende måte som selvbestaltete kunstkonsulenter og for å ha forledet byggekomiteen til å vedta Skule Waksviks skulptur”. ”En ”utsmykning” som på treffende måte ble kopiert av rødrussen med et billass av tomkasser”... ” En aktivitet ...som nådde et klimaks ved arkitektens bifallsytringer under møtet i kommunestyret og som endelig resulterte i korreks fra ordføreren. Det hører vel til sjeldenhet at arkitektene til den grad synes å ta herredømmet fra byggherrene” ... ”Vi er i ferd med å bli belastet med en frastøtende modernisme, som synes å springe ut fra en opposisjon innen arkitekturen, som i det vesentlige synes å bygge på noe av den samme mekanisme som gir seg utslag i jo verre jo ”barskere”... ”Askeladden”, ”Familien” og familien i Asker”, Asker og Bærum budstikke, 16.12.1964.

³³⁷ Vollum mot folkeavstemning om innkjøp av kunst. ”Tvert om tror jeg det skader de demokratiske prinsipper og synsmåter at de anvendes på et område der de ikke hører hjemme, der de derfor må komme til kort. ”Kunsten skal utvide og sprengre våre grenser for vår opplevelse, for vår erkjennelse. Derfor må ny kunst som regel skapes i opposisjon ... Vi må ta stilling til om vi ønsker en dekorasjon eller et kunstverk i Asker rådhus. ”Pen” kunst derimot kan bare møtes med likegyldighet, og reaksjonen uteblir. Men på kunst er det riktig å reagere, og forargelse er også en reaksjon, selv om vi sikkert ble mer beriket om vi lot oss forurolige ... For det er nettopp gjennom en slik åpenhet at vi kan legge en alen til vår menneskelige vekst. ”Kunst og folkeavstemning”, Grete Vollum, Asker og Bærum budstikke, 8.7.1964.

I uttalelsen fra kunstkomiteen kommer det frem hvordan deltakerne så på forholdet mellom kommunestyresalen og ulike typer kunst. ”Det vil ikke være riktig å anvende naturalistisk eller konvensjonell kunst. Et teppe antas heller ikke å være det mest velegnede. ... Mange vil formentlig betegne rådhuset som et kunstverk i seg selv”.³³⁸ Kunstkomiteen avviste bruk av konkurranse, det var en dyrere løsning og det var usikkert om man får et bedre egnet verk enn ”Familien”.³³⁹

Kommunestyret vedtok til slutt å kjøpe inn bildet i 1964, etter to behandlinger i kommunestyret, da første avstemning ikke gav et kvalifisert flertall for innkjøp.³⁴⁰ Under behandlingen i kommunestyret fikk arkitektene kritikk for sine kommentarer fra salen.^{341 342}
³⁴³ Arkitektene hadde engasjert seg sterkt for innkjøp av dette verket. Samarbeidet med Rolf Nesch ble vellykket sett fra arkitektens side. Verket er i samme *art brut*-tradisjonen som arkitekturen, med fokus på materialvirkningen. Diskusjonen om kunstverket til Nesch avdekket innbyggerens forventninger til monumentalkunst. De ønsket seg et mer tradisjonelt verk.^{344 345 346}

---

³³⁸ Brev 11. september 1964, IKA.

³³⁹ Asker og Bærum budstikke, 14.10.1964. ”Asker kommune kjøper ”Familien”: Men sterk dissens 26 -15, så saken kommer opp til ny behandling”. ... ”... en ganske temperamentsfull debatt. Da det endelige vedtaket var gjort ble det tilløp til klappsalver fra et par av arkitektene som har gått så sterkt inn for bildet. Ordføreren gjorde oppmerksom på at bifallsyringer ikke er tillatt i kommunestyresalen og at arkitektene nok hadde gledet seg noe for tidlig, da vedtaket ikke hadde fått kvalifisert flertall. Mindretallet nektet å bøye seg, og dermed er det avgjort at saken kommer opp til ny behandling”.

³⁴⁰ Først i 1967 ble verket endelig montert. Brev 12. juni 1967. IKA.

³⁴¹ Asker og Bærum budstikke, 25.11.1964: ”Mindretallet i Asker ofres på den moderne kunstens alter” ,Dagfinn Aas. Han tar opp den voldsomme kritikken mindretallet i kommunestyret har fått. ”Skyldes det at disse kritikere i kunstens høyborg setter likhetstegn mellom en debatt blant folkevalgte borgere av Asker og en jury for en kunstutstilling? Kommunestyret satte seg ikke opp som dommere over materialbildet ”Familien” – det hadde til oppgave å avgjøre om fondveggen i dets egen sal skulle utsmykkes med ”Familien” og om man skulle kjøpe det for Askerborgernes penger for 30 000 kr.”

³⁴² Asker og Bærum budstikke, 2.12.1964. ”Knepen seier for ”Familien” i Asker kommunestyre: 21 – 22. Ordfører Skaare åpnet for å inngå en leieavtale hvis forslaget til innkjøp falt. Øyehaug ville hatt flere forslag å velge mellom. Gravli viste til debatten om Nesch som hadde vært i presse og kringkasting og blant folk siden forrige kommunestyredebutt. Bare en Oslo-avis og den lokale pressen hadde referert saken korrekt. Odd Borchmann forsvarte mindretallet, Håkon Stenstavold hadde forsvart de folkevalgtes rett til å si sin mening.

³⁴⁴ Asker og Bærum budstikke, 8. 1.1964. ”Om kunstforstand og Asker Rådhus” av ovelege Alf Tellefsen. ”Hvem utsmykker man egentlig et rådhus for? For det kunstinteresserte publikum i vid forstand! Og aldeles ikke for de kunstforstandige. Allikevel ha de vunnet de 2 første omgangene, byggets eksteriør og interiører samt den ”klossete” skulpturen foran hovedinngangen. Det er i virkeligheten en dyp tragedie at denne gyldne anledning Asker hadde til å få et representasjonsbygg som skulle forskjønne bygden og være dens befolkning en kilde til skjønnhet og stolthet i stedet, for de aller fleste utløser sorg, ergrelse, skuffelse og trett resignasjon. Jeg håper grensen blir satt foran Nesch.”

³⁴⁵ Asker og Bærum budstikke, 2.12.1964. ”Om kunstforstand og Asker Rådhus” av Alf Tellefsen. Han viser til at Rolf Nesch er såret og har trukket tilbake salgstilbudet på ”Familien”. Det er et faktum at da bildet dukket opp var stemningen avgjort imot det. Men etter foredrag av Håkon Stenstavold, film om andre av Neschs verk og distribuering av ekspertuttalelser er det lyktes for flertallet av representantene å trenge inn i den abstrakte kunsts skjønnhetsverden”.

De hadde referanser til tidligere monumentalbygg, med ”bønder” og ”arbeidere” som helter i et figurativt uttrykk. Motivet hos Nesch var individer i en familie, ikke i et kollektiv. Motivet var gjengitt som en abstraksjon, men nonfigurativ kunst var ikke allment anerkjent i Norge på begynnelsen av 1960-tallet.^{347 348} Denne debatten om ”Familien” er i tråd med den Peter Anker trakk opp i tidsskriftet *A5*. Utfordringen lå i at arkitektene og kunstnere var opptatt av andre problemstillinger enn publikum. Arkitektene og kunstnerne så behovet for en helt *ny* visuell kultur, av ideologiske grunner.

6.8 Kunsten og møbleringen som ”ferdigvarer”

I Asker rådhus er kunsten og møbleringen ”ferdigvarer” som underordner seg den arkitektoniske helheten. Håkon Stenstavold ser utfordringene med å få gjennomført en slik helhetlig løsning i sin omtale av Asker rådhus i *Bonytt* i 1965:

Den fine og strenge stilenhet er oppnådd med en konsekvent reduksjon av antall elementer: Én behandling av alle dører (...) I virkeligheten ett interiør direkte avpasset etter eksteriøret (...) Svakheten ved systemet er at enhver ønskelig ting som skal føres inn i huset må påtvinges en stil og et preg som passer til hovedpreget, ellers blir det et forlorent stilbrudd.³⁴⁹

---

³⁴⁶ Asker og Bærum budstikke, 4.12.1964. ”Om kunstforstand og Asker Rådhus” av Håkon Stenstavold. I svaret til Tellfsen fremholder Stenstavold at det ikke er slik at den kunsten man har hjemme er den samme man finner i offentlige utsmykninger. ”Og den kunst som har smykket de offentlige bygg gjennom tidene har aldri tilstrebet det alminnelige. Den har villet være representant for det sjeldne, det vanskelige. I de lykkeligste tilfelle har den villet vise hva de sterkeste talenter i stedet har våget. På *denne bakgrunn* bør ”Familien” i Asker Rådhus sees. ”som Hr. Tellefsen ganske riktig bemerker, så vil arkitektens valg av veggmaterialer sterkt begrense utsmykkingsmulighetene. Hva man enn må mene om resultatet lar det seg ikke benekte at arkitektene ved sitt materialvalg har opprettet en enhetsvirkning som preger byggets alle ledd, innvendig som utvendig. Hva er da naturligere enn at arkitektene også foreslår hvilken art kunstnerisk dekor de vil ha?” ... ”Med hvilken rett kaller man det ”kuvending” at et flertall etter så lang tid og så omhyggelig prøvelse fant det riktig å anskaffe bildet? Han hevder at forslaget om konkurranse om den kunstneriske utsmykningen beror på en misforståelse, de folkevalgte får ikke flere alternativer å velge mellom, de må forholde seg til vinneren.

³⁴⁷ Sitasjonen for den nonfigurative kunsten blir behandlet i ”Kunstnerens hus 1930–1980”. Gjennombruddet i kunstlivet kom med utstillingene til Weidemann og Haukeland i 1961, spesielt med ”jordbunnsbildene” til Weidemann. Den abstrakte kunsten tok en mer figurativ retning utover på 1960-tallet.

³⁴⁸ Asker og Bærum budstikke, 4.12.1963. Reidar Neegård kritiserer byggets dystre utseende og forkastelige form på en altfor dominerende plass og den kunstneriske utsmykningen: ”... noe udefinerbart som kalles abstrakt kunst. (Hvorfor ikke abnorm kunst?)” Han kommenterer prøveopphengingen av verket ”Familien”, kaller det en ”rebus” og ”Et annet ubegripelig ”kunstverk” skal plasseres utenfor Rådhuset – en skulptur som vanlige mennesker heller ikke kan finne noe ut av uten ”bruksanvisning””. ... ”Det kan neppe herske tvil om at skattebetalerne med noen større glede vil se på at deres penger blir sløset bort til en utsmykning av denne art, eller med andre ord uløselige rebuser. Hvis det er så viktig dette med skulpturell utsmykning utenfor rådhuset, så hvorfor ikke henvende seg til en av bygdens kunstnere, for eksempel Dyre Vaa eller en annen billedhugger som kan lage noe som folk forstår hva er og vil ha glede av (f.eks. dyrefigurer) i stedet for ergrelser. Lederartikkelen ”Kunst i Asker” tok opp at debatten ikke var om moderne kontra tradisjonell kunst, men at den moderne kunsten som var foreslått etter noens mening var mindre god. ”Det er en meningsytring man må avfinne seg med”.

³⁴⁹ ”Den fine og strenge stilenhet er oppnådd med en konsekvent reduksjon av antall elementer: Én behandling av alle dører. I virkeligheten ett interiør direkte avpasset etter interiøret. ”Svakheten ved systemet er at enhver ønskelig ting som skal føres inn i huset må påtvinges en stil og et preg som passer til hovedpreget, ellers blir det

I presentasjonen av Asker rådhus i Byggekunst i 1964 skriver Christian Norberg-Schulz om det vellykkede samspillet mellom eksteriør og interiør og at alt er laget spesielt til dette bygget. Denne oppgaven viser at det ikke er tilfellet. Både belysning, møbler og tekstiler er basert på eksisterende produkter som er *bearbeidet* slik at de passer til ulike rom og funksjonene og inngår som deler i en helhet.

Samarbeidet mellom arkitektene og interiørarkitekten innevarslet en ny konstellasjon mellom arkitekt og interiørarkitekt. Interiørarkitekten arbeidet som selvstendig spesialist som ikke var ansatt hos arkitekten. Han arbeidet med industriell produksjon av byggregrelerte innredningselementer, samtidig som han koordinerte bidrag fra andre aktører innen interiøret.

Samarbeidet mellom arkitektene og Synnøve Anker Aurdal i Asker rådhus ble sett på som en normdannende praksis når det gjelder utsmykking med tekstilkunst i offentlige rom. Synnøve Anker Aurdals verk tilfredsstilte både funksjonelle krav, som lyddemping av rommet, og kravet som et formålsløst kunstverk og ble mønster for utsmykkingsoppdrag de neste tiårene i følge kunsthistoriker Jorunn Haakenstad.^{350 351}

Hvem som hadde makten til å avgjøre den kunstneriske utsmykkingen i Asker rådhus ble heftig diskutert i kommunestyret og lokalpressen. Håkon Stenstavold forsvarte arkitektenes rett til å velge kunstnere og verk som passet i den arkitektoniske helheten og avviste at konkurranser om utsmykkingen ville gitt kommunestyret større handlefrihet; de måtte forholde seg til vinnerforslaget. Håkon Stenstavold var sentral i etableringen av det som i dag er Kunst i offentlige rom, som har prosedyrer for konkurranser og innkjøp av kunst til offentlige bygg.

Arkitektene og oppdragsgiver utviklet en fellesforståelse av hva et monumentalbygg på begynnelsen av 1960-tallet skulle være.

*”Jeg tror rådhuset kan bidra til å gjøre Askerfolk til gode sambygdinger” sa ordføreren under åpningen av rådhuset.” Ordføreren gav uttrykk for de folkevalgtes tillit til at rådhuset vil i sin praktiske funksjon være et arnested for de folkevalgte, hvor både meningsbrytninger og samhold skal holde til huse.*³⁵²

---

et forlorent stilbrudd”. ”Stilfullt og stilløst – ettersom det funksjonelle krever det”. Håkon Stenstavold, *Bonytt* 1965, nr.3.

³⁵⁰ Haakestad, *Ariadnes tråd: Tekstile utsmykninger i Norge i det 20. århundre*, (Kristiansand: Høyskoleforlaget, 1998), 124.

³⁵¹ Anni Alberts nevner Le Corbusiers bruk av tekstiler, i hele panel, i Palamentet i India, som gir farge og lyddemping, ”Textiles in Architecture”, *Perspecta*, 1957, vol. 4, 36–41.

³⁵² Asker og Bærum budstikke, 11.12.1964.

Den kraftige offentlige debatten om utsmykningen av Asker rådhus bidro til å styrke stedet og innbyggerne, ved å gi mange trening i å offentlig uttrykke sine meninger og engasjere seg i hvordan kommunens ”storstue” burde se ut. Det å kunne løse konflikter i demokratiske prosesser var en viktig lærdom i en tid preget av ”den kalde krigen” og trussel fra totalitære regimer.

”Det er fremfor alt behovet for et menneskelig sett rikere miljø som er den nye drivkraften” skrev Christian Norberg-Schulz om Lund og Slaatto i 1964 da bygget stod ferdig.³⁵³ Det er tenkelig at det var dette behovet som førte arkitektene til et samarbeid med interiørarkitekten og kunstnerne. Arkitektenes visjoner med Asker rådhus var å gi uttrykk for stedet og nåværende og kommende innbyggers identitet. De valgte innredning og kunst som fulgte opp den abstrakte, skulpturale verkskarakteren i bygget. Det var kunsten som vekket den største debatten, antakelig fordi innbyggerne ikke vurderte arkitektur på samme måte som et kunstverk.^{354 355} Men arkitekturen, innredningen og kunsten spilte på de samme virkemidlene for å engasjere innbyggerne.

---

³⁵³ Rustad, ”Hva er tidsmessig arkitektur?”, 142.

³⁵⁴ Goldhagen, *Louise Kahn's Situated Modernism*, 212.

³⁵⁵ Den arkitektoniske utformingen med svaleganger fikk kritikk for å være ufunksjonell og uøkonomisk. Den store glassveggen med den lille inngangsboksen i betong var uharmonisk. Overflatebehandlingen var stygg, gråfargen var ufyselig, bygget minnet om en bunkers eller festning. Den sorte betongklossen skjemmer den lyse og vakre Askerbygda. F. Bergtun, ”Asker rådhus- festning eller bunker?”, Asker og Bærum budstikke 31. 1.1964.

7 Oppsummering

Kapittel to har vist at arkitektenes ulike trekk kommer fra ulike praksiser før Asker rådhus. Kjell Lund viser en holdning i tråd med maskinorientert modernisme i byplankonkurransene, og en mer ekspressiv modernisme i kirkekonkurransene og monumentalbyggoppdragene. Nils Slaattos holdning er i tråd med den norske trehustradisjonen til ”Knutsenskolen” etter krigen. Som Christian Norberg-Schulz påviste i artikkelen ”Stagnasjon og fornyelse” klarte de allerede fra starten av karrieren, ”å forene etterkrigens ”kjempende kunstretninger”, den teknologiske og den organiske i en ny syntese, noe praksisen med Asker rådhus og parallelle prosjekter viser. Seinmodernistiske trekk i Asker rådhus, som horisontalitet og utstikkende tak, gjenfinnes i parallelle oppdrag som Vik ungdomsskole og Villa Rostad i Holmenkollen. Villa Rostad har strukturalistiske trekk, med et markert kommunikasjonelement trukket ut fra fasadelivet, tilsvarende Asker rådhus. Ekspressive og brutalistiske trekk i Asker rådhus er tilstede også i de tidligere kirke-konkurransesprosjektene, med skulpturale former med sterk tektonisk enhet og stemningsskapende lysinnfall.

Kapittel tre avdekket at vesentlige trekk ved den realiserte løsningen av Asker rådhus var gitt av føringer fra oppdragsgiver. Plankomiteen ønsket ”et tidsmessig anlegg og et passende administrasjonssenter for Asker”. På denne tiden ble ”tidsmessig anlegg” forstått som et anlegg som ble bygget med industrialiserte byggeprosesser og som la vekt på et nytt visuelt uttrykk og funksjonelle former.³⁵⁶ Ut fra befaringer som byggekomiteen foretok, byggeprogrammet og øvrige dokumenter kan oppdragsgivers holdning beskrives som en maskinorientert modernisme i kombinasjon med en anti-monumental holdning til omgivelsene, tilsvarende ”Knutsenskolen’s” holdning. I følge Lund forventet oppdragsgiver et bygg som spilte på tradisjonelle motiver.

Gjennomgangen av prosjekteringsprosessen i kapittel fire har avdekket at arkitektene *først* foreslo et monumentalt anlegg med et teknologisk uttrykk og så et monumentalt anlegg med et mer ekspressivt, skulpturelt uttrykk. Bruk av modeller, fotografier av modeller og befaring til aktuelle bygg var en medvirkende årsak til at oppdragsgiver gikk med på slike større endringer.

Drøftingen av utvalgte aspekter av løsningen i kapittel fem, som situasjonsplanen, fasadeløsningen og formen har vist at disse kan sies å være en fortolkning av Asker rådhus i

---

³⁵⁶ Rustad, ”Hva er tidsmessig arkitektur?” 156.

forhold til stedet og historien. Situasjonsplanen med et anlegg med høyblokk i et frittliggende parkområde kan sees som uttrykk for en monumental modernisme. Monumentalitet ble benyttet for å tilfredsstille innbyggernes psykiske behov. Situasjonsplanen er utformet i tråd med punktene i den sentrale artikkelen "Nine points of monumentality". Dette ble fulgt opp i utenomhusplanen av hagearkitekt Grindaker og i forslag til reguleringsplaner for Asker sentrum. Beplantingen reflekterte byggets nonfigurative uttrykk og er et tidlig eksempel på landskapsarkitektur som er inspirert av kultur og ikke natur. Reguleringsplanforslagene er i tråd med tidens planidealer, som på tilsvarende måte som utenomhusplanen hyller det menneskeskapte landskapet. Den planlagte skulpturen av Waksvik, som ikke kom til utførelse, kunne ha medvirket til en geometrisering av landskapet, i tråd med tanker hos andre stedsorienterte modernister som Kahn. Prosjektet ble endret fra et kontorbygg til et anlegg med større vekt på de representative rådhusfunksjonene. Den første maskinorienterte fasadeløsningen fremstod ikke lenger som det rette svar på oppgaven fordi den gav assosiasjoner til internasjonale firmaer, og ikke et rådhus for stedet Asker og nåværende og kommende innbyggere i Asker. Revurderingen av curtainwalløsningen var i tråd med internasjonale tendenser på slutten av 1950-tallet da den førte til ahistoriske og monotone omgivelser. Den nye løsningen med prikkhugget betongfasader forkastet det industriteknologiske formspråket. Den fremhevet at bygget var laget av mennesker. Det var en strategi som også Kahn benyttet for å gjøre byggene autentiske, noe som for ham var like viktig som bruk av monumentalitet for å forankre bygget til stedet og innbyggerne. Løsningen er i tråd med "Kritisk regionalisme" som skulle fremme humanistiske verdier. Løsningen har en sterk tektonisk enhet, det er et integrert verk hvor det er sammenheng mellom eksteriør og interiør, del og helhet. Endringen i byggets form kan sees på som en følge av endringer i interiøret og også eksteriøret. Svalgangsmotivet med horisontal betongbrystning går igjen inne og ute. Motivet er en følge av snittet i kommunestyresalen og markeringen av det strukturelle grepet i fasaden, som skiller mellom betjenende og betjente arealer. Svalgangsmotivet kan oppfattes tilsvarende Smithsons Berlin-utkast hvor det er fotgjengerdekk langs fasadene som kommunikasjonsårer som brukes som overordnede styringssystem, utfra tanker om tilgjengelighet. I tråd med andre stedsorienterte modernister er arkitektene inspirert av den europeiske kulturarven, den modernistiske tradisjonen og norsk trehustradisjon. Deres måte å arbeide med tradisjonelle motiver var en abstraksjon for å finne "prinsippene" bak formen, og betongfasaden kan sees på som inspirert av norske laftetradisjoner i tre. Det sentrale ved endringen er at anlegget får verkskarakter og bruker

virkemidler fra den nonfigurative kunsten, anlegget får skulpturale kvaliteter i en komposisjon av tette og åpne flater. Tvetydighet og kontraster er ett gjennomgående grep som skaper undring. Det brutalistiske ved bygget, både i materialbehandling og konstruksjon, kan sees på som uttrykk for et ønske om å få folk til å forholde seg til arkitektur på en mer aktiv måte, slik man ser på kunst. Slik skapes det en forbindelse mellom bygget og innbyggerne. De ble bevisst at de inngår i en større sammenheng, samtidig som de blir mer bevisst seg selv gjennom sanseopplevelsene.

Kapittel seks har vist at det ikke er grunnlag for å se dette som et integrert arkitektonisk verk hvor alle parter deltar i en felles prosjekteringsprosess fra starten. Landskapsarkitekten, interiørarkitekten og kunstnerne kom først med da byggingen var i gang. Det var arkitektene som tok initiativet til samarbeidet og innkjøp av kunstverk, tydelig inspirert av tidens tanker om samarbeid mellom arkitekter, interiørarkitekter og kunstnere. Arbeidsmåten var å se del i forhold til helhet, noe som gir en integrert løsning, i tråd med gestaltpsykologiens ideer. Skulpturforslaget til Skule Waksvik innordnet seg ikke den arkitektoniske helheten og ble forkastet. Kunsten og møbleringen i Asker rådhus er bearbeidelse av ”ferdigvarer” som tilpasses den arkitektoniske helheten. Kartleggingen av prosessen har vist at møblene *ikke* ble utformet spesielt for Asker rådhus, slik det stod i presentasjonen i *Byggekunst* i 1964. Belysning, møbler og tekstiler er basert på eksisterende produkter som er bearbeidet til Asker rådhus. Samarbeidet mellom arkitektene Lund og Slaatto og interiørarkitekt Bjørn A. Larsen var begynnelsen på en ny konstellasjon mellom arkitekt og interiørarkitekt, hvor interiørarkitekten arbeidet som en selvstendig spesialist med eget kontor. Lund og Slaatto og Bjørn A. Larsen sammarbeidet resten av karrieren. Samarbeidet mellom tekstilkunster Synnøve Anker Audral og arkitektene Lund og Slaatto ble i de kommende tiår sett på som normdannende praksis når det gjelder offentlig utsmykning med tekstilkunst. Den kraftige offentlige debatten om innkjøp av materialbildet til Rolf Nesch bidro til å styrke stedet og innbyggerne: mange fikk trening i å uttrykke sine opplevelser og meninger. Det var kunsten som vekket størst debatt, selv om arkitektene bevisst hadde valgt virkemidler som gjorde rådhuset til et ekspressivt skulpturalt verk. På slutten av 1960-tallet så ikke innbyggerne i Asker på arkitektur på samme aktive måte som på kunst.

Oppgaven mener å ha bidratt til en ny forståelse av verket Asker rådhus. En gjennomgang av prosessen har vist at verket endret karakter, fra et maskinorientert modernistisk byggverk til et ekspressivt, brutalistisk verk med strukturalistiske trekk. Endringen kan sees i lys av tidens

brytninger innen modernismen, med et ønske om å forankre bygget til stedet og tiden. Virkemidlene som benyttes er i tråd med tidens ideer om monumentalitet, autensitet, det integrerte verket og kritisk regionalisme, hvor verk forholder seg både til den modernistiske tradisjonen, regionale tradisjoner og den europeiske kulturarven. Det arkitektoniske formspråket er i tråd med tidens nonfigurative kunst, og benytter skulpturelle virkemidler og tvetydighet i sitt forsøk på å aktivisere innbyggerne til å undre seg over de sansemessige opplevelsene av bygget. Arkitektene og kunstnerne deltar ikke i en felles utvikling av verket fra start, men resultatet er likevel et helhetlig, integrert verk.

På tross av den positive mottakelsen Asker rådhus fikk i sin samtid, starter historien om Lund og Slaatto i dag ofte med seinere verk som St. Hallvard og Veritas. En grunn til det kan være de monumentale aspektene ved verket. Forprosjektet til Asker rådhus var et maskinorientert modernistisk verk, som ble endret til et stedsorientert modernistisk byggverk. Både byplanideene som lå til grunn for Asker rådhus og de kraftige, abstrakte visuelle formene forbundet med brutalisme ble forkastet som virkemidler for stedsorientert arkitektur seinere på 1960-tallet. I følge Grønvold ble Lund og Slaatto etter Asker rådhus mer opptatt av byggeprosesser og systemer enn å utrykke monumentalitet, og deres rasjonelle arkitektur kan også gi ”stedtilhørighet, romlighet og sensualitet”. De utviklet en maskinorientert og stedsorientert modernisme uten monumentalitet på grunnlag av erfaringene fra Asker rådhus.

Litteraturliste

Bøker og artikler i bøker

Anker, Peter. ”Kunst i betong”. I *Kunst i betong, redigert av Christian Norberg-Schulz*. Oslo: Kunstnernes hus, Den norske ingeniørforening, Norske arkitekters landsforbund, Norsk betongforening, 1965.

Arvastson, Karin. *Offentlighetens materia: kulturanalytiska perspektiv på kommunhus*. Stockholm: Carlssons i samarbeide med Nordiska museet, 2003.

Berre, Nina. Fysiske idealer i norsk arkitekturutdanning 1945–70. Norges teknisk-naturvitenskaplige universitet: Doktorgradsavhandling ved Institutt for arkitekturhistorie, 2002:1 og 2002:2. Doktor ingeniøravhandling.

Brekke, Nils Georg, Per Jonas Nordhagen og Siri Skjold Lexau. *Norsk arkitekturhistorie: frå steinalder til det 21. hundreåret*. Oslo: Samlaget, 2003.

Colomina, Beatriz. *Privacy and publicity: modern architecture as mass media*. Cambridge, Mass.: MIT Press, 1994.

Curtis, J.R. William. *Le Corbusier: Ideas and forms*. Oxford: Phaidon Press Limited, 1986.

Glambek, Ingeborg. ”Historieforskning eller nytenkning? Nils Holters tilbygg og ombygging av Stortinget (1949–59)”. I *Brytninger: Norsk arkitektur 1945–65*, redigert av Espen Johnsen, 148–157. Oslo: Nasjonalmuseet for kunst, arkitektur og design, 2010.

Goldhagen, Sarah Williams. *Louise Kahn’s Situated Modernism*. New Haven & London: Yale University Press, 2001.

Goldhagen, Sarah Williams, og Réjan Lagault. *Anxious modernisms: experimentation in postwar culture*. Cambridge, Mass: MIT Press, 2000.

Goldhagen, Sarah Williams. ”Coda: Reconceptualizing the Modern”. I Sarah Williams Goldhagen og Réjan Lagault. *Anxious modernisms: experimentation in postwar culture*. Cambridge, Mass: MIT Press, 2000, 301–320.

Goldhagen, Sarah Williams og Réjean Legault. ”Introduction: Critical themes of postwar modernism”. I Sarah Williams Goldhagen og Réjan Lagault. *Anxious modernisms: experimentation in postwar culture*. Cambridge, Mass: MIT Press, 2000, 11–23.

Grønvold, U. *Det store løftet: rådhuset i Oslo*. Oslo: Aschehoug, 2000.

_____ *Lund & Slaatto*. Oslo: Universitetsforlaget, 1988.

_____ *Hundre års nasjonsbygging. Arkitektur og samfunn 1905–2005*. Oslo: Pax forlag, 2005.

Hellandsjø, Karin. ”Det abstrakte maleris gjennombrudd i Norge belyst ved mønstringene i Kunstnernes Hus og debatten som fulgte”. I *Kunstnernes hus 1930–1980*. Steinar Gjessing (redigert). Oslo: Kunstnernes hus, 1980.

Helliesen, Sissel og Bodil Sørensen. ”Rolf Nesch”, I Østby, Leif. *Norsk kunstnerleksikon*, Oslo: Universitetsforlaget, 1982–1986, 29–39.

Henjum, Berit Johanne. ”Erling Viksjøs rådhusutkast i Bergen 1951–1953”. Masteroppgave i kunsthistorie, Universitetet i Oslo, Høst 2008.

Hoel, Kari. *Monumentalarkitektur i Oslo: fra kongens slott til kunnskapens tempel*. Bergen: Vigmostad & Bjørke, 2008.

Haakestad, Jorunn. *Ariadnes tråd: Tekstile utsmykninger i Norge i det 20. århundret*. Kristiansand: Høyskoleforlaget, 1998.

Johnsen, Espen (redigert) *Brytninger: Norsk arkitektur 1945–65*. Oslo: Nasjonalmuseet for kunst, arkitektur og design, 2010.

Johnsen, Espen. "Kontinuitet eller brudd?". I *Brytninger: Norsk arkitektur 1945–65*, redigert av Espen Johnsen, 20–31. Oslo: Nasjonalmuseet for kunst, arkitektur og design, 2010.

Johnsen, Espen. "Brytninger mot modernismen 1945–55". I *Brytninger: Norsk arkitektur 1945–65*, redigert av Espen Johnsen, 32–65. Oslo: Nasjonalmuseet for kunst, arkitektur og design, 2010.

Johnsen, Espen. "Gideon, CIAM og etableringen av PAGON (1947–50)". I *Brytninger: Norsk arkitektur 1945–65*, redigert av Espen Johnsen, 66–81. Oslo: Nasjonalmuseet for kunst, arkitektur og design, 2010.

Johnsen, Espen. "Ny monumentalitet eller anti-monumentalitet?". I *Brytninger: Norsk arkitektur 1945–65*, redigert av Espen Johnsen, 82–91. Oslo: Nasjonalmuseet for kunst, arkitektur og design, 2010.

Jørgensen, Karsten. "Abstrakte landskap. Grindaker og Gabrielsens fornyelse av norsk hagearkitektur". I *Brytninger: Norsk arkitektur 1945–65*, redigert av Espen Johnsen, 206–215. Oslo: Nasjonalmuseet for kunst, arkitektur og design, 2010.

Kahn, Louis. "Architecture Is the Thoughtful Making of Spaces". I Joan Ockman og Edward Eigen. *Architecture Culture 1943–1968: A Documentary Anthology*. New York: Columbia Books of Architecture. Rizzoli, 1993, 2000, 271–272.

Kullberg, Cathrine. *Maktens korridorer. Arkitektur som politikk*. Oslo: Norsk Form, 1998

Lending, M. (red). *Rådhus som monument*. Oslo: Norsk Form, 2001.

Lund, Nils Ole. *Arkitekturteorier siden 1945*. Århus: Arkitektens Forlag, 2001.

_____ *Nordisk arkitektur*. 3. utg. København-København: Arkitektens Forlag, 2008. (1. utgave 1993)

Lund, Nils-Ole. "Den umiddelbare etterkrigstid – diskussionen om Apollon og Dionysos" og "Det foranderlige og det evigtgyldige". *Nordisk arkitektur*. Århus: Arkitektens Forlag 1991: 18–39, 62–85

Mannila, L. *God form i Norge. Jacobprisens vinnere 1957–1995*. Oslo: Norsk Form, 1996.

Mansfield, Mark Robert. "En tvisynt modernisme. Arkitekt Magnus Poulsson 1945–65". I *Brytninger: Norsk arkitektur 1945–65*, redigert av Espen Johnsen, 134–147. Oslo: Nasjonalmuseet for kunst, arkitektur og design, 2010.

Niemeyer, Oscar. "Form and Function in Architecture". I Ockman, Joan og Edward Eigen. *Architecture Culture 1943–1968: A Documentary Anthology*. New York: Columbia Books of Architecture. Rizzoli, 1993, 2000. 309–313.

Norberg-Schulz, Christian. 1983. "Fra gjenreisning til omverdenskrise. Norsk arkitektur 1945–1980". *Norges kunsthistorie*, bind 7, 7–92.

_____ *The Functionalist Arne Korsmo*. Oslo: Universitetsforlaget, 1986.

_____ "En ny begynnelse", i *Nordisk funksjonalisme. Det internasjonale og nasjonale*. Oslo 1995, 144.

_____ "Forord". *Kunst i betong*, redigert av Christian Norberg-Schulz. Oslo: Kunstneres hus, Den norske ingeniørforening, Norske arkitekters landsforbund, Norsk betongforening, 1965.

Norvin, Kjell. *Kunst i statens hus: Utsmykkingsfondet for nye statsbygg 1976–1992*. Oslo: Labyrinth press, 1993.

Nyman, Kai. *Husens språk. Den bygda tingsligheten och de arkitektoniska intentionernas dialektikk*. Stockholm: Atlantis-art house, 1989.

Ockman, Joan og Edward Eigen. *Architecture Culture 1943–1968: A Documentary Anthology*. New York: Columbia Books of Architecture/Rizzoli, 1993, 2000.

Pfeiffer, Bruce Brooks. *Wright*. KølIn: Taschen, 2004.

Rogstad, Trond. ”Reflekser i glass og relieffets lys og skygge: Fire kontorfasader i Oslo (1958–64)”. I *Brytninger: Norsk arkitektur 1945–65*, redigert av Espen Johnsen, 272–283. Oslo: Nasjonalmuseet for kunst, arkitektur og design, 2010.

Rowe, Colin og Robert Slutzky. ”Transparency: Literal and phenomenal (Part 2)”, 206–225, I Ockman, Eigen. *Architecture Culture 1943–1968*.

Rustad, Reidun. ”Hva er tidsmessig arkitektur?: En undersøkelse av arkitekturens diskursive rammer gjennom tre arkitektkonkurranser og tre tidssnitt.” Avhandling for graden philosophia doctor. Norges teknisk-naturvitenskaplige universitet. Trondheim, 2009.

Sert, J-L, F. Léger og S. Gideon. ”Nine points on Monumentality”. I Joan Ockman og Edward Eigen. *Architecture Culture 1943–1968: A Documentary Anthology*. New York: Columbia Books of Architecture/Rizzoli, 1993, 2000, 29–41.

Seip, Elisabeth. ”Lund & Slaatto”. I *Norsk kunstnerleksikon*, Universitetsforlaget, 1982–1986, 815.

Seip, Elisabeth, ”Nils Slaatto”, I Leif Østby, *Norsk kunstnerleksikon*, Oslo: Universitetsforlaget, 1982–1986, 605–606.

Seip, Elisabeth, ”Kjell Lund”, I Leif Østby, *Norsk kunstnerleksikon*, Oslo: Universitetsforlaget, 1982–1986, 815–816.

Stokke, Perann Sylvia. ”Bygg for Beslutninger”. I Ulf Grønvold, *Hundre års nasjonsbygging. Arkitektur og samfunn 1905–2005*. Oslo: Pax forlag, 2005, 99.

Svedberg, Olle. *Planernes århundrade. Europas arkitektur på 1900-talet*. Stockholm: Olle Svedberg och Arkitektur förlag, 1988.

Solbakken, Bente. ”Tekstur som ornament: Erling Viksjøs eksperimenter med sandblåst betong på 1950-tallet”. I *Brytninger: Norsk arkitektur 1945–65*, redigert av Espen Johnsen, 260–271. Oslo: Nasjonalmuseet for kunst, arkitektur og design, 2010.

Tange, Kenzo. ”A Plan for Tokyo, 1960: Toward a Structural Reorganization”. I Ockman, Joan og Edward Eigen. *Architecture Culture 1943–1968: A Documentary Anthology*. New York: Columbia Books of Architecture/Rizzoli, 1993, 2000, 331,

Ockman, Joan og Edward Eigen. *Architecture Culture 1943–1968: A Documentary Anthology*. New York: Columbia Books of Architecture/Rizzoli, 1993, 2000.

Veiby, Linda Lovise. ”Materialekspressivitet med nye museale løsninger. Norsk Sjøfartsmuseum i Oslo”. I *Brytninger: Norsk arkitektur 1945–65*, redigert av Espen Johnsen, 250–259. Oslo: Nasjonalmuseet for kunst, arkitektur og design. Oslo, 2010.

Wildhagen, F. *Norge i form. Kunsthåndverk og design under industrikulturen*. Oslo: J.M. Stenersen forlag, 1988.

Wright, Frank Lloyd. ”In the Nature of Materials: A Philosophy”. I Joan Ockman og Edward Eigen. *Architecture Culture 1943–1968: A Documentary Anthology*. New York: Columbia Books of Architecture/Rizzoli, 1993, 2000, 32–41.

Zettersten, Gerd Bloxham. *Nordisk perspektiv på arkitektur. Kritisk regionalisering i nordiska stadshus 1900–1955*. Stockholm, 2000.

Örn, Johan. *I rummets kraftfält: om arkitektur och offentlig inredning i Sverige 1935–1975*. Stockholm: Johan Örn och Arkitektur förlag, 2007.

Østby, Leif, red. *Norsk kunstnerleksikon: bildende kunstnere, kunsthåndverkere/redigert av Nasjonalgalleriet*. Oslo: Universitetsforlaget, 1982–1986

Aas, Anne Lise, red. *Rom og møbler gjennom 50 år*. Oslo: Norske interiørarkitekters og møbeldesigneres landsforening, 1995.

Tidsskriftartikler og annet trykket materiale

A.A. "Endride Slaatto". I Leif Østby, *Norsk kunstnerleksikon*, Oslo: Universitetsforlaget, 1982–1986, 604.

Albers, Anni. "Textiles in Architecture". *Perspecta* 1957, vol. 4: 36–41.

Anderson, Berit. Upublisert artikkel om restaureringen av Skedsmo rådhus, nå hovedsete for Akershus fylkesmuseum.

"Anno 1964–Norge". *Bonytt* 1964, nr. 5: 116–117

Anker, Peter. "Samarbeid og individ". *A5: Meningsblad for unge arkitekter* 1959, nr. 4,5,6: 111–112.

"Architectural History 1999/2000". *Journal of the Society of Architectural Historians*. Special issue of JSAH, 1999, vol. 58, nr. 3 September.

_____ Blau, Eve. "Introduction": 278–280.

_____ Colomina, Beatriz. "Collaborations. The Private Life of Modern Architecture": 462–471.

_____ Kinney, Leila W. "Fashion and Fabrication in Modern Architecture": 471–481.

"Asker Town Hall". *Architects' journal*, 1964, vol.167: 524–525.

"Asker Town Hall". *Concrete Quarterly*, 1965, nr. 66: 26–29.

Bauck, Iver Bull. "Bebyggelsesplan Skøyen/ Oppsal-området, konkurranseutkast". *Arkitektnytt* 1952, nr.10: 3–5.

_____ "Bøndenes hus Larvik, konkurranseutkast". *Byggekunst* 1952, nr. 6–7, tillegg: 37–39.

_____ "Narvik rådhus med kino, konkurranseutkast". *Byggekunst* 1950, nr.7–8, 140–144, tillegg: 35.

Berntsen, Kaare. "Rolf Nesch". Galleri K. Berntsen. http://www.kaare-berntsen.no/GALLERI/UTSTILLING/rolf_nesch.html. 9.11.2007.

Cappelen & Rodahl. "Skedsmo herredshus, konkurranseutkast". *Arkitektnytt* 1954, nr. 20: 232–233.

_____ "Skedsmo herredshus". *Byggekunst* 1958, nr. 2: 40–47.

Carlsen, Jan. "Samtaler med Kjell Lund: Fra Maihaugen til PAGON", *Arkitektnytt* 1999, nr. 20: 6.

Chasin, Noah. "Paul Rudolph: Selected Drawing by Paul Rudolph. Architecture of Indedpence: The Making of Modern South Asia". *Journal of the Society of Architectural Historians* 1998, vol. 57, nr. 3 (sep.): 316–318.

Clayhills, Harriet. "Håndvevet ull i klær". *Bonytt* 1961, nr. 9: 187.

_____ "Husflid og fjernsyn". *Bonytt* 1961, nr. 11/12.

_____ "Klær som kunsthåndverk". *Bonytt* 1964, nr. 11/12: 306–307.

_____ "Moderne formsprog i gammel teknikk". *Bonytt* 1964, nr. 5: 125–127.

_____ "Nye klær for nytt miljø". *Bonytt* 1961, nr. 5: 100–103.

_____ "Tekstile tema". *Bonytt* 1964, nr. 11/12: 301.

_____ "Vi bor– i samtale med Bjørn A Larsen i hans hjem". *Bonytt* 1964, nr. 11–12: 97–100.

_____ "Vi bor med stråtapet". *Bonytt* 1964, nr. 7/8: 205–20.

_____ "Vi ser og hører". *Bonytt* 1961, nr. 11–12.

Curtis, William J.R. "Authenticity, Abstraction and the Ancient Sense: Le Corbusier's and Louis Kahn's Ideas of Parliament." *Perspecta* 1983, vol. 20.

Docomomo. <http://www.docomomo.no/tekst/aktuelt.php> 12.1.2011

Goldhagen, Sarah Williams. "Something to Talk About: Modernism, Discourse, Style". *Journal of the Society of Architectural Historians* 2005, vol. 64, nr. 2 (juni): 144–167.

Grønvold, Ulf. "I hybridenes dager". *Byggekunst* 1991, nr. 7: 403–417.

Hansen, Henning. "Enebolig vest for Oslo". *Bonytt*, 1959: 78–80.

Danbolt, Hjørdis. "Sigrun Berg". I Leif Østby, *Norsk kunstnerleksikon*, Oslo: Universitetsforlaget, 1982–1986: 189–190.

_____ "Synnøve Anker Aurdal", I Østby Leif. *Norsk kunstnerleksikon*, Oslo: Universitetsforlaget, 1982–1986: 115–117.

Holter, Nils. "Dovregården". *Byggekunst* 1959, nr. 6.

_____ "Stortingsbygningen". *Byggekunst* 1959, nr. 4.

Engelstad, Helene. "Utsmykking av Håkonshallen". *Bonytt* 1959, nr. 4: 72–75.

Johnsen, Espen. "Å nansere norsk modernisme". *Tidsskrift för arkitekturforskning* 2006, nr. 19.

Klingenberg, Ellen. "Asker rådhus: skulptur og brukshus: en bygningsundersøkelse". Upublisert semesteroppgave i arkitekturvern, AHO, 2008.

_____ "Asker rådhus moderniseres: omorganisering av to kontoretasjer". Årboken til Norske interiørarkitekters og møbeldesigneres landsforening 2009: 16–17.

Kollandsrud, Gullik. "Kenzo Tange". *Byggekunst* 1959, nr. 2.

Lahti, Juhana. "Formation of planning and designprinciples in Tapiola commercial center by architect Aarne Ervi". <http://www.alvaraalto.fi/conferences/universal/finalpapers/juhana.lahti.rtf>. 23.10.2010

Liiberg, Olaf. "Moderne norsk kultur". *A5: Meningsblad for unge arkitekter* 1959, nr. 4,5,6: 11–16.

_____ "Operasjon progress". *A5: Meningsblad for unge arkitekter* 1959, nr. 4,5,6: 83.

Lund, Kjell. "Denne kirken- og andre". *Byggekunst* 1960, nr. 3: 64–65.

_____ "Dikt i svart og hvitt", *Byggekunst*, 1961, nr. 1: 27–28.

_____ "Enebolig i Maura", *Byggekunst* 1959, nr. 8: 201–203.

_____ "Hus og glass", *Byggekunst* 1958, nr. 1: 17.

_____ "Hva er en kirke", *Arkitektnytt* 1955, nr. 15: 172–174.

_____ "Fra kulturens høyder til nutidens bredde, – vår tids bolig på bygdene", *Bonytt* 1958, nr. 1, 2–3

_____ "Murmesteren 50 år", *Murmesteren*, 1966.

Lund, Kjell og Berent A. Moe, Svein Jørgensen og Nils Haugstveit. "Linderud bydelssenter". *Norske arkitektkonkurranser* 1956.

Lund, Kjell og Berent A. Moe. "Harstad kirke". *Norske arkitektkonkurranser* 1955, nr. 18.

Lund, Kjell, Svein Jørgensen og Nils Haugstveit. "Drammen, disposisjonsplan for rådhus, kultursentrum m.m.". *Norske arkitektkonkurranser* 1957, nr. 33.

Lund, Kjell, Nils Haugstveit og Berent A. Moe. "Rådhusanlegg Askim". *Norske arkitektkonkurranser* 1958, nr. 47.

Lund, Kjell og Nils Slaatto. "Akershus fylkeslandbruksskole". *Byggekunst* 1961, nr. 5.

_____ "Ekebergutstillingen "Ønskehjemmet". *Bonytt* 1959, nr. 10.

_____ "Samtaler under en utkraget baldakin". *Byggekunst* 1959, nr. 3: 67–68.

_____ "Vik linjedelte ungdomsskole, Hole". *Byggekunst* 1962, nr. 7: 200–206.

Lund, Nils-Ole. "Fire teglstenshuse", *Bonytt* 1963, nr. 3: 84–85.

_____ "Takarkitektur". *Bonytt* 1963, nr. 5.

Mellbye. P.A.M. "Vekterkvartalet". *Byggekunst* 1967, nr. 1: 2–9.

Mikkelsen. Ingvar. "Arne E. Holm og modernismen". Årboken til norske fortidsminnesmerkers bevaring 1992, bind 146: 127–150.

Mohr, Bjart. "Vestby herredshus". *Norske arkitektkonkurranser* 1955, nr. 16: 8.

Norberg-Schulz, Christian. "Asker Rådhus". *Byggekunst* 1964, nr. 3: 68–77.

_____ "Grenseoppgang" (artikkel III). *Bonytt* 1957, nr. 9: 177–179.

_____ "Hurdal herredshus". *Byggekunst* 1970, nr. 4: 150–151.

_____ "Norsk arkitektur i femti år". *Byggekunst* 1961: 99.

_____ "Møbelaffekteri: to arkitekter på foreningen brukskunst høstmønstrig". *Bonytt* 1959, nr.11–12: 209–210.

_____ "Lederartikkelen". *Byggekunst* 1964, nr. 8.

_____ "Tradisjon og fornyelse. Trehus i stavverk med sadeltak, prosjekter 1958–61". *Byggekunst* 1964, nr.3.

_____ "Trearkitektur". *Byggekunst* 1966, nr. 6: 141–149.

Pommer, Richard. "The Art and Architecture Building at Yale, Once Again". *The Burlington Magazin*, 1972, vol. 114, nr. 837 (dec.): 853–861.

Remlov, Arne. "Grenseoppgang" (artikkel II). *Bonytt* 1957, nr. 8: 153

_____ "To mestres verk". *Bonytt* 1959, nr.11–12: 232–240.

Rohan, Timothy M. "Rendering the Surface: Paul Rudolph's Art and Architecture Building at Yale". *Grey Room* 2000, nr. 1 (høst): 84–107.

Rohan, Timothy M. "Challenging the Curtain Wall: Paul Rudolph's Blue Cross and Blue Shield Building". *Journal of the Society of Architectural Historians* 2007, vol. 66, nr. 1 (mars): 84–109.

Rudolph, Paul. "Regionalism in Architecture". *Perspecta* 1957, vol. 4: 12–19.

Rudolph, Paul. "Excerpts from a Conversation". *Perspecta* 1986, vol. 22: 102–107.

Røsjø, Ellen. "Høyblokker og motorvei på Grünerløkka?" Byarkivet– Oslo kommune.

<http://www.byarkivet.oslo.kommune.no7article80346-961.html?articleID=80346&cate> 11.10.2010

- Slaatto, Nils. ”Melodien som ble vekkt”. *Bonytt* 1958, nr. 1: 8–9.
- _____ ”Gården, bedrift og hjem”. *Bonytt* 1958, nr. 1: 14–19.
- _____ ” Driftsbygninger i Norden”. *Bonytt* 1958, nr. 1: 20–21.
- SRT, ”Bjørn A Larsen”, I Leif Østby, *Norsk kunstnerleksikon*, Oslo: Universitetsforlaget, 1982–1986: 716–717.
- Stenstavold, Håkon. ”Grenseoppgang” (artikkel I). *Bonytt* 1957, nr. 6/7: 125–128
- _____ ”Stilfullt og stilløst – eftersom det funksjonelle krever det”. *Bonytt* 1965, nr. 3: 60–63
- Skaare, Arne. *Asker Rådhus*. Særtrykk ER 1964.
- Skjerven, Astrid. ”Designervirksomhet i etterkrigstiden”. Hovedfagsavhandling i kunsthistorie. Universitetet i Oslo. Våren 2009.
- Stokke, Perann Sylvia. ”Modernismens gjenkomst i boligarkitektur på 1950-tallet: en studie av fem eneboliger ferdigstilt 1958/59, tegnet av arkitektene P.A.M. Mellbye, Geir Grung, Kjell Lund, Harald Ramm Østgaard, Molle og Per Cappelen/ Sven Erik Lundby”. Hovedoppgave i kunsthistorie, Universitetet i Oslo, 2002.
- Tvinnereim, Helga Stave. ”Det nye Molde: ein studie av gjenreisninga etter bombinga i 1940 på bakgrunn av ulike retningar innan europeisk byggingkunst og med særleg vekt på professor Sverre Pedersens planarbeid for norske byar og tettstader”. Universitetet i Oslo: Doktorgrad, 1988.
- Utzon, Nils. Egen bolig i Hellebæk. *Byggekunst* 1952, nr. 5: 79–83.
- Viksjø, Erling. ”Det Nord-Norske Student- og Elevhjem i Oslo, *Byggekunst* 1961, nr. 5: 167–173.

Avisartikler

- ”Arkitekturskatter”. Asker og Bærum budstikke
- ”Asker kommune kjøper ”familien””. Asker og Bærum budstikke 14.10.1964
- ”Asker legger ned grunnstenen for ”Rådhuset””. Asker og Bærum budstikke, 13.9.1961.
- ”Asker rådhus– festning eller bunker?”. Asker og Bærum budstikke 31.1.1964.
- ”Asker ”storstue” offisielt innviet”. VG 10.12.1964.
- ”Asker må møte nyåret med et driftslån på 2 mill. kr”, Asker og Bærum budstikke 8.1.1964.
- ”Asker rådhus er blitt 25 år”. Asker og Bærum budstikke 26.1.1990
- ”Asker rådhus fikk ingen smertefri fødsel”, Asker og Bærum budstikke 2.6.1961.
- ”Asker rådhus tas trolig i bruk ved påsketider”, Asker og Bærum budstikke 21.1.1963.
- ”Asker rådhus vil koste 4 mill.”, Asker og Bærum budstikke 21.9.1960.
- ”Billedteppe til Asker rådhus”, Asker og Bærum budstikke 29.5.1964.
- ”Blir Asker helseråds vedtak om ”rådhusgrunnmuren” anket?”. Asker og Bærum budstikke 17.1.1964.
- ”Busken på plass på Asker rådhus”, Asker og Bærum budstikke 23.2.1962.
- ”De første planene gjaldt kombinert kino og herredshus”. Asker og Bærum budstikke 7.12.1964.
- ”Den første modell av Asker nye rådhus ferdig”, Asker og Bærum budstikke 30.12.1958.
- ”Det hendte i Asker”. *Asker og Bærum budstikke* 30.12.1958.

”Dyp uenighet i Asker kommunestyre om materialbildet ”Familien”. Asker og Bærum budstikke 19.10.1964.

”En elskelig forargelse”. VG 30.5.1964.

””Familien” i Asker rådhus”. Asker og Bærum budstikke 20.1.1964.

”Familien og argumentasjonen”. Asker og Bærum budstikke 16.12.1964

””Familien” og familien i Asker”. Asker og Bærum budstikke 16.12.1964

”Finn Hagen var førstemann på talerstolen i Asker kommunestyrets nye kommunestyresal”. Asker og Bærum budstikke 8.1.1964

”Flyttesjau i Asker kommune. Hele høyblokken i rådhuset tatt i bruk av fornøyde funksjonærer”. Asker og Bærum budstikke 8.11.1963

”Heder til gammelt og nytt betongbygg”. VG 22.9.1965.

”Hovedinnflytting i Askers nye storstue midt i oktober”. Asker og Bærum budstikke 30.9.1963.

”Hva mener Askerfolk om materialbildet ”Familien” – og dets plassering i Asker Rådhus?”, Asker og Bærum budstikke 17.6.1964.

”Hvordan bedømme kommunismen?”. Asker og Bærum budstikke 15.1.1964

”Hvorfor ikke abnorm kunst?”. Asker og Bærum budstikke 4.12.1963

”Hvorfor ikke indeksregulere stipendiene?”. VG 5.11.1966.

”Injuriepåstander og ansiktsredninger forkludrer viktig sak”. VG 20.11.1965.

”Julemøte i Asker nye kommunestyresal”. Asker og Bærum budstikke 20.11.1963.

”Knepen seier for ”Familien” i Asker kommunestyre: 21–22”. Asker og Bærum budstikke 2.12.1964

”Kontorene i underetasjen i Asker rådhus”, Asker og Bærum budstikke 4.12.1963.

”Kunst i Asker”. Asker og Bærum budstikke 4.12.1963.

”Kunst i vev og stein”. VG 6.2.1967.

”Kunst og folkeavstemning”. Asker og Bærum budstikke 8.7.1964.

”Kva med våningshuset?”. Dagbladet 16.1.1958.

”Lang, men fredelig debatt i Asker”, Asker og Bærum budstikke. 1963.

”Mindretallet i asker ofres på den moderne kunstens alter”. Asker og Bærum budstikke 25.11.1964.

”Munnkurv på Asker-befolkningen?”. Asker og Bærum budstikke.

”Nytt foretningsbygg ferdig i Asker”, Asker og Bærum budstikke 18.9.1961.

”Nå må Asker få sin kino!”. Asker og Bærum budstikke 2.3.1964.

”Omfattende reguleringsplan for Asker sentrum”, Asker og Bærum budstikke 10.juli 1958.

”Om kunstforstand og Asker rådhus”. Asker og Bærum budstikke 8.1.1964.

”Om kunstforstand og Asker rådhus”. Asker og Bærum budstikke 2.12.1964.

”Om kunstforstand og Asker rådhus”. Asker og Bærum budstikke 4.12.1964.

”Rådhusbygget” i Asker i gang i slutten av mai?” Asker og Bærum budstikke 5.5.1961.

”Rådhusinnvielsen i Asker”. Asker og Bærum budstikke 11.12.1964.

”Skal også kontorfløyen til Asker rådhus bygges nå?”, Asker og Bærum budstikke 5.10.1960.

”Småbarn skal veilede de folkevalgte i Asker om kunst”. Dagbladet.

”Tilfredshet med Askers nye rådhus”, Asker og Bærum budstikke 19.6.1963.

”Vital arkitektur. Tapiola– finsk boligeksperiment”. Aftenposten 7.10.1957.

Asker og Bærum budstikke: Asker bibliotek og Nasjonalbiblioteket mikrofilmarkiv. VG: Retriever.

Asker kommunes arkiver: Interkommunalt arkiv i Kongsberg (IKA) 28.2.2008: fem permer med følgende tekst:

Perm nr. 1: Asker rådhus.

Perm nr. 2: Elektrikerarbeider, rørleggerarbeider og ventilasjonsarbeider.

Perm nr. 3: Kart og tomten, planer og anlegg, bygningsmessige arbeider.

Perm nr. 4: Innvielse, erstatningskrav i forbindelse med oppførelsen, økonomi regnskap, malerarbeid, diverse, flytting av ligningsvesenet m.m.

Perm nr. 5: Utvendig anlegg, heiser, lettvegger – Høvik, kontorlokaler, sentralbord m. m, kantine, innredning, gardiner m. m, møteutskrifter, kontrakter, rådhuskulpturen.

NM: Nasjonalmuseets tegningssamling: arkivene etter Lund & Slaatto arkitekter MNAL, Asker rådhus. NAMT.L&S002.001–004.

NTM: Norsk Teknisk museum: Teigens fotosamling. Lund & Slaatto Arkitekter AS. Fotografier av modellen.

EK: Ellen Klingenberg: byggesaksaksmappen Asker rådhus i Servicetorget, Asker rådhus: Plan 1. etasje, tegn. nr. 001. Øvrige tegninger fra eget kontor.

Samtaler

Jørgensen, Åse Lørup

Klingenberg, Ellen. Intervju

Krafft, Helge. Intervju

Larsen, Bjørn A. Intervju

Lund, Kjell. Intervju

Slaatto, Margit. Ektefelle til Nils Slaatto. Telefonsamtale

Aas, Anne Lise. Ektefelle til Dag Rognlien, nær studievenn av Nils Slaatto. Telefonsamtale

Illustrasjonsliste

Forkortelser:

NM: Nasjonalmuseet for kunst, arkitektur og design.

NT: Norsk Teknisk museum

IKA: Interkommunalt arkiv i Kongsberg

EK: Ellen Klíngenberq

HK: Helge Krafft

HM: Hilde Mortvedt

1. Asker rådhus. Foto eksteriør og situasjonsplan. Fra *Byggekunst* 1964, nr. 3.
2. Asker rådhus. Foto eksteriør. Fra *Byggekunst* 1964, nr. 3.
3. Asker rådhus. Foto eksteriør, plan og snitt høyblokk, plan hovedetasje. Fra *Byggekunst* 1964, nr. 3.
4. Asker rådhus. Foto gangvei opp til inngang, foto eksteriør sett fra sør, snitt av betongbrystning på fasade/svalgang. Fra *Byggekunst* 1964, nr. 3.
5. Asker rådhus. Foto vestibyle og kommunestyresalen, snitt av betongbrystning bord i kommunestyresalen. Fra *Byggekunst* 1964, nr. 3.
6. Asker rådhus. Foto kantine, møterom og kontor i høyblokken. Fra *Byggekunst* 1964, nr. 3.
7. Asker rådhus. Foto talerstol og armatur i kommunestyresalen. Fra *Byggekunst* 1964, nr. 3.
8. Asker rådhus. Foto eksteriør, logo Asker rådhus. Fra *Byggekunst* 1964, nr. 3.
9. Vestibylen med mesaninetasje, "Uten tittel" billedvev av Synnøve Anker Aurdal, utsnitt billedvev og betongvegg. Foto HM.
10. Fondvegg i kommunestyresalen med materialbildet "Familien" av Rolf Nesch, detaljer materialbildet. Foto HM.
11. Spisesal med "Festremse" av Sigrun Berg, utsnitt "Festremse" og betongvegg, møblering. Foto HM.
12. Kommunestyresalen sett fra gangsone/publikumsgalleri, betongbrystning på bord i tre nivåer, utsnitt bord. Foto HM.
13. Stol med gult trekk og armlene i tre i kommunestyresalen, stol med grønt trekk og forsterket stolbein i vestibylen, stol med lilla trekk uten armlene i representasjonsfløy, biblioteket med fast innredning og møblering av Bjørn A. Larsen. Foto HM.
14. Armatur i himling av Bjørn A. Larsen i kommunestyresalen, "Askerlampen" av Lund & Slaatto, armatur bord av Bjørn A. Larsen til kommunestyrebord, armatur på vegg av Bjørn A. Larsen i gangsone i kommunestyresalen, gulvarmatur av Bjørn A. Larsen i spisesal i representasjonsfløy. Foto HM.
15. Betongvegg med peis av Bjørn A. Larsen i spisesalen, utsnitt gulvteppe i representasjonsfløyen av Sigrun Berg, utsnitt veggtekstil i kommunestyresalen av Sigrun Berg, formannskapssalen med grønn stol med trukne lener av Bjørn A. Larsen. Foto HM.

16. Møblering av kantinen i 8. etasje av Bjørn A. Larsen, møblene fra Contu-konkurransen hjemme hos Bjørn A. Larsen, utkast "Festremse" av Sigrun Berg hjemme hos Bjørn A. Larsen høsten 2008. Foto HM.
17. Nils Slaatto. Samfundshus. Diplomoppgaven 1947. Original; blyantskisse. Perspektiv. Illustrasjon fra Berre, *Fysiske idealer i norsk arkitekturutdanning 1945–1970: Bind 2: Katalog over diplomarbeider fra Arkitektavdelingen, NTH 1914–1970*. NTNU Trondheim, Doktor ingeniøravhandling 2002:1. Institutt for arkitekturhistorie, 28.
18. Kjell Lund. Diplomoppgave 1950. Sjøfartsbygg i Trondheim. Original: "fargeskisse-alt. Forslag til fasadebehandling", akvarell. Tegnet i målestokk 1: 200. Illustrasjon fra Berre, *Fysiske idealer i norsk arkitekturutdanning 1945–1970: Bind 2: Katalog over diplomarbeider fra Arkitektavdelingen, NTH 1914–1970*. NTNU Trondheim, Doktor ingeniøravhandling 2002: 1. Institutt for arkitekturhistorie, 40.
19. Haugstveit, Jørgensen, Lund, Moe. Konkurransutkast Linderud bydelssenter, 1956. Aksonometri av situasjonsplan med høyhus og lavere blokker. Akvarell og blyant. Illustrasjon fra Grønvold, *Lund & Slaatto*, 1988, 404.
20. Nils Haugstveit, Kjell Lund og Berent Moe. "Helan går". Perspektivtegning mot kirken, med rådhus til høyre og kultursentrum til venstre. Drammen. Akvarell og blyant. Illustrasjon fra *Konkurransen*, tillegg til *Arkitektnytt* 1957, nr. 3: 14.
21. Nils Haugstveit, Kjell Lund og Berent Moe. "Helan går". Disposisjonsplan for rådhus, kultursentrum i Drammen. Akvarell og blyant. Illustrasjon fra *Konkurransen*, tillegg til *Arkitektnytt* 1957, nr. 3: 14.
22. Nils Haugstveit, Kjell Lund og Berent Moe. "Helan går". Disposisjonsplan for rådhus, kultursentrum i Drammen. Plan av rådhus og kultursentrum. Illustrasjon fra *Konkurransen*, tillegg til *Arkitektnytt* 1957, nr. 3: 14
23. Nils Haugstveit, Svein Jørgensen, Kjell Lund og Berent A. Moe. "Scala". Rådhusanlegg for Askim kommune. Snittegning og foto av modell med situasjonsplanen. Illustrasjon fra *Norske Arkitektkonkurranser* nr. 47, tillegg til *Arkitektnytt* 1958, nr. 11–12: 8.
24. Nils Haugstveit, Svein Jørgensen, Kjell Lund og Berent A. Moe. "Scala". Rådhusanlegg for Askim kommune. Perspektivtegning mot rådhuset. Strektegning. Illustrasjon fra *Norske Arkitektkonkurranser* nr. 47, tillegg til *Arkitektnytt* 1958, nr. 11–12: 8.
25. Nils Haugstveit, Svein Jørgensen, Kjell Lund og Berent A. Moe. "Scala". Rådhusanlegg for Askim kommune. Planløsning av rådhuset. Illustrasjon fra *Norske Arkitektkonkurranser* nr. 47, tillegg til *Arkitektnytt* 1958, nr. 11–12: 8.
26. Kjell Lund. Sauherad kommunehus, Telemark. Fotografi av fasaden. Illustrasjon fra Grønvold, *Lund & Slaatto*, 1988, 78.
27. Kjell Lund: Legebolig i Maura. Perspektivskisse av fasade. *Byggekunst* 1959, nr. 8.
28. Kjell Lund og Nils Slaatto. "Klippen". Kirke i Kristiansund. Foto av interiør i modell. Illustrasjon fra *Norske Arkitektkonkurranser* nr. 49, tillegg til *Arkitektnytt* 1958, nr. 15: 8.
29. Kjell Lund og Nils Slaatto. Akershus Fylkeslandbruksskole i Nes. Foto modellutkastet som viser anlegget fullt utbygget. Foto: Teigen. *Byggekunst* 1961, nr. 5, 175.

30. Kjell Lund og Nils Slaatto. Akershus Fylkeslandbruksskole i Nes. Foto av Langloftet på Gamle Hvam. Foto: Teigen. *Byggekunst* 1961, nr. 5, 175.
31. Kjell Lund og Nils Slaatto: Akershus Fylkeslandbruksskole i Nes. Foto av fasade. Ny og gammel bygning. Foto: B. Winsnes. *Byggekunst* 1961, nr.5: 174.
32. Kjell Lund og Nils Slaatto. Akershus Fylkeslandbruksskole i Nes. Snitt – tegning gjennom midtbygning med gymnastikksal. *Byggekunst* 1961, nr.5, 177.
33. Kjell Lund og Nils Slaatto. Akershus Fylkeslandbruksskole i Nes. Foto av interiør fra gymnastikksalen. Foto: B. Winsnes. *Byggekunst* 1961, nr. 5, 179.
34. Kjell Lund og Nils Slaatto. Vik ungdomsskole i Hole. Foto av fasade *Byggekunst*, 1962, nr. 7, 200–206.
35. Kjell Lund og Nils Slaatto. Vik ungdomsskole i Hole. Snitt. *Byggekunst*, 1962, nr. 7, 200–206.
36. Kjell Lund og Nils Slaatto. Vik ungdomsskole i Hole. Foto av interiør gymsal. *Byggekunst*, 1962, nr.7, 200–206.
37. Nils Slaatto. Enebolig på Besserud (Villa Rostad). Fotografi av fasade mot vest. Foto: Bjørn Winsnes. Foto fra *Byggekunst* 1963, nr. 3: 84.
38. Nils Slaatto. Enebolig på Besserud (Villa Rostad). Snitt-tegning. Illustrasjon fra *Byggekunst* 1963, nr. 3, 84.
39. Nils Haugstveit, Kjell Lund og Nils Slaatto. Trafikkplan Grünerløkka, 1961. Fra *Byggekunst* 1961, nr. 6, 191.
40. Nils Haugstveit, Kjell Lund og Nils Slaatto. Modell Grünerløkka, 1961. Foto: Winsnes. Fra *Byggekunst* 1961, nr. 6, 191.
41. Aarne Ervi. Tapiola. Foto av modell av sentrum for hele Tapiola med høyt kontorhus med forretningsområde bak, administrasjon til venstre. Sentrum rommer også bibliotek, teater, kafeer, kirke og trafikkbygg. Fra ”Sisu i Suomi” av Berent Moe. *Byggekunst* 1957, nr. 7, 190.
42. Tapiola. Foto fra et lite lokalsentrum i Tapiola med høyt bolighus med restaurant på toppen. Fra ”Sisu i Suomi” av Berent Moe. *Byggekunst* 1957, nr. 7, 190.
43. Tapiola. Plantegning av et lite lokalsentrum i Tapiola med forretningsgate, spasergate, møteplass og kino. Fra ”Sisu i Suomi” av Berent Moe. *Byggekunst* 1957, nr. 7, 190.
44. Illustrasjon fra Kjell Lunds artikkel ”Fra kulturens høyder til nutidens bredde: vår tids bolig på bygdene”. Foto av interiør laftet årestue med veggfaste møbler. *Bonytt* 1958, nr. 1.
45. Nils Slaatto. Bjørke gård. Foto av modell av Bjørke gård i Vang. Felleskjøpets forsøksgård. Planlagt av Bøndenes Bygningskontor i 1956. Adskilt økonomigård og beplantet hovedtun (inntun, uttun). Driftsbygning med maskinhall, administrasjonsbygning, internat, arbeiderbolig, bestyrerbolig. Illustrasjon fra *Bonytt* 1958, nr. 1, 14.
46. Lund & Slaatto. Plantegninger av Asker Rådhus, St. Hallvard kirke og kloster og Château Neuf, Oslo. Grønvoild, *Lund & Slaatto*, 1998, 196.

47. Erling Viksjø. Bakkhaugen kirke. Foto av alter i betong. Foto fra *Byggekunst* 1960, nr. 3, 60.
48. Bjart Mohr. "Sentrum". Herredshus for Vestby kommune. Perspektivtegning i akvarell og blyant. Illustrasjon fra *Konkurransen* nr.16, tillegg til *Arkitektnytt* 1955, nr.13: 1.
49. Bjart Mohr. "Sentrum". Herredshus for Vestby kommune. Tegning av fasade. Illustrasjon fra *Konkurransen* nr. 16, tillegg til *Arkitektnytt* 1955, nr.13: 1.
50. Bjart Mohr. "Sentrum". Herredshus for Vestby kommune. Tegning av situasjonsplanen. Illustrasjon fra *Konkurransen* nr. 16, tillegg til *Arkitektnytt* 1955, nr. 13: 1.
51. Cappelen og Rodahl. Foto Skedsmo herredshus (rådhus), *Byggekunst* 1958, nr. 2: 40.
52. Cappelen og Rodahl. Situasjonsplan Skedsmo herredshus (rådhus), *Byggekunst* 1958, nr. 2: 40.
53. Iver Bull Bauck. Narvik rådhus med kino, konkurranseutkast. *Byggekunst* 1950, nr. 7–8, 140–144, tillegg, 35.
54. Iver Bull Bauck. Bøndenes hus Larvik, konkurranseutkast. *Byggekunst* 1952, nr. 6–7, tillegg, 37–39.
55. F.S. Platou: Philipsbygget på Majorstua, Oslo. Foto: K. Teigen. Fra Kjell Lunds artikkel "Hus og glass". *Byggekunst* 1958, nr. 1: 15.
56. F.S. Platou: SAS-bygget, detalj curtainwall. *Byggekunst* 1958, nr. 2, 32.
57. Grunnstensnedleggelsen, skrin av betongprøver på ca 40 x 50 cm. Foto fra "Asker legger ned grunnstenen for "rådhuset"", Asker og Bærum budstikke 13.9.1961
58. Modell nr. 1 av Asker rådhus. Foto Teigen, NT. Tilsvare foto i "Den første modellen av Asker nye rådhus ferdig", Asker og Bærum budstikke 30.12.1958
59. Modell nr. 2 av Asker rådhus. Foto fra ""Rådhusbygget" i Asker i gang i slutten av mai?", Asker og Bærum budstikke 5.5.1961
60. Modell nr. 1 av Asker rådhus. Foto Teigen, NT.
61. Modell nr. 1 av Asker rådhus. Foto Teigen, NT.
62. Modell nr. 1 av Asker rådhus, sett i luftperspektiv med situasjonsplan. Tilsvare foto i "Den første modellen av Asker nye rådhus ferdig", *Asker og Bærum budstikke* 30.12.1958
63. Lund & Slaatto. Situasjonsplan 1: 500 med Vendskaben, før avtrapping av Festplassen, 1960, tegn nr. 019. EK.
64. Lund & Slaatto. Plan vestibyle og resepsjonsfløy 1: 50, tegn nr. 001, datert 15.1.1960/22.2.1960. EK.
65. Lund & Slaatto. Snitt Herredstyresal 1: 50 med publikumsgalleri, med to rader med benker stoler, tegn nr. 017, datert 15.1.1960, siste korr. 30.3.1960. EK.
66. Lund & Slaatto. Snitt representasjonsfløy 1:50 uten publikumsgalleri, nivåforskjell c121.80 gangsone/c 121.30 midt sal, tegn nr. 118, datert 14.2.1960, siste korr. 25.2.1961. NM.

67. Lund & Slaatto. Kommunestyresal 1: 50 med snitt uten publikumsgalleri, med firebente stoler, tegn nr. 161 B, datert 16.8.1962. EK.
68. Lund & Slaatto. Plan representasjonsfløy uten inntegnet møblering/avtrapping, flatt gulv c 121 1: 50, tegn nr. 113, datert 14.2.1961, siste korr. 16.2.1962. NM.
69. Lund & Slaatto. Fasade vest, tegn nr. 111, datert 28.6.1960/1.9.1961. Påskrift: Ikke á jour. NM.
70. Lund & Slaatto. Snitt av høyblokk, tegn nr. 018, datert 15.1. 1960. EK.
71. Lund & Slaatto. Fasade øst, tegn nr. 008?, datert 15.1.1960. EK.
72. Lund & Slaatto. Fasade vest, tegn nr. 009, datert 15.1.1960. EK.
73. Lund & Slaatto. Generell etasjeplan, høyblokka 1963, tegn nr. 148, opprinnelig nr. 431. EK.
74. Lund & Slaatto. Plan mesaninetasje i vestibylen, høyblokken, tegn nr. 102, datert 28.6.1960, sist. korr. 19.3.1962. NM.
75. Lund og Slaatto. Tegning av lys-stolper 1: 29, 1: 50. Utelampe av Bjørn A. Larsen, datert 17.10.1964. HK.
76. Grindaker og Gabrielsen. Hagearkitekter. Planteringsplan 1: 200, datert 20.11.1962. IKA.
77. Foto av symmetrisk beplantning. Foto fra Grønvold, *Lund & Slaatto*, 102.
78. Borring & Rognerud. Herredstyresal. Formtegning og armeringstegning av div. innredning. Utsnitt: detalj avtrapping i tre nivå i salen, datert 28.8.1962. EK.
79. Borring & Rognerud. Herredstyresal. Formtegning og armeringstegn av div. innredning. Utsnitt: detaljbrystning bordbrystning i betong, datert 28.8.1962. EK.
80. Borring & Rognerud. Herredstyresal. Armeringstegning av plan med nivåforskjell. Utsnitt av planen, udatert. EK.
81. Borring & Rognerud. Presentasjonsfløy. Armeringstegning gulv. Utsnitt: tittelfelt og hjørne terrasse, datert 19.8.1961.
82. Lund & Slaatto i samarbeid med Asker reguleringsvesen. ”Asker city. Forslag til regulerings og bebyggelsesplan. Kvartalene Semsveien, Kirkeveien, Gml. Drammensvei”. Datert 10.10.1961. EK.
83. Lund & Slaatto i samarbeid med Asker reguleringsvesen. ”Asker city. Med den nye rådhusallé. ”Perspektivtegning i aksialt fugleperspektiv. Fremtidig utvidelse av Asker rådhus med to blokker mot sør inntegnet. Datert 10.10.1961. EK.
84. Skule Waksvik med liten nonfigurativ modell foran større modell/foto av Asker rådhus. Foto fra ”Tilfredshet med Asker nye rådhus”, Asker og Bærum budstikke 19.6.1963.
85. Fotografi fra utstillingen i Kunstnerforbundet i 1959. Fra *A5Meningsblad for unge arkitekter* 1959, 84.
86. Nye klær for nytt miljø, studenter fra SHKS med kjoler i arkitektoniske rom. Foto: Bjørn Winsnes. Fra *Bonytt* 1961, nr. 5, 100–103.
87. Bjørn A. Larsen. TV-rom på Høstmønstringen i Kunsternes Hus, 1961. Foto: Joh. Bjørnulf Nygreen. Fra *Bonytt* 1961, nr. 11–12.

88. Bjørn A. Larsen. TV-rom på Høstmønstringen i Kunstnernes Hus, 1961. Perspektiv av veggfast innredning. Foto: Joh. Bjørnulf Nygreen. Fra *Bonytt* 1961, nr. 11–12.
89. Bjørn A. Larsen. Stablestoler fra Asker rådhus. Foto: Bjørn Winsnes. Fra *Bonytt* 1964, nr. 5, 116–117.
90. Bjørn A. Larsen. Sammenleggbare bord fra Asker rådhus. Foto: Bjørn Winsnes. Fra *Bonytt* 1964, nr.5, 116–117.
91. Lynne, Smithson & Nicklin. ”Park Hill” in Sheffield, 1961. Foto fra Svedberg, *Planernes århundrade. Europas arkitektur på 1900-talet*, 1988, 144.
92. A. og P. Smithson. Planforslag til gjenoppbygging av Berlin etter 2. verdenskrig, 1958. Fra Svedberg, *Planernes århundrade. Europas arkitektur på 1900-talet*, 1988, 145.
93. A. og P. Smithson. Perspektivtegning fra ”Street-deck”, Golden Lane-prosjektet, 1952. Fra Svedberg, *Planernes århundrade. Europas arkitektur på 1900-talet*, 1988, 145.
94. Gårdsplass med balkong i Palazzo del Podesta (Bargello) i Firenze. Foto fra Grønvold, *Det store løftet. Rådhuset i Oslo*, 2000, 113.
95. Erling Viksjø. ”to tun”. Skissetegning forarbeid til konkurranseutkast rådhus i Bergen. Fra *Brytninger*, 2010, 110.
96. Eero Saarinen. Den amerikanske ambassade i Oslo. Foto fra *Byggekunst*, 1959, nr. 5.
97. Mies van der Rohe. Crown hall, Illinois teknologiske institutt I Chicago. Foto: Casabella, fra ”Hus og glass” av Kjell Lund, *Byggekunst* 1958, nr. 1, 16.
98. Jean Tchumi. Administrasjonsbygg i Lausanne. Foto: De Jogh, fra ”Hus og glass” av Kjell Lund, *Byggekunst* 1958, nr. 1, 17.
99. Le Corbusier. Justice palace i Chandigarh. Foto: Scheider, fra ”Hus og glass”, Kjell lund, *Byggekunst* 1958, nr. 1, 14.
100. Sverre Fehn og Geir Grung. Museumsbygg på Maihaugen. Foto fra ” Samtale under en utkraget baldakin”, Kjell Lund og Nils Slaatto, *Byggekunst* 1959, nr. 3.
101. Arne Korsmo. Egen bolig i Planetveien. Foto interiør Teigen, eksteriør Zaitow, fra ”Hus og glass”, *Byggekunst* 1958, nr. 1, 18.
102. Refleksjon av Oslo rådhus i glassfasade. Foto: Teigen, fra ” Hus og glass”, *Byggekunst* 1958, nr. 1, 15.
103. Frank Loyd Wright. Johnson Research Tower. Foto fra Bruce Brooks Pfeiffer, *Wright*, 2004, 66.
104. Alvar Aalto. Rådhuset i Säynätsalo. Plan, oppriss og foto fasade fra Nils-Ole Lund, *Nordisk arkitektur*, 2008, 203.
105. Oscar Niemeyer. Skisser fra Brasilia. Fra Ockman, *Architecture Culture 1943–1969*, 2000, 312.
106. Kenzo Tange. Byplan Tokyo. Modell og plan. Fra Ockman, *Architecture Culture 1943–1969*, 2000, 331.

107. Le Corbusier. Maison Jaoul, La Tourette. Fra Nils-Ole Lund, *Nordisk arkitektur*, 2008, 130.
108. Jørn Utzon. Eget hus i Hellebæk. 1952. Fra Nils-Ole Lund, *Nordisk arkitektur*, 2008, 105.
109. Paul Rudolph. School of art and architecture. Fra *Byggekunst* 1964, nr. 5, 139.
110. Kenzo Tange. Kagawa rådhus. 1958. Fra *Byggekunst* 1959, nr. 2.